

SELECTA
COLLOQUIORUM
MATURINI CORDERII
CENTURIA:

Notis Anglicis adspersa,

Et a plurimis, quae vulgares Editiones infectas habent, mendis repurgata.

A GULIELMO WILLYMOTT, A. M.
Coll. Regal. Cantab. Socio.

USUI SCHOLARUM.

Editio nova prioribus emendatior.

GLASGUA E:
Excudebant R. CHAPMAN et A. DUNCAN.
MDCCLXXVI.

SELECTA
COLLOQUIORUM
MATURINI CORDERII
CENTURIA.

COLLOQUIUM I.

Argumentum. *Puer ultro salutatum venit praeceptorem. Comiter ab illo accipitur. Quòd Deum precatus esset, à Magistro laudatur. Exemplum ad parvulos blandè et comiter in Schola tractandos, ne severitate disciplinae absterreantur.*

ERASMUS, PRAECEPTOR.

SALVE Praeceptor. *P.* Salvus sis, mi Erasme. Unde venis (1) tam multo mane? *E.* E cubiculo nostro. *P.* Quando surrexisti? *E.* Paulò ante sextam, Praeceptor. *P.* Quid ais! *E.* Sic est ut dico. *P.* Tu nimis es matutinus: quis te expergefecit? *E.* Frater meus. *P.* An precatus es Deum? *E.* Quum primùm frater me pexuit, precatus sum. *P.* Quòmodo? *E.* Flexis genibus et conjunctis manibus, dixi precationem dominicam cum gratiarum actione. *P.* Quà linguâ? *E.* Latinâ. *P.* O factum bene! Quis te misit ad me? *E.* Nemo, *P.* (2) Quid ergo? *E.* Ultro veni. *P.* Mi animule, quàm pulchrum est

sapere! Non est jentandi tempus. E. Nondum esurio.

(1) Tam multo mane] *So early in the morning.* (2) Quid ergo?] *How then?*

COLLOQUIUM II.

Argumentum. Duo pueri ad praelectionem repetendam sese parant. Lectiones saepe repetendae.

ABRAHAMUS, BARTHOLOMAEUS.

E Amus unà repetitum. B. (1) Quid ego repeterem? Nonne satis est, quòd solus repetiverim? A. Si tantum semel aut bis repetieris, id (2) parum est ad ediscendum. B. Immo circiter decies repetivi. A. (3) Ne id quidem sufficit. B. Quid igitur vis amplius? A. Si vis (4) certissime reddere coram praeceptore, opus est cum aliquo repetivisse. B. Istud ego nesciebam: sed tibi libenter assentior. A. Faciamus ergo quod ego te (5) monebam. B. (6) Equidem non recuso: incipe.

(1) Quid?] ob. sc. propter. (2) Parum.] *Too little. Not sufficient.* (3) Ne id quidem sufficit.] *Even that is not sufficient. That's not enough neither.* (4) Certissime reddere.] *To repeat (say your lesson) very exactly (without any mistake at all.)* (5) Monebam.] *Facere sc.* (6) Equidem non recuso.] *I am not against it for my part.*

COLLOQUIUM III.

Argumentum. Exordium est ad repetendam praelectionem.

CORNELIUS, DANIEL.

Quid agis? D. Repeto mecum. C. Quid repetis? D. Praescriptum hodiernum

praeceptoris. *G.* (1) Tenesne memoriâ? *D.* (2) Sic opinor. *G.* Repetamus unâ: sic uterque nostrum rectius pronuntiabit coram praeceptore. *D.* (3) Tu igitur incipe, qui me provocasti. *G.* Age, attentus esto: ne me sinas aberrare. *D.* Sum promptior ad audiendum, quàm tu ad pronuntiandum.

(1) Tenesne memoriâ?] *Have you it by heart? Can you say it?* (2) Sic opinor.] *I think so.* (3) Tu igitur incipe.] *Begin you then.*

COLLOQUIUM IV.

Argumentum. *Exordium est ad colloquendum. Qui bene agit, reprehendi non timet. Prudenter igitur facit, qui praeceptum istud usurpat. Sic age, ne timeas.*

GABRIEL, HIERONYMUS.

(1) **J** Amne tenes, (2) quae reddenda sunt horâ tertiâ? *H.* Teneo. *G.* (3) Ego quoque. *H.* Ergo confabulemur paulisper. *G.* Sed (4) si intervenerit observator, putabit nos garrere. *H.* Quid times ubi nihil timendum est? Si venerit, non deprehendet nos in otio, aut in re malâ: audiat, si velit, nostrum colloquium. *G.* Optimè loqueris. (5) Secedamus aliquò in angulum, ne quis nos impediat.

(1) Jamne tenes?] *Memoria sc. Have you got yet?* (2) Quae reddenda sunt.] *Nobis sc. coram praeceptore. What we are to repeat.* (3) Ego quoque.] *Teneo sc.* (4) Si intervenerit observator.] *If the monitor should come in upon us in the mean time* (5) Secedamus aliquò in angulum.] *Let us withdraw into some corner. For in aliquem angulum.*

COLLOQUIUM V.

Argumentum. *Admonitio brevis, sed pueris aptissima.*

JOANNES, LEONARDUS.

NON (1) decet hic otari, aut garrere, dum praeceptor expectatur. *L.* Quid ais, non decet? immo non licet, nisi volumus vapulare. *J.* Tu igitur audi me, dum praelectionem pronuncio: ego deinde te audiam. *L.* Age, pronuncia.

(1) Decet.] Nos sc.

COLLOQUIUM VI.

Argumentum. *Puer diligentiae in literis admonitus, frustra ait se moneri, quod aliam aliquam artem mallet discere quam literas. Cuique ars discenda est ingenio suo apta.*

ADOLPHUS, BEATUS.

Miror ego (1) quid tibi velis: tu ferè semper es otiosus, aut garris, aut (2) ineptis. *B.* (3) Quid vis faciam? *A.* (4) Ut studeas diligenter. *B.* Cur me istud mones? *A.* (5) Pro meo in te amore, tuâque utilitate. *B.* Frustra mones. *A.* Quid ita? *B.* Quia non est mihi animus in literis. *A.* Quid ergo (6) velles? *B.* Discere aliquam artem (7) aptam ingenio meo. *A.* Jamne cogitâsti quatenus ars tibi placeat potissimum? *B.* Jampridem. *A.* (8) Cur ergo patrem non admones? *B.* Nunquam ausus sum. *A.* Cur non? *B.* Vereor me mihi irascatur. *A.* Roga praeceptorem, ut illi dicat. *B.* Immo, te oro, mi Adolphe, dic tu ipse praeceptori (9) meis verbis:

nam verecundia me impedit. Faciesne quod rogo? *A.* Faciam certè, idque libentissime. Valde enim taedit me videre te adeò remissum. *B.* O quàm mihi gratum feceris! *A.* Sed praeceptor (10) te appellabit. *B.* Quid tum? Oblata occasio me audacem reddet ad mentem meam liberè aperiendam. *A.* Rectè judicas. *B.* Tu igitur (11) fac promissi memineris: deinde renuncia mihi, quid ille tibi responderit. *A.* Alioqui essem tibi nuncius inutilis.

(1) Quid tibi velis.] *What you mean.* (3) Ineptis.] *Are trifling.* (3) Quid vis faciam?] *Ut sc. What would you have me do?* (4) Ut studeas diligenter] *Volo sc. Study hard.* (5) Pro meo in te amore, tuâque utilitate.] *Out of my love to you, and for your own good.* (6) Velles.] *Facere sc.* (7) Aptam ingenio meo.] *Suitable to my genius.* (8) Cur ergo patrem non admones?] *Why-don't you speak to your father of it then?* (9) Meis verbis.] *From me. In my name.* (10) 'Te appellabit.] *Will speak to you.* (11) Fac memineris.] *Ut sc. See you remember. Take care to remember.*

COLLOQUIUM VII.

Argumentum. Puer infeliciori ingenio docetur, quibus ad-
miniculis ad eruditionem fiat progressio. Virtutis studium
non parùm ad eruditionem adipiscendum confert. Qui
virtutis rationem habet, dotibus animo augetur à Deo.

BEATUS, CALVINUS.

Visne permanere in ista ignorantia! *C.* (1)
Avertat Deus. *B.* Quid igitur facies? *C.*
Da mihi (2) super hac re consilium, quaeso. *B.*
In primis Deum saepissimè et (3) ex animo pre-
care: deinde semper attentus esto; hoc est, dili-

genter audito quicquid docetur, sive praeceptor loquatur, sive aliquid reddant condiscipuli tui: postremo charitatem diligenter (4) cole. *C.* Quibus modis? *B.* (5) Neminem neque laedito, neque offendito: nemini invideto: neminem odio habeto: sed contra, omnes dilige tanquam fratres, ac (6) bene omnibus, quoad poteris, facito. *C.* (7) Quid illa mihi conferent ad studiorum profectum? *B.* Plurimum. *C.* Quomodo? *B.* Sic enim Deus tibi illuminabit ingenium: memoriam ac caeteras (8) animi dotes augebit: (9) denique studia tua ita promovebit, ut majores in ea re progressus indies facias. *C.* Consilium mihi sanè das optimum. Utinam in Dei ipsius gloriam uti perpetuò valeam, (10) tibi quoque aliquando referre gratiam. *B.* Non opto, uti mihi aliud gratiae (11) eo nomine referas, nisi ut Deum saepenumero laudes, studiaque honesta semper prosequaris, atque ita ad divinarum literarum cognitionem tandem pervenias.

(1) Avertat Deus.] *God forbid.* (2) Super hac re.] *Upon (about) this matter.* (3) Ex animo.] *Heartily.* (4) Cole.] *Practise.* (5) Neminem neque laedito, neque offendito.] *Don't either hurt or offend any body.* (6) Bene omnibus, quoad poteris, facito.] *Do good to all as far as in you lies.* (7) Quid illa mihi conferent ad studiorum profectum?] *What will those things contribute towards the advancement of my studies? What will those things profit me towards, &c.* (8) Animi dotes.] *Natural gifts. Qualifications. Powers of the soul.* (9) Denique.] *In short. In fine.* (10) Tibique aliquando gratiam referre.] *And to make you a return some time or other (at last.)* (11) Eo nomine.] *Upon that account.*

COLLOQUIUM VIII.

Argumentum. *Patris docti diligentia in filiis domi docendis.*
 Beneficium Dei agnoscendum ab iis qui bonos parentes
 habent. Fratres ex fide in Christum.

DEMETRIUS. ELISAEUS.

QUando rediisti domo? *E.* (1) Tantum red-
 eo. *D.* Ubi est frater? *E.* Mansit domi.
D. Cur mansit? *E.* Ut pranderet cum matre. *D.*
 Tu verò, cur etiam non mansisti? *E.* (2) Jam
 pranderam cum patre. *D.* Quis vobis ministra-
 bat? *E.* Ancilla. *D.* Quid mater, ubi erat?
E. Etiam domi, sed occupata. *D.* Qua in re?
E. (3) In recipiendo tritico, quod nobis advec-
 tum fuerat. *D.* Quando redibis domum? *E.*
 Quum accersar à patre. *D.* Quo die istud erit?
E. Fortasse hinc ad quatuor dies. *D.* Cur vos
 tam saepe domum commeatis? *E.* Sic volunt pa-
 rentes. *D.* Quid agitis domi? *E.* Quod jube-
 mur à parentibus. *D.* Sed interim perit vobis
 studiorum tempus. *E.* Non omnino perit. *D.*
 Quid igitur? *E.* Quoties pater non est necessariò
 occupatus, omnibus horis exercet nos, mane, an-
 te et post prandium, ante coenam, (4) à coena
 satis diu, postremò etiam antequam cubitum ea-
 mus. *D.* Quibus rebus vos exercet? *E.* Exigit
 à nobis ea potissimum, quae totà hebdomade in
 schola didicimus: themata nostra inspicit, ac de
 iis nos interrogat: saepe dat nobis aliquid modò
 Latinè, modò vernaculè (5) describendum: in-
 terdum etiam nobis proponit brevem sententiam

vernaculo sermone, quam Latine vertamus; interdum contra jubet aliquid Latinum vernacule reddere. Postremò, ante cibum et post, semper ex Bibliis Anglicis aliquid legimus, idque totà presente familiâ. *D.* Nihilne de catechismo interrogat? *E.* Id facit omni die Dominico, nisi fortè domo absit. *D.* Mira narras, si modò vera. *E.* Immo sunt longè plura, quàm quae tibi narravi: sum enim oblitus morum civilitatem, de qua etiam admonere nos solet in mensa. *D.* Cur pater vester tantum sumit laborem in vobis docendis? *E.* (6) Ut sic intelligat, num in schola operam ludamus, et tempore abutamur. *D.* Mira hominis diligentia, (7) atque adeò prudentia. O quàm devincti estis patri coelesti, qui talem patrem in terra dedit vobis! *E.* Faxit ille, ut hoc et caetera ejus beneficia nunquam obliviscamur. *D.* Bonum et pium est istud optare: cura ut habeas non modò in ore, sed in animo etiam magis. *E.* Quòd me tam fideliter mones, habeo tibi gratiam. *D.* Bene monendi officium debemus omnibus, sed maximè fratribus. *E.* Fratribusne igitur solis? *D.* (8) Eos potissimùm fratres hìc dico, qui ex fide in Christum nobis conjuncti sunt. *E.* Rectè judicas. Sed (9) viso num frater domo tandem reverterit; nam (10) ad cessandum promptus est plus satis.

(1) Tantum redeo.] *I am but just returned.* (2) Jam pranderam cum patre.] *I had din'd before with my father.* (3) in recipiendo tritico.] *In taking in the wheat.* (4) A coena satis diu.] *After supper a good while.* (5) Describendum.] *To transcribe.* (6) Ut sic.] *That so. That by these*

means. (7) Atque adeò prudentia.] *Nay, and prudence. And prudence too.* (8) Eos potissimum fratres hic dico.] *By brethren I mean here those especially.* (9) Visò.] *I'll go and see.* (10) Ad cessandum promptus est plus fatis.] *Quam sc. He is too apt to play the truant.*

COLLOQUIUM IX.

Argumentum. Elifaeus et Felix conferunt annos suos. Laudatur docti paedagogi diligentia: item boni patris prudentia in liberorum instituendorum cura. Agnoscitur ea in re beneficium. Exemplum exercitationis in lingua Latina à teneris annis

ELISAEUS, FELIX.

- (1) **Q**uot annos habes? *F. Tredecim, (2) ut à matre accepi. Tu verò? E. (3) Equidem non tot habeo. F. Quot igitur? E. Deest unus. F. Sunt ergo duodecim. E. (4) In promptu est ratio. F. Sed (5) frater tuus quotum agit annum? E. Quintum. F. (6) Quid ais? Jam Latinè loquitur. E. Quid miraris? Semper habemus domi paedagogum, et doctum et diligentem: semper nos Latinè loqui docet. (7) Nihil vernaculum effert, nisi aliquid declarandi causâ: quin etiam (8) patrem non audemus nisi Latinè alloqui. F. Nunquam igitur vernaculè loquimur? E. Solùm cum matre, idque certâ quâdam horâ, quum illa nos ad se vocari jubet. F. Quid agitis (9) cum familia? E. Cum familia rarus est nobis sermo, (10) et quidem tantùm in transitu: et tamen famuli ipsi nos Latinè alloquuntur. F. Quid ancillae? E. (11) Si quando usus postulat*

ut eas alloquamur, utimur sermone vernaculo, ut solemus cum ipsa matre. *F.* O vos felices, qui tam diligenter docemini! *E.* Est Deo gratia, cujus dono patrem habemus, (12) qui curet nos tam accuratè erudiendos. *F.* Certè ejus rei laus et honor unico coelesti Patri debetur. *E.* Sed quid agimus? Jam (13) audio recitari catalogos. *F.* Ergo festinemus.

(1) Quot annos habes?] *Peractos sc. How old are you?*
 (2) Ut à matre accepi.] *As I have heard my mother say.*
 (3) Equidem non tot habeo.] *For my part I am not so old.*
 (4) In promptu est ratio.] *You are a ready arithmetician.*
 (5) Frater tuus quotum agit annum?] *What year (of his age) is your brother in?* (6) Quid ais?] *How say ye? Spoken with surprise.* (7) Nihil vernaculum effert, nisi aliquid declarandi causâ.] *He speaks nothing in our mother tongue, unless it be to explain any thing.* (8) Patrem non audemus nisi Latinè alloqui.] *We dare not speak to our father in any thing but Latin.* (9) Cum familia.] *With the servants.* (10) Et quidem.] *And that.* (11) Si quando usus postulat ut eas alloquamur.] *Whenever we have occasion to speak to them.* (12) Qui curet nos tam accuratè erudiendos.] *That takes care to have us so well instructed (instructed with so much exactness.)* (13) Audio recitari catalogos.] *I hear the bills a calling.*

COLLOQUIUM X.

Argumentum. Liber eleganter compactus ostentatur. Reprehenditur stulta quaestio. Excusatur quasi jocus fuerit. Jocus inter familiares usitatus. In jocis nostris Deus non est offendendus.

FELIX, GIRALDUS.

Quis iste est novus liber deauratus, (1) quem tam magnificè ostentas? *G. Terentius.*

F. Ubi impressus? *G.* Lutetiae. *F.* Quis dedit tibi eum? *G.* Emi pecuniâ meâ. *F.* Unde nactus eras pecuniam. *G.* Stulte, istud quaeris? quasi verò furatus sim. *F.* (2) Absit à me id cogitare: sed (3) animi causâ id rogabam. *G.* Nec ego seriò dictum tuum reprehendi: sed eo more joculari solemus cum familiaribus. *F.* Nihil joculari prohibet, modò ne Deus offendatur. Sed age, ad propositum revertamur: de quo emisti Terentium istum? *G.* De Clemente. *F.* Illône bibliopolâ circumforaneo? *G.* Maximè. *F.* Quanti constitit? *G.* Decem assibus. *F.* Nihilne amplius? *G.* Nihil omnino. *F.* Profectò satis vile pretium. *G.* Preferim quum auratus, adeoque eleganter compactus sit. *F.* Erantne codices alii similes? *G.* Duo vel tres. *F.* Deduc me, quaeso, ad illum. *G.* Eamus.

(1) Quem tam magnificè ostentas.] *That you make such mighty boasts of. That you are so mighty proud of.* (2) Absit à me id cogitare.] *Far be it from me to have such a thought.* (3) Animi causâ.] *For diversion. For my pleasure. For mirth's sake.*

COLLOQUIUM XI.

Argumentum. *Giraldus ab Hermete librum commodato petit: non dat Hermes, quia jam alteri dederat. Idem mavult injuriam pati, quàm accusare condiscipulum ob privatam injuriam. O charitatem rarissimam! Consilium bonum res est tutissima.*

GIRALDUS, HERMES.

Commoda mihi Virgilium tuum in duos dies, si (1) nullo incommodo tuo id fieri potest, *H.* Profectò non possum. *G.* Cur non? *H.*

B.

Quum Giralduſ (2) his diebus à me commodato accepiffet, pignori oppoſuit. *G.* Ain' tu, pignori? *H.* Sic eſt ut dico. *G.* Quanti oppignora- vit? *H.* Tribus (ut ait) affibus. *G.* O hominem ingratum! *H.* Tantumne ingratum? *G.* Immo verò, et ingratum et malum. Sed nunquid ille rem tuam oppignorare potuit, te inconfulto? *H.* Potuit, ut factum vides. *G.* Non tamen debuit. *H.* Rem acu tetegifti: Sed quid facerem? *G.* Rogas! (3) defer eum ad praeceptorem. *H.* Malo iſtam pati injuriam, quàm (4) committere ut miſer vapulet. *G.* Bene facis, dummodo tuum reddat. *H.* Reddet, ſpero. *G.* Unde redderet? *H.* Ait ſe brevi accepturum à patre pecuniam. *G.* Quid ſi te fallat? *H.* Fieri poteſt: ſed tamen (5) aliquot dies exſpectabo quid futurum ſit: (6) poſt deinde conſilium capiam. *G.* Conſilio recto nihil eſt tutius. *H.* Meminiſti probè, ſic enim praeceptor dictavit nobis. Sed (7) nunquid vis aliud? *G.* Ut bene tibi ſit. *H.* (8) Et tibi optime.

(1) Nullo incommodo tuo.] *Without any inconvenience to yourſelf.* (2) His diebus.] *Lately.* (3) Defer eum ad praeceptorem.] *Complain of him to the maſter.* (4) Committere ut miſer vapulet.] *To make the poor boy be beat (whipped.)* (5) Aliquot dies exſpectabo quid futurum ſit.] *I'll wait ſome days to ſee what will be done.* (6) Poſt deinde conſilium capiam.] *After that (then after that) I'll reſolve what to do.* (7) Nunquid vis aliud?] *Do you deſire any thing more? Have you any further ſervice? The form at parting and taking leave.* (8) Et tibi optime. Ego volo ut ſit ſc.

COLLOQUIUM XII.

Argumentum. *Quaeritur liber per oblivionem relictus. Arguitur negligentiae qui reliquerat.*

HERMES, JUSTUS.

Vidistine librum meum? *J.* Quem librum quaeris? *H.* Ciceronis Epistolas. *J.* Ubi reliqueras? *H.* Oblitus eram in (1) auditorio. *J.* Tua fuit negligentia. *H.* Fateor; sed (2) interim indica, si quem scias accepisse. *J.* Cur non adis praeceptorum? Solet enim (ut scis) quae à nobis relictæ sunt, aut ferre in mausaeolum, aut alicui dare qui reddat. *H.* Bene mones. O me obliuiscum, cui istud in mentem non venerat!

(1) Auditorio.] *The school. (The place where lessons are heard.)* (2) Interim.] *In the mean time, i. e. Yet. Notwithstanding.*

COLLOQUIUM XIII.

Argumentum. *Laevinus et Marcus suis sibi vicissim libros enumerant. Legendi interdum libri extraordinarii. Praestat ferò quàm nunquam discere.*

LAEVINUS, MARCUS.

Habèsne multos libros? *M.* (1) Non admodum. *L.* Sed quos habes? *M.* Rudimenta Grammaticae, Colloquia Scholastica, Terentium, Epistolas Ciceronis cum vernacula interpretatione, Catonem, Dictionarium, Testamentum Anglicum, Psalmos cum Catechismo, praeterea librum chartaceum, ad scribendum dictata praeceptoris. Tu verò quos habes? *L.* Omnes habeo quos enu-

merâsti, praeter Catonem, Terentium, et Cicero-
nis Epistolas. Cur enim libros haberem (2) qui
non praeleguntur in classe nostra? *M.* At ego,
dum sumus otiosi, lego interdum illos: ut sem-
per aliquid addiscam novi, praesertim in lingua
Latina, et honestis moribus. *L.* Prudenter facis,
mi Marce. O me miserum, qui nunquam didici
quid sit (3) studiosum esse! *M.* Disce igitur.
Praestat enim ferò quàm nunquam discere.

(1) Non admodum.] Multos sc. *Not very many.* (2)
Qui non praeleguntur.] *That are not read to us.* Praelego
properly signifies to read and explain as a master to a scholar.
(3) Studiosum esse.] Aliquem sc.

COLLOQUIUM XIV.

Argumentum. *Liber commodato petitur, isque impetratur,
sed ab alio quodam repetendus. Beneficio non abutendum.*

NATHANAEL, MARCUS.

Visne mihi commodare tuum Terentium? *M.*
Volo equidem, modò illum repetas a Con-
rado, cui utendum dedi. *N.* Quo (1) signo vis
repetam? *M.* (2) Nempe hoc, quòd ejus habeo
Epistolas. *N.* Id mihi satis est. *M.* Sed quando
reddes? *N.* (3) Quum descripsero contextum
in tres aut quatuor prelectiones. *M.* Matura i-
gitur, ne mea studia incommodes. *N.* Maturabo.
M. Sed heus tu, cave macules: alioqui (4) ae-
gre commodabo posthac. *N.* (5) Nempe indignus
essem beneficio.

(1) Signo.] *Token.* (2) Nempe hoc.] *Even by this.*
(3) Quum descripsero.] *As soon as I have wrote out (tran-
scribed.)* (4) Aegre commodabo posthac.] *I shall hardly*

lend you again. I shall be unwilling to lend you another time. Not the Terence only, but any other book. Any thing else. (5) Nempe.] Truly, Verily.

COLLOQUIUM XV.

Argumentum. Repetitur commodatum. Dilationem petit commodatarius, eamque impetrat.

LANGIUS, LAZARUS.

CUR non reddis mihi librum? Laz. (1) Expecta in crastinum diem: (2) nondum satis usus sum. L. Libenter expectabo. Laz. (3) Referam tibi gratiam, Deo volente. L. Pro tantillo beneficio nullam expecto gratiam. Laz. Tamen est meum agnoscere.

(1) Expecta in crastinum diem.] Stay till to-morrow.
(2) Nondum satis usus sum] Ego sc. I have not done with it yet. (3) Referam tibi gratiam] I'll make you a requital (a suitable return.)

COLLOQUIUM XVI.

Argumentum. Brevis confabulatio; sed doctrina plena. Vir bonus et prudens occasionem docendi capit è re minima.

NATHANAEL, OBERTUS.

UNDE veniebas modò? O. E culina. N. Quid illuc iveras? O. Ut me calefacerem. N. (1) Tu, credo, libentiùs es in culina quàm in schola: nonne? O. Nihil mirum: in schola non est ignis, sicut in culina. N. Abi, sapias. O. Utinam tam saperem in divinis rebus, quàm in cura corporis. N. Fac sapias. O. Quomodo? N.

Studio, curâ, labore, diligentîâ. *O.* Non parco labori. *N.* Rectè facis; sed est tempus expectandum, cujus progressu fiunt omnia. Interea precandus est Deus assidue. *O.* Bene mones: utinam ille studia nostra promoveat in gloriam sui nominis. *N.* Id faciet, si pergamus eum colere diligenter.

(1) Tu, credo, ut sc. libentiùs es in culina quàm in schola.] *You had rather, I believe, be in the kitchen than in the school.*

COLLOQUIUM XVII.

Argumentum. *Amici libera reprehensio, si bene accipiat, haud mediocriter prodest.*

OBERTUS, PONTANUS.

UNde nunc redis? *P.* Foris. *O.* Cur prodieras? *P.* Ut irem domum. *O.* Quid eò? *P.* Petitum libros meos. *O.* Eho, cur non attuleras? *P.* Oblitus eram. *O.* Siccine soles jentaculum aut merendam oblivisci? *P.* Rarissimè. *O.* Profectò magna fuit negligentia. *P.* Immo, maxima: sed (1) quid agas, pueri sumus. *O.* Quid si praeceptor tuum factum sciret? *P.* Fortasse poenas darem. *O.* Ain' tu, fortasse? procul dubio vapulares. Non te pudet sine libris in scholam venire? *P.* Non solùm pudet, sed etiam piget: veruntamen ne me accuses, obsecro. *O.* Nihil minùs cogito: sed non possum dissimulare, quin ego te reprehendam. *P.* Istud (credo equidem) amicè facis: itaque boni consulo. *O.* Id satis est mihi.

Eamus intrò in auditorium. *P.* Tempus est: jam decuriones exigunt scripturae rationem.

(1) Quid agas?] *What shall one say? what's to be done?*

COLLOQUIUM XVIII.

Argumentum. *Oblatâ occasione, quidam provectus sermonem ad parvuli captum docendi gratiâ accommodat. Exemplum est, quod nulla bene agendi occasio, praesertim in docendo, sit praetermittenda.*

PONTANUS, RENATUS.

Quid rides? *R.* Nescio. *P.* Nescis? magnum signum stultitiae. *R.* Me igitur stultum vocas? *P.* Minimè verò. Sed dico tibi argumentum esse stultitiae, quum quis ridet, et ridendi causam nescit. *R.* Quid est stultitia? *P.* Diligenter (1) evolvas Catonem tuum, istud quod quaeris invenies. *R.* Nunc non habeo meum Catonem, et volo aliam rem agere. *P.* Quod habes negotium? *R.* Habeo ediscere aliquid de Rudimentis. *P.* Et interim quaeris fabulari, ineptule? *R.* Dic mihi, quaeso, de stultitia in Catone. *P.* *Stultitiam simulare* (2) *loco prudentia summa est.* Annon haec didicisti? *R.* Immo, sed non recordabar. *P.* Quum domi eris, inspice librum tuum. *R.* O quantas gratias tibi ago! ego proponam alicui istam quaestionem, qui non poterit mihi respondere, et sic erit victus. *P.* Tace, puer, tace, et stude, ne vapules. *R.* Non multum curo: ego serè teneo praelectionem. *P.* Nisi taceas, dicam

observatori, qui te statim notabit. *R.* Mane, mane, nihil dicam amplius. *P.* Sed memento id quod dixi tibi. *R.* Quid est? *P.* Ne rideas unquam sine causa. *R.* Sed ridere non est malum. *P.* Non dico istud. *R.* Quid igitur? *P.* (3) Stultum sine causa ridere. *R.* Nunc intelligo. *P.* Recordare saepè.

(1) Evolvere, invenies.] *Turn over, and you'll find. If you turn over, you'll find. Si is understood.* (2) Loco.] suo sc. *In season. At the right time.* (3) Stultum.] *Esse sc. That it is a foolish thing.*

COLLOQUIUM XIX.

Argumentum. *Quidam occupatus in merenda, monetur instare praelectioni tempus. Sic pueros studiosos mutua decet admonitio.*

RENATUS, SIMON.

A Udistine horologium? *S.* Dudum sonuit. *R.* Dinumerâsti horas? *S.* Dinumeravi. *R.* Quota est? *S.* Ferè sesquiprima. *R.* Instat igitur praelectionis tempus: fac ut paratus sis. *S.* Ubi merendam peredere, ecce me paratum. *R.* Cur meridie non adfuisti nobiscum? *S.* Prodieram cum bona venia praeceptoris. *R.* Sed interim sum tibi impedimento. *S.* Nihil impedis: ne bolum quidem perdidisti interpellatione tuâ. *R.* Bene habet: perge, sed matura.

(1) Nihil impedis.] *You don't hinder me at all. Nihil for Non, or Neutiquam.*

COLLOQUIUM XX.

Argumentum. *Scripturus quidam detrectat praelectionem repetere. Ludo temporis quid detrahendum, idque studiis impendendum. Exemplum pueri lusibus dediti.*

TITUS, VINCENTIUS.

Vincenti. *V.* Quid vis? *T.* Repetamus unâ praelectionem. *V.* Non est mihi otium. *T.* Quid habes negotii? *V.* Volo scribere. *T.* Quid scribere paras? *V.* Dictata praeceptoris. *T.* Cur heri non scripsisti? *V.* Quo tempore scripsissem? *T.* Quum luderetur. *V.* At ego nolebam amittere ludendi occasionem. *T.* Ah piger, nihil aliud quàm lusiones meditaris. Nonne diebus Mercurii et Sabbati ternae sunt horae liberae? *V.* Liberae quidem sunt, sed ad lusum destinatae, deputatae, attributae, assignatae. *T.* Immo partim lusibus aut alicui honestae remissioni, partim studio literario sunt dicatae. *V.* Fateor, duntaxat iis (1) qui volunt immori studiis. *T.* Non poteras heri sesquihoram (2) detrahere ludo tuo, aut saltem horam unicam? *V.* Tu stude quantum voles, ego verò ludam quamdiu licebit. *T.* Per me quidem licebit, sed interim parùm promovebis in literis. *V.* Nonne praeceptoris satisfacio? *T.* (3) Utcunque. *V.* Tu igitur, studiose, vis esse praeceptore ipso severior? (4) Omitte me tandem, age tuum negotium, ego meum. *T.* Age, age, ut libet.

(1) Qui volunt immori studiis.] *That intend to study themselves to death.* (2) Detrahere ludo tuo.] *Spare from your play.* (3) Utcunque] *So and so.* (4) Omitte me.] *Let me alone.*

C O L L O Q U I U M XXI.

Argumentum. *Doctrina pueris maxime necessaria. De fugienda videlicet pravorum consuetudine, et maxime impostorum. Exemplum amici fidi in dando consilio.*

CAMPANUS, DOMINICUS.

NON meministi praeceptorem tam saepe monere nos de fugiendis sodalibus pravis? *D.* Ego verò probè memini. *C.* (1) Tamen alicubi satis negligenter uteris ejus monitis. *D.* In quo videor tibi ea negligere? *C.* Dicam tibi, si modò attente audias. *D.* Dic, obsecro, audiam attentissimè. *C.* Nunquam vis cavere ab illo impostore? *D.* Cur caveam? *C.* Ne illius contagione depraveris. Nôsti enim eum esse pessimum. *D.* Atqui non sponte sequor: ad me accurrit undique. *C.* Nimirum, quia novit te habere quod des; et dare libenter ac saepe. *D.* Quid igitur mihi faciendum suades? *C.* Dic semel, et seriò, et quasi animo irato; Quid vis, amice? cur me ubique sequeris? omnes clamitant te esse pessimum, et ideo sodales tui esse nolunt. Proinde omitte me posthac, quaeso; ne tuâ causâ virgis palàm caedat. *D.* Quid si velit aliquid contrà respondere? *C.* Abrumpe illi sermonem, teque recipe celeriter. *D.* Ago tibi gratiàs, quòd me tam fideliter monueris.

(1) Tamen alicubi satis negligenter uteris ejus monitis.] *Yet sometimes (in some things) you are careless enough in observing his directions.*

COLLOQUIUM XXII.

Argumentum. *Quidam quod abfuerit, quaerit ex condiscipulo quid actum sit in auditorio.*

DOMINICUS, ENNIUS.

Quid actum est in auditorio horâ tertiâ? *E.* Tractatae sunt orationis partes ex praelectione. *D.* Nihilne amplius? *E.* Dixissem. (1) nisi me interpellâsses. *D.* Erravi: perge. *E.* Postea dictavit praeceptor (2) argumentum vernaculum, hodie vertendum. *D.* (3) Quando reddendum? *E.* Cras meridie. *D.* Jamne vertisti? *E.* Utcunque. *D.* Dicta mihi, quaeso, vernaculum. *E.* Accipe, festina, nam habeo scribere aliquid.

(1) Nisi me interpellâsses.] *Had not you interrupted me.*
 (2) Argumentum vernaculum.] *A piece of English matter in our own tongue.* (3) Quando reddendum?] *When is it to be given up?*

COLLOQUIUM XXIII.

Argumentum. *Puer coenatus praelectionem repetit. A coena non statim studendum. Praelectiones saepius legendo et relegendo faciliè ediscuntur.*

ENNIUS, FERDINANDUS.

Quò properas? *F.* Eo coenatum. Quid tu? *E.* Jam coenavi. *F.* Quotâ horâ? *E.* Quintâ, ut ferè solemus. *F.* Quid nunc agis? *E.* Repetam aliquid eorum, quae reddere habemus crastino die. *F.* Ego didici ex paedagogo meo, non tam citò (1) à cibo studendum. *E.* Illud ego quoque didici, sed volo nunc ediscere. *F.* Quid ergo facies? *E.* Ego, quasi animi causâ, praelectionem particulatim aliquoties legam et relegam.

F. Quid tum? *E.* Ita paulatim fiet, aut sine cura, sine taedio, sine molestia, bonam partem praelectionis ediscam. *F.* Ista non satis intelligo, et certè videris mihi supra aetatem sapere. *E.* Non est res adeò difficilis, quin te docere possem, nisi ad coenam properares. *F.* De coena in tempore admones: ego igitur ejus causâ me domum recipio. Vale. *E.* Ducat te Deus, et reducat.

(1) A cibo.] *After meat.*

COLLOQUIUM XXIV.

Argumentum. *Ferdinandus conferre quaerit de concione sua: Gualterus recusat atque offenditur. Exemplum in morum similitudine.*

FERDINANDUS, GUALTERUS.

Hodie te non vidi in concione: (1) quid illud sibi vult? *G.* Quid sibi velit nescio: ego tamen interfui. *F.* Narra mihi quae mandasti memoriae. *G.* Non est tuum à me rationem exigere. *F.* (2) Ego quidem non exigo, verum id rogo, ut memoriae causâ conferamus unâ. *G.* (3) Malim nunc solus recordari. Audies me, si voles, quum praeceptor ante prandium nos interrogabit. *F.* Quid mali esset, si nunc inter nos ea de re conferamus? *G.* Nihil mali esset, fateor, sed nunc mihi non libet. *F.* Tua igitur te (4) libido regit. *G.* Omitte me, cur molestus es? *F.* Omitto sanè, sed audi verbum. Non decet puerum esse tam morosum. *G.* Nec puerum decet esse tam molestum.

(1) Quid illud sibi vult?] *What is the meaning of that?*
 (2) Ego quidem non exigo.] *For my part I don't demand it of you.* (3) Malim.] *The same with Malo. Thus Ve*

e cura, Jim, Nolim, &c. Est ut *may be understood.* (4) Libido.]
 raelec- Humour.

COLLOQUIUM XXV.

Argumentum. *Praemii parvitas contemnitur à sordids.*
 ore ad- Praemium non lucri, sed honoris causâ datur.

recipio. HUGO, JACOBUS.

QUI sunt victores hâc hebdomade? J. Ubi
 eras, quum rationes redderentur? H. Ac-
 cersitus à patre fueram, sed qui sunt victores?
 dic sodes. J. Ego et Puteanus. H. Jamne ha-
 buistis praemium? J. Habuimus. H. Quodnam?
 J. Duodenas juglandes. H. Hui! quale prae-
 mium? J. Eho, inepte, (1) aestimas ergo prae-
 mium ex rei pretio? H. Hic nihil aliud video
 aestimandum. J. Sordidus es, qui lucro sic in-
 bias. Non meministi verbum praeceptoris? H.
 Quod verbum? J. Non lucri, sed honoris causâ
 datur praemium. H. Nunc reminiscor, quasi per
 nebulam: posthac ero diligentior. J. Sic tan-
 tem sapias.

(1) Estimas ergo praemium ex rei pretio?]- *Do you rate*
(estimate) then the reward by the value of the thing?

COLLOQUIUM XXVI.

Argumentum. *Omnis victoria, nisi ad Dei gloriam refe-*
ratur, mera est vanitas. Victoria modesti adolescentes
recte utuntur: stulti contrâ faciunt. Curiositas. A pueris
tria potissimum curanda. Sine Deo nihil fit boni. Spi-
ritus. Divinus in nobis operatur. Omne bonum à Deo
esse consistendum est. Deus auctor fidei idem et perse-
verantiae. Spes bona. Adolescentum ingenuorum con-
sensio in bonum.

JACOBUS, LIGARIUS.

Valde miror, cur hodie manè non adfueris.
L. Quid miraris tantopere? (1) Nihil hoc est novi: multi absunt quotidie, immo ferè horis singulis. *J.* Atqui victoria (2) tibi erat in manibus. *L.* Quid ergo? ejusmodi victoria (ut bene dicebat quidam) nihil aliud est quàm brevis gloria. *J.* Sed interim modesti adolescentes hinc ad studia magis incenduntur, nec tamen inani gloriâ tumescunt: sed ad honorem Dei referunt quicquid inde laudis accesserit. *L.* Istud certè rarò contingit. Plures enim sunt qui victoriis abutantur ad privatam gloriam, quàm qui divini honoris rationem habeant. *J.* Verisimile dicis. *L.* Immo verissimum. *J.* Sed velim mihi dicas, cur absueris. *L.* Scripsi ad patrem literas. *J.* Cujus nomine? *L.* Matris. *J.* Dictavitne tibi ipsa? *L.* Quid scripsissem, nisi dictasset? *J.* Quid continebant literae? *L.* (3) Longum esset narrare. *J.* Saltem dic. (4) earum argumentum. *L.* Varium erat et multiplex; et quid tua, quaeso, scire refert? *J.* Nihil. *L.* Cur ergo tam avidè quaeris? *J.* (5) Animi causâ ut ferè curiosi sumus novi aliquid audiendi. *L.* (6) Nihil aliud quàm garris: omitte me. *J.* Ausculta paucis. *L.* Age, ausculto, loquere quid velis. *J.* Scire cupio ubi sit pater tuus. *L.* Quasi verò nescias. *J.* Unde scirem? *L.* Quum tibi sit notissimus, et quum simus vicini, non putâssem te ignorare. *J.* Dic tandem, quaeso. *L.* Est Lugduni. *J.* Quando est profectus? *L.* Abhinc dies quatuor. *J.* Quid illic agit? *L.* Ne-

gotiatur. *J.* Quando rediturus est? *L.* Finito mercatu. *J.* Ad quod tempus finietur? *L.* Roga mercatores: non est meum curare talia. *J.* Quid igitur curas? *L.* Ut Deum timeam, parentibus obediam, bonas artes cum pietate discam. *J.* Nae tu magnificè loqueris; sed dic mihi seriò potesne res tantas efficere? *L.* Egone istud mihi assumo? (7) Quin potiùs fateor, ne incipere quidem penes me esse. *J.* Quid ergo de te fiet? *L.* Deus ipse Spiritu suo in me operabitur. *J.* Optimè sentis: nihil ex te praeterea requirebam. *L.* Est Deo gratia (8) cui acceptum refero quicquid inest in me boni. *J.* Istud rectè, et laudo equidem: ne tibi videar nihil aliud quàm garrire. *L.* Quum illud dicerem, jocabar sanè. *J.* (9) Ego sic accepi; sed tu, ut coepisti, perge discere et sapere. *L.* Qui mihi dedit fidem, idem, ut spero, perseverantiam dabit. *J.* Bene speras: et ego idem spero tecum. Itaque pergamus vivere inter nos conjunctissimè, ut adhuc fecimus. *L.* (10) Per me quidem non stabit, nisi ope divinâ prorsus ero destitutus. *J.* Avertat ipse Deus: sed audin' tu horologium? *L.* Ut in ipso tempore sermonem finivimus!

(1) Nihil hoc est novi.] *This is no news. There is nothing strange in this.* (2) Tibi in manibus.] *In your power.* (3) Longum esset.] *'Twould be tedious.* (4) Earum argumentum.] *The subject of it.* (5) Animi causâ.] *For my pleasure.* (6) Nihil aliud quàm garris.] *Agis sc. You do nothing but prate.* (7) Quin potius fateor ne incipere quidem penes me esse.] *I acknowledge, on the contrary, that it is not in my power so much as to begin.* (8) Cui acceptum refero quicquid inest in me

boni.] *To whom I acknowledge myself indebted for all the good that is in me.* (9) *Ego sic accepi.] I took you so.* (10) *Per me quidem non stabit.] Quo minus conjunctissimè vivamus sc.* *It shall be no fault of mine that we don't.* *Mine with an emphasis expresses the force of Quidem: which particle is generally limiting. Wherever the fault is, it shall not be with me*

COLLOQUIUM XXVII.

Argumentum. Latinus sermo colloquiis exercitur. Colloquiorum materia. Otiosus sermo quid sit. Docilitas.

LIGARIUS, MACARIUS.

U^Nde redis? *M.* Foris. *L.* Cur exiêras? *M.* (1) Redditum urinam. *L.* (2) Qualis est coeli facies? *M.* Nebulosa. *L.* An regelat? *M.* Sic resolvitur gelu, ut nives omnino liquecant. *L.* Etiamne pluit? *M.* Sensi aliquid supernè distillare. *L.* Fortasse in transitu è stillicidio tecti. *M.* Immo è nubibus scio: quòd si non credis, vide tu ipse. *L.* Quasi ego tibi non credam in re tantilla? *M.* Cur igitur dubitare videbaris? *L.* (3) Ut pluribus verbis tecum fabularer. *M.* Quorsum id pertinet? *L.* Ad Latinum sermonem exercendum. *M.* Sed interim saepe otiosa verba dicimus, à quibus omnino (4) abstinendum Christus praecipit. *L.* Totâ erras viâ in praecepti intellectu. *M.* Cur istud dicis? *L.* Quia non est otiosus sermo qui ad aliquam institutionem refertur, praesertim (5) ubi agitur de bonis et honestis rebus, qualia sunt Dei opera in

rebus naturalibus. *M.* Videris mihi rectè sentire: proinde faciliè tibi assentior. *L* (6) Sed haec haec tenus. Instat nobis aliud negotium. *M.* Age, desinamus.

(1) Redditum urinam.] *To make water.* (2) Qualis est coeli facies.] *How is the weather? What kind of weather is it?* (3) Ut tecum fabularer.] *That I might talk with you.* (4) Abstinendum.] *Esse à nobis sc.* (5) Ubi agitur de.] *When the discourse is about.* (6) Sed haec haec tenus.] *Dicta sunt sc. But so much for this.*

COLLOQUIUM XXVIII.

Argumentum. *Euntes in scholam Latinè colloquantur. Simile gaudet simili. Improborum mores probis odiosi.*

NICOMACHUS, OTHOMANNUS.

S Alve, Othomanne. *O.* Tu quoque salvus sis, Nicomache. Quota est hora? *N.* Mox audies sonum semihorae post quintam. *O.* (1) Bene habet: maturè satis aderimus. *N.* Gaudeo me tibi occurrisse, ut euntes Latinè (2) tantisper colloquamur. *O.* Ea sanè est utilis et jucunda exercitatio. *N.* (3) Quoties incido in aliquem ex istis dissolutis nebulonibus, mallet rhedarium offendisse. (4) Non enim per eos mihi licet aliquid in via meditari, adeò mihi sunt eorum mores (5) odiosi. *O.* Nihil mirum, nam ferè sunt ejusmodi, ut neque loqui velint quidpiam boni, (6) neque audire sustineant. *N.* Quid cum illis agas, (7) quibus nihil est curae, nisi ut suas libidines expleant? *O.* (8) Nihil aliud crepant nisi suas cu-

pedias, et meras computationes in secretis cauponulis. *N.* Etiam nos irrident plenis buccis, quòd Latine per vicos loquamur. Illud verò est omnium pessimum quòd (9) nusquam se patiuntur admoneri. *O.* Quia scilicet (ut ait propheta) non est timor Dei ante oculos eorum. *N.* si quid occeperis amicè commonere, statim audies; Tace, concionator, obtundis me. Quòd si dixeris, Deferam te ad praeceptorem, aut ad observatorem: oh, egone curo, inquirunt, tu non audes. Nam si me accusares, non ferres impunè. *O.* Immo verò te continuò verberabunt, si locus erit semotus (10) ab arbitris. *N.* Profectò quum quidam eorum me nuper offendisset in quodam secessu, impegit mihi in utramque malam duos ingentes colaphos: et aufugit continuò. *O.* Quid tu, quaeso, interea? *N.* Quid istud quaeris? tam istud subitum fuit, ut vix hominem aspicere potuerim. *O.* Sed qui tam citò, et sensim ad scholam pervenimus: *N.* Sic ferè confabulantibus (11) usu venire solet. *O.* Age, ingrediamur sine murmure et strepitu, ne studentes offendamus.

(1) Bene habet.] Se res sc. 'Tis well. (2) Tantisper.] A little. The little time we are going along. (3) Quoties incido in aliquem ex istis dissolutis nebulonibus mallem rhedarium offendisse.] As often as I light upon any of these loose rascals, I had rather have met with a carman. (4) Non per eos mihi licet aliquid in via meditari.] I can't think of any thing by the way for them. (5) Odiosi.] Troublesome, Disgustful. (6) Neque sustineant.] Nor can endure Nor have the patience. (7) Quibus nihil est curae, nisi ut suas libidines expleant.] That mind nothing but the satisfying of their lusts. (8) Nihil a-

liud crepent.] *They talk of nothing else. They have nothing else in their mouth.* (9) Nusquam.] *Never.* (10) Ab arbitris.] *From witnesses.* (11) Ufu venire.] *To happen.*

COLLOQUIUM XXIX.

Argumentum. Res ad bonam scripturam necessariae. Probus puer bene merendi occasionem non modo expectat sed etiam quaerit. Charitas Christiana. Spiritus auctor ejus. Exemplum diligenter notandum.

OTHOMANNUS, PHILIBERTUS.

SERIONE scribis, an tu ineptis? *P.* Equidem scribo seriò; cur enim tempore abuterer? Tu verò cur istud rogas? *O.* Quia vidi aliquando quum bene scriberes. *P.* Scribo interdum meliùs. *O.* Qui fit igitur ut nunc tam scribas male? *P.* Desunt mihi bene scribendi adjumenta. *O.* Quae tandem? *P.* Bona charta, bonum atramentum, bona penna. Nam haec mea charta, ut vides, (1) miserè perfluit; atramentum est aquosum et subalbidum; penna mollis et (2) male parata. *O.* Cur ista omnia maturè non providisti? *P.* Pecunia mihi deerat, et nunc etiam deest. *O.* Incidisti in illud vulgare proverbium *Cui deest pecunia, huic desunt omnia* *P.* (3) Sic agitur mecum, *O.* Sed quando te speras accepturum. *P.* In mercatu proximo pater ad me missurus est, aut ipsemet venturus. *O.* Ego te interea juvare volo. *P.* Si quidem id potes, magno beneficio me affeceris. *O.* Accipe hos sex asses mutuo (4) ad chartam et

caetera comparanda. *P.* Quàm vere dictum est illud: *Amicus certus in re incerta cernitur!* Sed quid te impellit, ut mihi ultrò tam benignè facias? *O.* Charitas Dei, quae, (ut Paulus ait) effusa est in cordibus nostris. *P.* Mira est vis Divini Spiritûs, qui ejus auctor est charitatis. Sed mihi interim cogitandum quomodo tibi referam gratiam. *O.* Parva res est: (5) omitte istam cogitationem: ne te impediat quo minus in utramvis aurem dormias: tantùm redde mutuum quum tibi commodum fuerit. *P.* Reddam, ut spero, propediem. *O.* Eamus ad precationem ne notemur. *P.* Adde unum si placet. *O.* Quid est? *P.* Ne hodie incoenati mittamur cubitum. *O.* Ha! ha! he!

(1) Misèrè perfluit.] *Sinks wretchedly* (2) Malè parata.] *Ill made.* (3) Sic agitur mecum.] *This is my case.* (4) Ad chartam et caetera comparanda] *To buy paper and all other things.* (5) Omitte istam cogitationem.] *Lay aside (forbear) that thought.*

COLLOQUIUM XXX.

Argumentum. *Cultellus datur commodato, sed aegre.*

SULPITIUS, THEODORUS.

COMMODATO mihi parumper cultellum tuum. *T.* Semper aliquid commodato petis: accipe: quin tu emis potius? *S.* Non habeo pecuniam. *T.* Cur non petis? *S.* (1) Unde peterem? *T.* A patre. *S.* Non est in urbe. *T.* Ubi igitur? *S.* Peregre profectus est. *T.* Quo? *S.* Bernam. *T.* Quo die? *S.* Nudiustertius. *T.* Quando est reverturus? *S.* Cras ut speramus, sic enim dixit proficiscens.

(1) Unde peterem.] *Whom should I ask of?* Unde for à quo.

COLLOQUIUM XXXI.

Argumentum. *Theodorus et Villerius de scalpello recens empto colloquuntur. Res inventa restituenda est domino, si cognosci potest. Inventori dandum aliquod praemium. Deus precandus et laudandus.*

THEODORUS, VILLERIUS.

Quid ais de scalpello quod emeram tibi nudius tertius? Estne satis bonum? *V.* Immo verò est optimum, sed (me miserum!) (1) parum absuit, quin perdiderim. *T.* Eho quid ais? quomodo id accidit? *V.* Quum redirem foris, exciderat mihi in vico. *T.* Unde exciderat? *V.* E theca mea, quam imprudenter apertam reliqueram. *T.* Quomodo recuperasti? *V.* Affixeram statim chartulam valvis januae: post prandium quidam puer sextae classis mihi retulit. *T.* Utinam omnes tam fideles essent, qui res amissas reperiunt. *V.* Profectò pauci sunt qui restituant, si modo sit res alicujus pretii. *T.* Et tamen id verbo Dei (2) nominatim praecipitur. *V.* Quidni? est enim furti species, si quis rem alienam inventam retineat, modò sciat cui reddenda sit. *T.* At plerique putant se jure possidere quicquid amissum invenerint. *V.* Errant illi quidem gravissimè. *T.* Verum (ut redeamus ad inceptum sermonem) quid dedisti puero, qui scalpellum tuum invenerat? *V.* Dedi sextantem, et nuces, et aliquot juglandes: laudavi praeterea, et paucis admonui

idem semper esse faciendum. *T.* Rectè fecisti, sic enim libentiùs reddet aliàs, si quid repererit. Sed quid si perdidisses? *V.* Aequo animo tulissem, et mihi emissem aliud. *T.* Itane aequo tulisses animo? *V.* Certè non sine aliqua molestia. *T.* Non igitur aequo animo: sed nolo te arctiùs urgere. *V.* Non sumus Theologi. *T.* Quid ergo? *V.* Grammaticuli. *T.* Et quidem imperiti. *V.* Tantò diligentius Deum precari debemus, ut per Evangelium suum nos liberet ab ignorantiae tenebris, in quibus et versati sumus, et adhuc versamur. *T.* Id verò faciemus, si sanctis admonitionibus pareamus, quas audimus quotidie à praeceptore, et saepe à concionatoribus, divini verbi ministris. *V.* Vide quantum nobis profuerit scalpelli mei amissio. *T.* Ob eam rem tibi dupliciter gratulor, primùm quòd tibi rectè emerim, deinde quòd amissum recuperaveris. *V.* Habeo tibi gratiam, mi Theodore. *T.* (3) Quin Patri nostro coelesti sit laus et gratiarum actio. *V.* Amen.

(1) Parum absuit, quin perdiderim.] *I had like to have lost it.* (2) Nominatim.] *Particularly.* (3) Quin Patri, &c.] *Rather, &c.*

COLLOQUIUM XXXII.

Argumentum. *Arnoldus a Bernardo pennam commodatò petitam accipit.*

ARNOLDUS, BERNARDUS.

Visne mihi dare unicam pennam? *B.* Non sic dantur mihi. *A.* Hem! rem tantil-

Iam mihi negas? quid si magnum quid rogarem?
B. Fortasse (1) repulsam ferres. *A.* Credo equidem: age, non peto dono: saltem commodabis.
B. Non recuso; modò ne abutare. *A.* Non abutar. *B.* Cave hinc pedem moveas. *A.* Nusquam moveo.

(1) Repulsam ferres.] *For acciperes. You would have a denial.*

COLLOQUIUM XXXIII.

Argumentum. *De pennis ad scribendum acuendis. Pen-
 narum bonarum notae.*

CAPELLUS, DIONYSIUS.

Mihi non videris (1) nimis occupatus. *D.*
 (2) Mediocriter. *C.* Quid si mihi exa-
 cuas duas aut tres pennas? *D.* (3) Satis sit tibi,
 si unam acuero in praesentia. Suntne novae? *C.*
 Novae quidem, sed paratae usque dum acuantur.
 Jam enim laevigavi, caudam rescidi, detraxi
 plumulas. *D.* Ostende. Profectò sunt optimae,
 et ad scribendum aptissimae. *C.* Unde id nôsti?
D. Quia (4) sunt caule amplo, firmo et nitido:
 nam molles, et quae caulem breviorē habent,
 parum sunt ad scribendi usum habiles. *C.* Gau-
 deo (5) me utiliter emisse. *D.* (6) Non ab re:
 sed quanti? *C.* Pro his tribus dedi quadrantes
 duos. *D.* Singulas igitur binis emisti denariolis.
C. Res apparet. Est vile pretium (7) pro rei bo-
 nitate. *D.* De quo emisti? *C.* De quodam cir-

cumforaneo. *D.* (8) Apud hujus oppidi mercatores singulae et quidem minùs bonae, venduntur sextantibus. *C.* Et tamen audent interdum dicere, pluris sibi constare Lugduni. *D.* Ea ferè est mercatorum consuetudo. (9) Nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur, ut ait Cicero. *C.* Sed age, te ne diutius remorer, agamus quod instat. *D.* Citò expediêro: aspice me diligenter, ut discas aliquando. *C.* Aspicio intentis oculis: sed mihi opus esset spatio paulò longiore. *D.* Istud ergo fiet in cubiculo, si quando me velis invisere. *C.* Quo tempore? *D.* (10) Post scholae missionem: hoc est, horâ nonâ matutinâ, vel quartâ pomeridianâ. Nunc habes pennas duas, rectè, ni fallor, in usum tuum accommodatas. Hanc tertiam in aliud tempus tibi integram servabis. *C.* Accipe tibi, si placet. *D.* Quin tibi serva; domo adferuntur mihi satis multae. *C.* Ago tibi quantas possum gratias. Vale. *D.* Incolumem te conservet Deus. Sed heus, ne parcas unquam labori meo. *C.* Tu quoque, et me, et rebus meis vicissim utere, si quid opus fuerit. Iterum vale.

(1) Nimis occupatus.] *Very (over) busy.* (2) Mediocriter.] *So so.* (3) Satis sit tibi.] *Be contented.* (4) Sunt caule amplo] praeditae sc. *They have a large quill.* (5) Me utiliter emisse.] *That I have bought them well.* (6) Non ab re.] *Gaudes sc. You have reason.* (7) Pro rei bonitate.] *Considering the goodness of the commodity.* (8) Apud hujus oppidi mercatores singulae, et quidem minus bonae, venduntur sextantibus.] *They are sold by the traders of this town for doubles a piece, and not so good neither.* (9) Nihil proficiunt, nisi admodum mentiantur.] *They*

get nothing unless they lie stoutly. (10) Post scholae missionem.] After school is given up.

COLLOQUIUM XXXIV.

Argumentum Dionysius et Eustatius experiuntur atramenti sui mixturam. Mediocritas. Experientia. Ex duobus corruptis aliquid componitur.

DIONYSIUS, EUSTATIUS.

Habesne bonum atramentum? *E.* Cur istud rogas? *D.* Ut mihi des aliquantum. *E.* (1) Eho, non habes? *D.* Immo; sed eo non possum scribere. *E.* Quid obstat? *D.* Quia nimis spissum est. *E.* (2) Nescis diluere? *D.* Non est mihi aqua. *E.* Dilue vino. *D.* (3) Multo minus. *E.* Quid si aceto dilueres? *D.* (4) Inde charta persflueret. *E.* Quî scis? *D.* Audivi ex quodam magistro, qui me docebat scribere. *E.* Ego verò aliud audivi magis mirum. *D.* Narra mihi sodes. *E.* Quid mihi dabis? *D.* Bonam aciculam. *E.* Audi igitur quid ego didici ex quodam paedagogo meo: atramentum quod aceto liquefactum est aegrè eluitur. *D.* Fieri potest: sed interim da mihi parum in usum praesentem. *E.* Tene atramentarium tuum bene apertum: ego infundam tibi. *D.* Ecce, infunde. (5) Vah! quàm liquidum est! *E.* Fortasse quia non est gummi satis. Sed quàm decolor! *D.* (6) Utere, si vis, quale quale est: non enim habeo melius. *E.* Quid igitur faciam? *D.* Hem, inepite, non potes pennâ tuâ bene miscere? *E.*

Miscui satis: quid possem praeterea? *D.* Infunde rursus in cornu meum. *E.* Admove propius; estne satis? *D.* Comprime pennâ linteolum. *E.* Ita compressi, ut ferè sit aridum: quid erit tandem? *D.* Atramentum bonum, aut certè mediocre. *E.* Bona est mediocritatis regula, ut ex praeceptore didicimus. Sed nunquid ex duabus malis rebus confici potest aliquid boni? *D.* Ubi miscuero, et tibi rursus insudero, videbis experimentum. *E.* Ardeo istud videndi desiderio. *D.* Porrige nunc atramentarium tuum. *E.* Ecce, infunde. Ohe, jam satis est: quae isthaec est profusio? plus mihi dedisti quàm tibi retinueris. *D.* (7) Commisce iterum atque iterum. *E.* Nunquam posset coquus sua jura et condimenta meliùs confundere. *D.* Jam tandem facito periculum. *E.* Dicta mihi aliquam sententiam, ut interim discam aliquid. *D.* Experientia (ut vulgò dicitur) est rerum magistra. Habes? *E.* Dicto citiùs. *D.* Videlicet jampridem tenebas. *E.* Quis illud ignoraret quod est adeò vulgare? *D.* Nunc videamus. *E.* Res apparebit meliùs, ubi scriptura bene desiccata fuerit. *D.* Quid vis expectare; jam sicca est plus satis. *E.* Oh, vide quàm nigra sit! *D.* Dixine verè? *E.* (8) Aliquando periculum feceras scilicet. *D.* Constat igitur, experientiam esse rerum magistram. *E.* Quinetiam hinc experimur, ex rerum commistione bonum fieri temperamentum. *D.* Jam incipis (9) altiùs philosophari. Itaque discedo. *E.* O longum sermonem de nihilo! *D.* Nihil me poenitet: alioqui inertio otio torpuissemus.

(1) Eho, non habes?] *What, have you none?* (2) Ne-
 scis diluere?] *Don't you know how to make it thinner?* (3)
 Multo minùs.] *Est mihi vinum sc. Much less have I wine.*
 (4) Inde charta persueret.] *That would make the paper*
sink. (5) Vah! quàm liquidum est!] *Out upon it! how*
thin it is! (6) Utere, si vis, quale quale est.] *Accept it,*
if you will, such as it is. (7) Commisce.] *Stir it together.*
 (8) Aliquando periculum feceras scilicet.] *You had sometime*
made the experiment, I suppose. (9) Altiùs philosophari.]
To play the profound philosopher.

COLLOQUIUM XXXV.

Argumentum. *Charta mutuo data repositur. Prudentis*
est priùs referre in codicem expensù, quàm aliquid cre-
dere, sive dare mutuo.

HERMINIUS, JULIUS.

Meministin' me tibi nuper dedisse chartam
 mutuo? *J.* (1) Quidni meminerim? non
 adeò sum obliuiosus. *H.* Quot erant schedae?
J. Quatuor. *H.* Cur non reddidisti? *J.* Ex-
 spectavi dum haberem codicem. *H.* Habuistine
 tandem? *J.* (2) Tantùm hodie. *H.* Unde nac-
 tus es? *J.* Petivi à praeceptore. *H.* Ubi? *J.*
 In bibliotheca ejus. *H.* Quid ille? Deditne li-
 benter? *J.* Misit me ad hypodidasalum, qui
 statim dedit codicem? *H.* (3) Non ante in suum
 codicem retulit? *J.* Nihil dare solet, (4) quin
 priùs inscribat. *H.* Audiui ex patre, id esse viri
 prudentis. *J.* Praefertim, si reddenda est ratio.
H. Sed quibus indiciis dare tibi ausus est? *J.*
 Ostendi illi manu meâ scriptum in libello meo.
 Sic enim, ut scis, facere solemus. *H.* Reddes

ergo mihi mutuum. *J.* (5) A prandio statim, ne dubites.

(1) Quidni meminerim?] *What should ail me?* (2) Tantum hodie.] *Not till this very day.* (3) Non ante in saum codicem retulit?] *Did he not enter it first into his book?* (4) Quin prius inscribat.] *Without setting it down first.* (5) A prandio statim.] *Immediately after dinner.*

COLLOQUIUM XXXVI.

Argumentum. Ludovicus Michaeli vult dictata describere; Michael permittere non audet, ne a praeceptore arguatur. Nec fallendum, nec mentiendum est. Praestat puerum timidioresse quam audaciorem.

LUDOVICUS, MICHAEL.

Quid agis? *M.* Scribo. *L.* Quid scribis? *M.* (1) Describo dictata praeceptoris. *L.* Quaenam? *M.* Hesternae. *L.* Quid! Non aderas? *M.* Immò aderam: sed non poteram (2) magistrum dictantem assequi. *L.* Quae res impedi-
iebat? *M.* (3) Quòd satis commodè non sederem. *L.* (4) Veneras ergo seriùs? *M.* Illud est. *L.* Cedo commentarium tuum, egomet tibi scribam. *M.* (5) Quid faciam lucri? *L.* Ego citiùs quam tu descripsero: post ludemus unà, ut concessit praeceptor. Da, inquam, libellum tuum. *M.* Libenter id quidem facerem, sed non audeo. *L.* Quid times? *M.* Edictum praeceptoris. *L.* Quod mihi edictum narras? *M.* Nescis eum vetuisse, ne quis sine permissu ejus alter scribat? *L.* Id ego probè memini: sed unde hoc sciet? *M.* Rogas? quum emendandi causâ scrip-

turæ rationem exiget, tum captus ero. Novit enim manum meam: præterea neque fallendum est, neque mentiendum. *L.* Verbo Dei, utrumque vetatur. *M.* Quid ergo responderem præceptori, quum ille negaret me ista scripsisse? *L.* (6) Non eò res evadet, spero. *M.* (7) Nolo tuâ spe tantum subire periculum. *L.* (8) Vah! nimium timidus es: nunquam rem facies. *M.* At tu forsitan audacior. *L.* Tu igitur scribe quantum voles: ego ad ludendum me conferam. *M.* Abi, quaeso; jam unam paginam descripsissem nisi me interpellâsses. *L.* Interim aliquid proficimus, dum Latinè fabulamur.

(1) Describo.] *I am transcribing (writing out.)* (2) Magistrum dictantem assequi.] *To keep pace with (to go along with) my master as he dictated.* (3) Quòd non satis commodè federem.] *Because I was not well seated.* (4) Veneras ergo seriùs?] *Iusto sc. You came late (too late) then? (Did you not?)* (5) Quid faciam lucri?] *What shall I get by that?* (6) Non eò res evadet, spero.] *The matter will not come to that, I hope.* (7) Nolo tuâ spe tantum subire periculum.] *I'll not run such a hazard upon your hope (presumption.)* (8) Vah!] *Fie upon you!*

COLLOQUIUM XXXVII.

Argumentum. *In hoc colloquio quaesita est colloquendi materia ex simulato ludendi prae-textu. Exemplum bonae indolis puerorum, ubi alter bene monet, alter paret sine controversia.*

NOAEUS, OLIVARIUS.

S Alve, Olivari. *O.* Tu quoque salvus sis, Noaee. *N.* Ludamus paulisper. *O.* Quid ais,

ineptule? vix scholam ingressus es, et jam de ludo loqueris? *N.* Ne irascaris, quaeso. *O.* Non irascor. *N.* Quid ergo sic exclamas? *O.* Accuso tuam stultitiam. *N.* Non licet igitur ludere? *O.* Immo licet, at quum tempus est. *N.* Vah! tu nimium sapias. *O.* Utinam tantum scirem satis: sed (1) mitte me, quaeso, ut repetam (2) quae mox reddenda erunt praeceptori. *N.* Aequum dicis: volo ego quoque tecum repetere, si tibi placet. *O.* Eho, quid hoc est? (3) Quid sibi vult ista tam subita mutatio? Nonne tu modò loquebaris de lusu? *N.* Loquebar quidem, sed non seriò. *O.* Cur simulabas! *N.* Ut (4) paucis tecum fabularer. *O.* Quid istud prodest? *N.* (5) Etiam rogas? nunquam audivisti ex praeceptore. *O.* Nunc mihi non occurrit: quid, inquam, prodest confabulari? *N.* Ad nos in Latina linguae exercendos. *O.* Profecto rectè putas, et ego te nunc magis amo. *N.* Habeo tibi gratiam: age, repetamus praelectionem, nam (6) brevi praeceptor aderit.

(1) Mitte me.] *Let me alone. Trouble me not.* (2) Quae reddenda erunt.] *Mihi sc. or nobis. What I am (we are) to recite (rehearse.)* (3) Quid sibi vult?]
What means? (4) Paucis.] *Verbis sc.* (5) Etiam rogas?]
What, and do you ask too? Corripientis est.] *How can you ask such a question?* (6) Brevi] *Tempore sc.*

COLLOQUIUM XXXVIII.

Argumentum. *Invitatio ad animum relaxandum. Corporis exercitatio confert valetudini.*

OLIVARIUS, PAULUS.

Visne venire mecum? *P.* Quò properas? *O.* Ad lacum. *P.* Quid eò? *O.* Lotum pedes. *P.* I sanè: nunc lotione mihi opus non est. *O.* Sed interim parum fabulabimur. *P.* Ne fabulari quidem nunc velim. *O.* Atqui utilis est confabulatio, (1) duntaxat de honestis rebus. *P.* At mihi utilior est ad valetudinem exercitatio corporis. *O.* Quid si mansero tecum? *P.* Prudenter facies: et nos pilâ palmariâ colludemus. *O.* Bene vertat Deus: maneo. *P.* Aliàs lotum unà tecum ibo: quum scilicet longius erit temporis spatium. *O.* Ad ludum igitur nos accingamus. *P.* Nulla est in memora.

(1) Duntaxat de rebus honestis.] *At least about good things. (Sober matters.)* Si minùs de aliis rebus, certè de honestis.

COLLOQUIUM XXXIX.

Argumentum. *Invitatio ad ambulationem lusionis loco. Dei opera invitare debent ad eum imitandum.*

PAULUS, QUINTINUS.

Jamdudum taedet me toties repetere lusus scholasticos. *Q.* Quid facias igitur? *P.* Eamus in hortum nostrum. *Q.* Quid illic agemus? *P.* Ambulabimus: colloquemur: Dei beneficia in ejus operibus commemorabimus. *Q.* Nihil sanè

jucundius : sed interim petenda esset à praeceptore venia. *P.* (1) Jam impetravi mihi, et item uni quem vellem ducere. *Q.* Bene res habet, eamus, ducente Deo. *P.* Precor ut nos custodiat. *Q.* Ego quoque idem precor tecum.

(1) Jam impetravi mihi, et item uni quem vellum ducere.] *I have already got leave for myself, and for one likewise that I should have amind to take along with me.*

COLLOQUIUM XL.

Argumentum. Invitatio ad lusum. Eventus ludi. Quicquid nobis accidit, est boni consulendum. Ditare aliquem folius est Dei. Spe lucri non est ludendum. Ethnicorum Doctrina de fortuna. Admonitio careat odio et invidiâ. Solus Deus est cordium scrutator. Exemplum admonitionis mutuae.

QUINTUS, RUFUS.

UBI sunt juglandes tuae? *R.* De quibus loqueris juglandibus? *Q.* Quas hodie ex praemio accepisti. *R.* Ubi sunt, rogas? (1) quasi verò tibi servare debuerim. *Q.* (2) Non sic intelligo : sed quaero, quid feceris. *R.* Edi in merenda. *Q.* Edisti, miser? cur potiùs non servabas ad ludendum? *R.* Edere malui quàm perdere. *Q.* (3) Non poteras perdere nisi duodecim. *R.* Fateor. *Q.* (4) Quòd si fors tulisset, potuisses ducentas aut fortasse plures lucrifacere. *R.* Dubius est (ut vulgò dicitur) ludi eventus. *Q.* Quid tum? Ubique parati esse debemus in utramque partem, et boni consulere, quicquid nobis evenierit. *R.* Istud ego scio : sed non sum admo-

dum ludendi peritus in eo genere. Q (5) Abi, nunquam rem facies. R. Nemo rem faciet, nisi Deo volente: nec ego ditari ex ludo velim. Q. Ergo (ut video) quaerendus est mihi collusor alius. R. Nihil sanè impedio. Sed mane parumper. Q. Quid vis? R. Quid tu vocas sortem, de qua hîc mihi mentionem fecisti? Q. Ipsam fortunam. R. Quid autem est fortuna? Q. Stultorum opinio. R. De fortuna quid opinantur stulti? Q. Nunc mihi non vacat de hoc tibi respondere: sed vide annotationem praeceptoris in Catonem. R. In quem locum? Q. In illum versiculum, *Indulget fortuna malis, ut laedere possit.* R. Ut video, non ignoras quid sit fortuna. Q. Satis scio fortunam nihil esse. R. Cur ergo dixisti: *Quòd si fors tulisset?* Q. (6) Excidit mihi sic loqui Ethnicorum more. Nam eorum libri, ut saepe docet praeceptor, pleni sunt ejusmodi impiâ doctrinâ. R. Nihil mirum: (7) nempe illi veram Dei cognitionem non habuerunt. Q. Sed audi, mi Rufe, si vis ampliùs disputare, quaere tibi alios disputatores, nam mihi nunc seriò ludendum est: volo tamen priùs te vicissim admonere. R. O quàm gratum mihi feceris! Q. Nonne tu dixisti haec verba: *Dubius est ludi eventus?* R. Fateor me dixisse; (8) sed praemunivi. Q. Quomodo illud intelligis? R. Addidi enim haec tria verba, *Ut vulgò dicitur.* Q. O astutam vulpeculam! os occlusisti mihi. Sed haec inter nos sine odio aut malevolentia dicta sint. R. Novit Deus utriusque animum. Q. Est enim ille solus cordium scrutator. Sed quid tu? vis hîc so-

lus otio torpescere? *R.* Cogito quo lusu me exerceam. *Q.* Quasi verò sit diutiùs cogitandum. Age, sequere me, dabo tibi mutuo juglandes. *R.* Amicè nunc loqueris: sed quando reddam? *Q.* Ad Calendas Graecas, si non potes citiùs. *R.* O festivum caput! Eamus.

(1) Quasi verò tibi servare debuerim.] *As tho', I warrant, I were obliged to keep them for you.* (2) Non sic intelligo: sed quaero, quid feceris.] *iis or de iis seems to be wanting. I don't mean so, but I ask what you have done with 'em.* (3) Non poteras perdere nisi duodecim.] *You could lose but twelve.* (4) Quòd si fors tulisset.] *And if luck had served. If you had had luck.* (5) Abi nunquam rem facies.] *Away, you'll never thrive. (Make an estate.)* (6) Excidit mihi sic loqui more Ethnicorùm.] *A Pagan expression slipped from me ('scaped me.)* (7) Nempe.] *For. For why?* (8) Sed praemunivi.] *But I guarded it. I fenced it from any objection.*

COLLOQUIUM XLI.

Argumentum. *Invitatur ad lulum quidem: At ille studium praefert lusui. Exemplum rarum pueri studiosi. Omnia tempus habent. Utendum remissionibus in tempore.*

RUFUS, STEPHANUS.

(1) **Q**ua de re sic elatus es laetitiâ. *S.* Pater meus advenit modò. *R.* Quid mea refert? *S.* Immo plurimùm, quia nobis impetavit ludendi veniam. *R.* (2) Ain' tu? *S.* Vide pueros jam ludentes in area. *R.* (3) Ludant sanè alii: ego studere malim quàm ludere. *S.* Nec

minùs ego. sed in tempore. Nam (ut est in pro-
verbio) *Omnia tempus habent*. Unde et nos rec-
tè monet Cato noster :

Interpone tuis interdum gaudia curis :

Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

R. Vera sunt quae dicis, fateor : sed interim o-
mitte me, ut seriò studeam. S. (4) Per me stu-
deas licet : nihil impedio : at ego hac utar occa-
sione. R. Utere sanè.

(1) Qua de re sic elatus es laetitiâ? *What is the rea-
son you are so transported with joy?* (2) Ain' tu? *Say you
so?* (3) Ludant sanè alii.] *Let others play with all my
heart.* (4) Per me studeas licet : nihil impedio.] *You may
study for all me : I do not hinder you.*

COLLOQUIUM XLII.

Argumentum. *Stephanus et Torquatus parant se ad luden-
dum pilâ palmariâ.*

STEPHANUS, TORQUATUS.

(1) **I**mpetravistis ludendi facultatem? T. Im-
petravimus. S. Ad quod usque tempus?
T. Ad coenam usque. S. Qui dederunt versus?
T. Primi et secundi. S. Quid caeterae classes?
T. Primus quisque decurio trium proximarum
classium pronuntiavit unam è sacris literis sen-
tentiam. S. Nonne precati estis, ut solemus?
T. Precati, (2) et quidem praesente ludimagis-
tro : tu verò ubi eras? S. Fueraam domum a
matre accersitus. T. Nunc igitur, quid agere
cogitas? S. Ludere sesquihoram, deinde ad stu-
dium me recipere. T. Vin' tu ut tibi sim col-

lusor? *S.* (3) Quidni velim? *T.* Quo lusu nos exercebimus? *S.* Nullus est mihi jucundior pilâ palmariâ. *T.* (4) Nec mihi quidem. *S.* Visamus igitur an caeteri (5) partes sortiti sint: nam si soli luderemus, minus esset voluptatis. *T.* (6) Visamus sanè.

(1) Impetravistis ludendi facultatem?] *Have you got leave to play?* (2) Et quidem praesente ludimagistro.] *And in presence of the master too.* (3) Quidni velim.] *With all my heart.* (4) Nec mihi quidem.] *Est ullus jucundior sc.* *Nor to me, I am sure.* (5) Partes sortiti sint.] *Have taken (chosen) sides.* (6) Visamus sanè.] *Come on, let's go see.*

COLLOQUIUM XLIII.

Argumentum. Non solum nobis nati sumus sed alius alium sollicitè curare debet in tempore. Exemplum tempestivae admonitionis.

VINCENTIUS, TORQUATUS.

Quid cogitas, Torquate? *T.* Cave, tibi, obsecro. *V.* Quid mihi cavebo? *T.* Ne in morbum incidas. *V.* Qua ex causa. *T.* Ex nimia lussus intemperantia. *V.* Unde apparet periculum? *T.* Quia (1) totus aestuas, totus sudore mades. *V.* Rectè et in tempore admones: profectò non sentiebam. *T.* Desiste, si me audis. *V.* Audio vero libenter, ac (2) tibi morem gero: quis enim respuat tam fidele consilium? *T.* Deterge faciem sudariolo, et (3) indue te celeriter: (4) ne subitum frigus contrahas. *V.* Habeo tibi gratiam, nam serè morbis sum obnoxius. *T.* Quid est

causae? *V.* Infirmitas meae valetudinis: vides enim quàm imbecilli sim corpore. *T.* Tanto magis debes tibi cavere. *V.* Illud probè novi: et parens uterque me monet saepissimè: sed (5) quid agas? naturâ proni sumus in nostram perniciem. *T.* O mi Vincenti, non est voluptati serviendum, sed temperantiâ valetudini consulendum. *V.* Est in promptu carmen Catonis in eam sententiam. *T.* (6) Teneo. (7) Sed de his aliàs. Jam satis indutus es: non est quòd hîc morere diutius. *V.* Vale, Torquate, monitor amicissime. *T.* (8) Vin' tu ut domum te deducam? *V.* Nihil opus est deductione; ego bellè me habeo, Dei beneficio. *T.* Mi Vincenti, cura ut valeas.

(1) Totus aestuas, totus sudore mades.] *You are all of an heat, you are all over of a running sweat.* (2) Tibi morem gero.] *I do as you advise me.* (3) Indue te.] *Vestibus sc. Put on your clothes.* (4) Ne subitum frigus contrahas.] *Lest you should catch (take) cold suddenly.* (5) Quid agas?] *What's to be said? What can a man do?* (6) Teneo.] *I remember.* (7) Sed de his aliàs.] *Fabulemur sc. But of this another time.* (8) Vin' tu ut domum te deducam?] *Would you have me see you home (go along with you home?)*

COLLOQUIUM XLIV.

Argumentum. *Ob negotium lusus praetermissus Exemplum diligentiae.*

VINCENTIUS, AUGUSTINUS.

CUR hodie non lufisti nobiscum. *A.* (1) Non erat ludendi spatium. *V.* Quid habebas negotii? *A.* Non absolveram pensum me-

um. *V.* Quod pensum? *A* (2) Dimidium exemplaris restabat mihi perscribendum. *V.* Perfecistine? *A.* Perfeci. *V.* Laudo tuam diligentiam: ludas aliàs otiosè. *A* Quum voluerit Deus. *V.* Rectè dicis. Nam absque voluntate ejus fieri nihil potest.

(1) Non erat ludendi spatium.] Mihi sc. *I had no time to play. I was not at leisure to play.* (2) Dimidium exemplaris restabat mihi perscribendum.] *I had half a copy left to write out.*

COLLOQUIUM XLV.

Argumentum. *Duo ad tonsorem euntes colloquuntur. Nemo gaudet se adiri intempestivè.*

CORNELIUS, CYPRIANUS.

Quonam is tam celeriter? *Cy.* (1) Ad tonsorem. *Cor.* Ego quoque unà tecum. *Cy.* Rogasti veniam? *Cor.* Non rogavi, sed tantisper exspecta me dum eo rogatum. *Cy.* Festina igitur. *Cor.* (2) Mox rediëro. Redii: eamus nunc jam. *Cy.* Quo vultu te praeceptor accepit? *Cor.* (3) Hilari sanè. *Cy.* Eodem me quoque acceperat. *Cor.* Non solet irasci nobis, nisi illum adeamus intempestivè. *Cy.* (4) Quotusquisque id non aegrè fert? *Cor.* Etiam nos, qui pueri sumus, saepius irascimur condiscipulis, cum studia nostra, (5) quantulacunque sunt, interpellant. Sed jam desinamus: (6) optimè, tonsorem, ante officinam video. *Cy.* Euge, nulli sunt igitur exspectantes: (7) ita fiet ut minùs diu moremur.

(1) Ad tonforem.] *To the barber's.* (2) Mox rediêro.] *I'll be back again in a moment.* (3) Hilari sanè.] *With a very pleasant one.* (4) Quotusquisque id non aegrè fert?] *Where's the man that does not take that ill?* (5) Quantulacunque sunt.] *How trifling soever they are.* (6) Optimè.] *Very a propo.* (7) Ita fiet ut minùs diu moremur.] *So we shall tarry the less while.*

COLLOQUIUM XLVI.

Argumentum. *Docti adolescentis colloquium cum puero mediocriter provento.* Admonitio ad praeſtandum mutuas operas. Precatio. Quid pueris agendum, quum mane surrexerint. Deus agnoscendus est adiutor. Spes certa in Deo neminem frustratur. Philosophi Ethnici multa verbo Divino consentanea dixerunt.

EMERICUS, EZECHIEL.

QUotâ horâ surrexisti hodie? *Ez.* Paulò ante quintam. *Em.* Quis te expergefecit? *Ez.* Nemo. *Em.* (1) An caeteri jam surrexerant? *Ez.* Nondum. *Em.* Non ivisti illos excitatum? *Ez.* Non ivi. *Em.* Quamobrem? *Ez.* Nescio, nisi quia non putabam illud ad me pertinere. *Em.* An non te illi excitant interdum? *Ez.* Immo faepissime. *Em.* Debuiſti igitur similiter facere. *Ez.* Debui, fateor. *Em.* Memento igitur, ut posthac facias. *Ez.* Meminero, Deo juvante. *Em.* Sed tu, quid feciſti ex quo surrexisti è lecto? *Ez.* Primum flexis genibus precatus sum patrem coelestem, in nomine Filii ejus Domini nostri Jesu Christi. *Em.* Factum bene. Quid postea? *Ez.* Deinde ornavi me, et curavi corpus mediocriter, ut Christianum decet: Postremò ad quotidiana studia me retuli. *Em.* Si perges sic facere, ne dubites

quin Deus tua juvet studia. *Ez.* Adhuc me semper juvat, (2) quae est ejus benignitas, nec me (ut spero) derelinquet. *Em.* Rectè loqueris: nec ille spem tuam frustrabitur. *Ez.* Anno superiore didici in Catone, *Spem retine, spes una hominem* (3) *nec morte relinquit.* *Em.* Quòd retinueris, bene fecisti: est enim egregia sententia, et homine Christiano digna. *Ez.* Atqui auctor ejus libri non fuit Christianus. *Em.* Non fuit: certa res est. *Ez.* Unde igitur sumpsit tot pulchras sententias? *Em.* Maximè ex philosophis Ethnicis. Nam et ipsi Divino Spiritu illuminati, plurima dixerunt quae sunt verbo Dei consentanea, quod tu quoque videre aliquando poteris, si literarum studium prosequare. *Ez.* Ego prosequar (ut spero) dummodo ipse Deus det patri meo vitam longiorem. *Em.* Precare diligenter et ex animo, ut illud contingat. *Ez.* Quotidie id precor saepe. *Em.* Det tibi Dominus Deus in omni opere bono perseverantiam. *Ez.* Quod mihi optas idem tibi precor: et gratias ago, quòd me tam fraternè monueris.

(1) An caeteri jam surrexerant?] *Were the rest then up? Were the rest got up then?* (2) Quae est ejus benignitas] *Such is his goodness.* (3) Nec morte.] *Not even at the point of death. Nec for ne quidem.*

COLLOQUIUM XLVII.

Argumentum. *Admonitus monitorem vicissim monet. Suspectus cave sis, ne sis miser omnibus horis: nam timidis et suspectis aptissima mors est. In suspiciosos.*

HENRICUS, HERMES.

CUR (1) solus rides? *Her.* Quid tua? *H.* Quia fortasse rides me. *Her.* Unde tibi orta est ista suspicio? *H.* Quia malus es. *Her.* Omnes quidem mali sumus: at ego te pejor non sum. Nemo igitur ridet, nisi aliquem irrideat? *H.* Non sic intelligo: sed qui solus ridet (ut saepe audiui) aut stultus est, aut aliquid mali cogitat. *Her.* Ista sententia cujus sit, nescio; sed cujuscunque sit, non est perpetuò vera: tamen admonitionem tuam in bonam partem accipio: teque moneo (2) vicissim, ut caveas suspiciosus esse: *Nam timidis et (3) suspectis aptissima mors est*, ut est in morali nostro carmine. *H.* Memini: boni tamen consulo admonitionem tuam.

(1) Solus.] *To yourself.* (2) Vicissim.] *Again. In my turn.* (3) Suspectis.] *Suspicious persons. For suspiciosus, or suspicacibus.*

COLLOQUIUM XLVIII.

Argumentum. *Israel Josuam monet, ne sit curiosus alienarum rerum percontator. Horatius, Percontatorem fugo: nam garrulus idem est: Nec retinent patulae commissa fideliter aures. Exemplum in percontatores.*

ISRAEL, JOSUA.

UNde venis? *Jo.* Domo. *Is.* Quid agitur domi vestrae? *Jo.* Nihil tua refert. *Is.*

Fateor, sed familiares sic rogare ferè solemus, perinde quasi rogemus ut valetis? quomodo se vestrae res habent? *Jo* De re aliena nimium percontari non decet. *Is*. Taceo: sed videris mihi (1) pro aetate nimis sapere. *Jo*. Nihil meum dico: id audiui saepe. *Is*. Ego quoque (2) non semel audiui. *Jo*. Cur ergo non uteris? *Is*. Quia non semper in mentem venit. *Jo*. Immo, quia tu es percontator: (3) quae res non sine causa datur vitio. *Is*. Habeo gratiam, quòd me adeò amicè moneas: posthac, adjuvante Deo, (4) cavebo ineptus esse. *Jo* Ita paulatim sapiēs.

(1) Pro aetate.] *For (considering) your age.* (2) Non semel.] *Tantum sc Many a time.* (3) Quae res non sine causa datur vitio.] *A thing that's blamed not without reason.* (4) Cavebo ineptus esse.] *I'll avoid being impertinent. I'll take care not to be troublesome.*

COLLOQUIUM XLIX.

Argumentum. *Lambertus cum Leonardo mictum ire cupiens, confabulationis ergo ab eo reprehenditur.*

LAMBERTUS, LEONARDUS.

VIS venire mictum? *Le*. Satis otiosè minxi. *L*. Eamus unà, quaeso, ut parum fabulemur. *Le* Tace, inepte, nisi vis accusari: non est fabulandi tempus. Nonne debuisti mejere quum jentaretur? *L*. Debui; sed oblitus sum. *Leo*. Ito igitur solus cum bona venia praeceptoris: nec sis posthac tam obliviosus. *L*. Parebo tibi, et meminero.

COLLOQUIUM L.

Argumentum. *Marcus officium petit à Menandro: hic occupationem causatus belle denegat. Alter non urget ulterius. Exemplum modestiae, tum in petendo, tum in denegando.*

MARCUS, MENANDER.

Visne mihi describere praelectionem? *Men.* (1) Cur non habes? *M.* Quia hesterno die fui occupatus. *Men.* Accipe librum meum, et describe. *M.* Non ignoras me (2) lentius scribere: et tu citius totum descriperis, quam ego quatuor aut quinque versiculos. *Men.* Quære tibi alium scriptorem: (3) nunc ego tibi non possum dare operam. *M.* Cur non? *Men.* Est mihi aliud negotium, idemque pernecessarium. *M.* (4) Nolo te urgere, nec possum quidem: sed saltem commoda tuum codicem. *Men.* Accipe, utere, ut libet, modò ne abutare. *M.* (5) Nihil est quod hîc verearis

(1) Cur non habes?] Descriptam sc. *Why have you not wrote it out yourself?* (2) Lentius] Solito sc. *Slow. Slower than ordinary.* (3) Nunc ego tibi non possum dare operam.] *At present I cannot serve you.* (4) Nolo te urgere, nec possum quidem.] *I am loth to press you, nor indeed can I.* (5) Nihil est quod hîc verearis.] *You need not fear that. You have no reason to fear in this point. Nihil causae est propter quod, &c.*

COLLOQUIUM LI.

Argumentum. *Officium promittitur amici absentis nomine.*

OBERTUS, ORONTIUS.

Quando rediturus est Blasius? *Or.* (1) Non certò scio: fortasse die crastino: sed cur

istud rogas? *O.* Quia secum abstulit catalogum: et praeceptor irascetur, si nemo sit qui recitet. *Or.* Relinque mihi istam curam: habeo (2) catalogi exemplum. *O.* Recitabis igitur? *Or.* Recitabo. *O.* Bene facies; et noster Blasius (3) referet gratiam, (4) si qua se offert occasio.

(1) Non certo scio.] *I don't know for certain (positively)* (2) Catalogi exemplum.] *A copy of the bill.* (3) Referet gratiam.] *Will requite the obligation.* (4) Si qua se offert occasio.] *If any occasion (When ever any opportunity) offers.*

COLLOQUIUM LII.

Argumentum. *Pecuniam qui adfert, nuncium adfert vulgi opinione jucundissimum.* Reprehensio libera inter familiares. Evangelium, id est, gratia Dei à Christo nunciata. Cur Evangelio non omnes credant.

VALERIUS, VINCENTIUS.

FRater tuus venitne Lugduno? *Vin.* Jam venit heri ante meridiem. *V.* Nihilne literarum tibi attulit? *Vin.* Nihil. *V.* Quid igitur nunciavit? *Vin.* Prospera omnia. *V.* De patre quid narrat potissimum? *Vin.* (1) Ait illum, Dei beneficio, jam planè feбри carere, et paulatim convalescere. *V.* Gaudeo sane, Deumque precor, ut pristinam valetudinem brevi recuperet: sed cur ille, (2) ut solet, nihil ad te scripsit? *Vin.* (3) Negat frater eum potuisse scribere. *V.* Quamobrem? *Vin.* Quia, nondum satis erat confirmatus. *V.* (4) Nihil mirum, quum tamdiu tam graviter aegrotaverit. Sed ille nihil ad te misit? *Vin.* Immo pecuniam. *V.* Euge, nullus est jucundior nun-

cus *Vin.* Ita aiunt. *V.* Tu verò sic respondes, quasi fabulam audias. *Vin.* (5) Quin pejus audio. *V.* Quidnam? *Vin.* Merum mendacium. *V.* Egone mentitus sum? *Vin.* Non dico te esse mentitum; sed falsum dixisti. *V.* Ego (6) quid dicas non intelligo. *Vin.* (7) Dabo operam ut intelligas. *V.* Obsecro te. *Vin.* Si nullus est jucundior nuncius, quàm de allata nobis pecunia, quid ergo est Evangelium Christi? quis est jucundior nuncius, quàm gratia Dei, quam Christus attulit nobis per Evangelium? *V.* Fateor nihil esse jucundius Evangelio, (8) iis duntaxat, qui credunt ei, quique id ex animo amplectuntur. *Vin.* Equidem sic intelligo. *V.* At ego loquebar de humanis et terrenis rebus: tu verò statim ad coelum ascendisti. *Vin.* Ita solent boni concionatores. *V.* Non putebam te esse Theologum tam acutum. *Vin.* Nihil dixi, nisi quod est (9) tritum et in medio positum. *V.* Utinam illud adeò vulgare et protritum foret, ut omnes in Christum crederent. *Vin.* Nunquam credent omnes. *V.* Quid prohibet? *Vin.* Quia multi sunt vocati, pauci verò electi: sicut Christus ipse testatur. *V.* Sed (10) ne te diutius teneam: (11) potesne facere ut fratrem tuum paucis conveniam? *Vin.* Vix possum. *V.* Quid ita? *Vin.* Nam habet à patre nostro (12) mandata plurima, in quibus curandis (13) totus est occupatus. *V.* Nonne coenabit apud vos? *Vin.* Coenabit, opinor. *V.* Ibo igitur sub horam coenae. *Vin.* Veni, precor: et (14) eâdem operâ nobiscum coenabis. *V.* Non recuso. *Vin.* Interim vale: sed fac memineris adesse tempore. *V.* Quotâ horâ?

Vin. Ante sextam. V. Hora est mihi (15) commodissima.

(1) *Illum jam planè feбри carere.] That he is quite rid of his fever. That his fever has quite left him. (2) Ut solet.] Scribere sc. (3) Negat frater eum potuisse scribere.] My brother says he was not able to write. (4) Nihil mirum.] No wonder. 'Tis in no wise (in no degree) wonderful, since, &c. (5) Quin pejus audio.] Nay, I hear that which is worse. (6) Quid dicas.] What you mean. (7) Dabo operam ut intelligas.] I'll endeavour to make you understand. (8) Iis duntaxat.] To such at least. (9) Tritum et in medio positum.] Common and ordinary (known to every body.) (10) Ne te diutiùs teneam.] Not to detain you any longer (too long) (11) Potestne facere ut fratrem tuum paucis conveniam?] Can you help me to a word or two with your brother? (12) Mandata plurima.] A great many things in charge. (13) Totus occupatus.] Wholly taken up. (14) Eâdem operâ.] All under one. In to the bargain. (15) Commodissima.] Very convenient.*

COLLOQUIUM LIII.

Argumentum. Longâ insinuatione petitur mutua in futurum pecunia: ea statim promittitur. Exemplum astutiae; item animi prompti ad bene merendum.

DANIEL, DAVID.

A Biitne pater tuus? *Dav. Abiit. D. Quo tâ horâ? Dav. Primâ pomeridianâ. D. Quid dixit tibi? Dav. Multis verbis monuit me ut diligenter studerem. D. Utinam sic facias. Dav. Faciam, Deo juvante. D. Ecquid pecuniae dedit tibi? Dav. Dedit, ut ferè solet. D. Quantum? Dav. Nihil ad te. D. Fateor: scias.*

com- tamen (1) quid facies istâ pecuniâ? *Dav.* Emam chartam et alia, quae mihi sunt usui. *D.* Quid si amiseris? *Dav.* Aeque animo ferendum erit. *D.* Quid si fortè eguero? dabisne mihi mutuo? *Dav.* Dabo, (2) et quidem libenter. *D.* Habeo tibi gratiam.

(1) Quid facies istâ pecuniâ? De se. *What will you do with that money?* (2) Et quidem libenter. *And that very freely too.*

COLLOQUIUM LIV.

Argumentum.] *Ab amico quidam mutuo assem impetrat. Obiter mentio fit de providentia Dei.*

ENNIUS, EUSTATIUS.

QUANTUM habes pecuniae? *Eust.* Assem cum semisse. Tu vero? *En.* Non tantum. *Eust.* Quantum igitur? *En.* Unicum assem. *Eust.* Vis mihi dare mutuo? *En.* Est mihi opus. *Eust.* In quem usum? *En.* Ad emendam chartam. *Eust.* Hodie reddam tibi. *En.* Addendum fuit, Deo juvante. *Eust.* Sic docet praeceptor ex verbo Die: sed non possum assuescere. *En.* Fac assuescas. *Eust.* Quomodo id fiet? *En.* Si saepe cogitas, (1) nos Deo sic pendere, ut nihil possimus sine ejus auxilio. *Eust.* Bonum mihi das consilium. *En.* Quan-
 nit me mihi dari velim. *Eust.* Sed (ut ad propositum facias) dabis mihi mutuo istum assem? *En.* Id peculiarior te mutuo petere, qui plus habes quàm solet. *Dgo.* *Eust.* Est quidam scholasticus hâc transi-
 eor: sed, (2) qui librum venalem ostentat. *En.* Quid

tum? *Eust.* Cupiebam emere, quia (3) viliùs indicat quàm noster bibliopola. *En.* Accipe: sed quaeso unde tam citò reddes? *Eust.* A coena ibo domum ut à patre petam. *En.* Quid si dare nolit? *Eust.* (4) Nihil cunctabitur quum librum ostendero.

(1) Nos à Deo sic pendere, ut nihil possimus (facere) sine ejus auxilio.] *That we so depend upon God, that we can do nothing without his aid.* (2) Qui librum venalem ostentat.] *That offers a book to sale.* (3) Viliùs indicat.] *He asks less for it.* (4) Nihil cunctabitur.] *He'll make no scruple.*

COLLOQUIUM LV.

Argumentum. *Forestus à Frederico quinque asses mutuo petit: solum duos obtinet.*

FORESTUS, FREDERICUS.

POtesne mihi mutuo dare aliquantum pecuniae? *Fr.* Quantum petis? *Fo.* Quinque asses, (1) si tibi est commodum. *Fr.* Non tot habeo. *Fo.* Quot igitur? *Fr.* (2) Tantum quatuor. *Fo.* Bene sanè; da mihi istos quatuor. *Fr.* Dabo si vis, dimidium. *Fo.* Cur non totum? *Fr.* Qui sunt mihi (3) opus duo. *Fo.* Da igitur duos quaeso. *Fr.* Sed tibi non sufficient. *Fo.* Petam ab aliquo alio. *Fr.* Accipe igitur hos duos. Quando reddes? *Fo.* Die, ut spero, Sabbati, quum pater ad forum venerit. *Fr.* Esto igitur memor. *Fo.* Ne timeas.

(1) Si tibi est commodum.] *If it stands with your convenience.* (2) Tantum quatuor.] *But four.* (3) Opus For Necessarii.

COLLOQUIUM LVI.

Argumentum. *Invitat Sylvium ad jentandum Stephanus. Exemplum convictus, obedientiae et studii.*

STEPHANUS, SYLVIVS.

VIS jentare mecum? *S.* Non habeo jentaculum. *St.* Quid non attulisti? *S.* Ego domi jentaveram. *St.* Itane semper facis? *S.* Minimè: sed quia (1) bene manè surrexeram, sic mari placuit me tractare. *St.* Prosit tibi: ego igitur solus jentabo. *S.* Et ego interim studebo.

(1) Bene manè.] *Early in the morning. Very early.*

COLLOQUIUM LVII.

Argumentum. *Theophilus et Thomas de prandii horis inter se colloquuntur: ille maturius ait se prandere, hic seriùs, idque propter patrem è curia expectandum, eademque de causa psalmorum cantioni interesse non solere. Modus servandus. Offensiones mutuò remittendae.*

THEOPHILUS, THOMAS.

QUando vis prandere? *Tho.* Ego jam prandi. *T.* Quotâ horâ? *Tho.* Sesquioctavâ. *T.* Tam manè igitur prandetis? *Tho.* Sic ferè somus in aestate: vos autem? *T.* Non prandemus ante sesquidecimam, interdum (1) ab undecima. *Tho.* Papae! cur non citiùs. *T.* Expectandus est pater dum è curia rediêrit. *Tho.* Tu igitur non potes adesse aulae in cantione psalmorum. *T.* (2) Rarò admodum; interdum. *Tho.* Quomodo excusaris? *T.* Exemptus sum illo munere. *Tho.* Quis te exemit? *T.* Didascalus, patris mei monitu. *Tho.* Ergone omnes senatorum

filii habent hujusmodi privilegium? *T.* Habent, modò patres jubeant. *Tho.* Nonne mater posset tibi dare prandium ante reditum patris è senatu? *T.* Posset quidem: sed pater vult à me expectari. *Tho.* Quamobrem? *T.* Quia (3) sic illi placet. *Tho.* Nunc mihi tacendum est. Os enim mihi occlusisti. *T.* Cur tu es tam curiosus percontator? *Tho.* Puer sum; et pueri semper cupiunt aliquid scire novi. *T.* Fateor; sed est modus in rebus, ut praeceptor nos saepe docet. *Tho.* Ergo discedamus, ut te pransum conferas. *T.* Ignosce, quaeso, si qua in re te offenderim. *Tho.* Ego abs te idem peto; ego inquam potiùs, qui te offendere potui loquacitate meâ, sed interrim nihil mali cogitans.

(1) Ab undecima.] *After eleven.* (2) Rarò admodum: nterdum.] *Very seldom; yet sometimes.* Adsum sc. (3) Sic illi placet.] *This is his pleasure.*

COLLOQUIUM LVIII.

Argumentum. *De carnum differentia et beneficiorum Divinorum agnitione.* Mendacium vitandum est. Christus veritas. Christiani sunt filii Dei, et Christi fratres. Charitas in pauperes.

AURELIUS, AUGUSTINUS.

Quid tibi dedit mater in merendam? *Aug.* Vide. *A.* Caro est: sed quaenam? *Aug.* Bubula. *A.* Utrùm recens, an falsa? *Aug.* Est bubula salita. *A.* Utrùm pinguis, an macra? *Aug.* Eho inepte, non vides macram esse? *A.* An non malles esse vitulinam aut vervecinam? *Aug.* U-

traque bona est; sed in omni genere sapit mihi hoedina, praesertim assa. *A.* Hem delicatule, (1) jamne palatum tam doctum habes? *Aug.* Dico ut sentio: non enim est mentiendum. *A.* Absint à nobis mendacia. Sumus enim filii Dei, et Christi fratres, qui est ipsa veritas, ut ipse, de se loquens, testatur. *Aug.* (2) Sed ad rem. (3) Suillâ quoque vescor libenter modico sale aspersâ, et bene coctâ. *A.* O mirificam Dei gratiam, qui dat nobis tot opsoniorum genera, et tam bona! *Aug.* Quot putas esse hac in urbe pauperes, qui solo pane hordeaceo victitant, (4) neque tamen ad saturitatem? *A.* Non dubito multos esse, (5) in tanta praesertim annonae caritate. *Aug.* Itaque nos in tanta bonarum rerum copia, quantas Deo gratias agere debemus? quas laudes illi dicere? *A.* Ejus igitur beneficia magnificè ubique praedicemus: atque interim precemur, ut pauperum suorum misereatur inopiae. *Aug.* Utinam ipse corda nostra suo spiritu ad eam rem penitus afficiat. *A.* Ita precor.

(1) Jamne palatum tam doctum habes?] *Are you so dainty mouthed already?* (2) Sed ad rem.] *Ut redeamus sc. But to come to the purpose.* (3) Suillâ quoque vescor libenter.] *I love pork too very well.* (4) Neque tamen ad saturitatem.] *And have not their bellies full of that neither.* (5) In tanta praesertim annonae caritate.] *Especially now corn is so dear.*

COLLOQUIUM LIX.

Argumentum. *De puero contra edictum regium in foro piramentè.*

BARBATUS, BENEDICTUS.

UNde venis? *Be.* A foro. *B.* Quis te illuc miserat? *Be.* Mater. *B.* Quid egisti in foro? *Be.* Emi pira. *B.* Nescis nobis vetitum esse emere fructus aliquos? *Be.* Quis illud ignorat? nam dictum est palàm in aula. *B.* Qui igitur ausus es emere pira? *Be.* Mater dederat mihi sextantem, ut mihi emerem merendam. Quid mali feci, si parui matri?

COLLOQUIUM LX.

Argumentum. *Interrogationculae de morbo.* Deus est medicorum princeps.

DIGNUS, DOLOBELLA.

Quid egisti per hos quindecim dies? *Do.* Ministravi matri, quae graviter aegrotabat. *Di.* Ain' tu? *Do.* Sic est profectò. *Di.* Quo laborabat morbo? *Do.* Febri tertianâ. *Di.* An convaluit? *Do.* Paulatim convalescit, gratia Deo. *Di.* Quis eam sanavit? *Do.* Medicorum summus. *Di.* Quis ille? *Do.* Ipse Deus. *Di.* De hoc nihil dubito: sed cujus operâ? *Do.* Domini Sarrafini. *Di.* Is habetur maximi nominis in medicinae professione. *Do.* Id quotidie probant egregiae curationes ejus. *Di.* Quibus remediis utebatur in curanda matre tua? *Do.* Medica mentis. *Di.* Satis istud intelligo, etiam te tacente: sed dic

planè quae fuerunt ista medicamenta? *Do.* Sine me aliquantisper recordari. *Di.* Sino: dic tandem quae reminisceris. *Do.* Duo tantùm nomina mihi occurrunt, clysteres et potiones. *Di.* Quid ista conferunt? *Do.* Eho inepte, ita rogas, (1) quasi ego medicinae operam dederim? Itaque si cupis ampliùs scire quaere tute ipse ab iis potiùs qui ista profitentur, hoc est, à medicis et pharmacopolis. *Di.* Ne mihi succenseas, oro. *Do.* Cur tu es adeò curiosus? *D.* (2) Ut addiscam semper aliquid. *Do.* At (3) vide interim ne voceris percontator. *Di.* (4) Audi tamen item pauca. *Do.* Loquere. *Di.* Quamdiu aegrotavit mater? *Do.* Ferè duas hebdomadas. *Di.* Interea ubi erat pater? *Do.* Profectus erat Lugdunum ad mercatum. *Di.* Sed tu, quâ horâ redisti in gymnasium? *Do.* Hodie manè. *Di.* Dedisti excusationem praeceptori? *Do.* Dedi. *Di.* Quid tibi respondit? *Do.* Factum bene, inquit. Tu verò, ubi eras? *Di.* Hesterno die rus iveram cum patruo. *Do.* Age, videamus quid simus reddituri horâ secundâ. Nam ego quodammodo nunc novus sum discipulus.

(1) Quasi ego medicinae operam dederim.] *As tho' I study'd physic, (were a physician.)* (2) Ut addiscam semper aliquid.] *That I may always learn something that I did not know before. That I may still learn something new.* (3) Vide.] *Take care.* (4) Audi tamen item pauca.] *Nevertheless hear me a word more.*

COLLOQUIUM LXI.

Argumentum. *Ernestus Eudoxo aegrotanti suadet, ut quiescat. Paret Eudoxus.*

ERNESTUS. EUDOXUS.

Quid tristis es, Eudoxe? *Eu* Aegroto. *E.* Quid morbi est? *Eu* Haud scio. *E.* Sed tamen estne gravis morbus? *Eu.* Non admodum, gratia Deo. *E.* Quidnam tibi dolet? *Eu.* Caput. *E.* Quid? totumne caput? *Eu.* Non certè. *E.* Quae pars igitur? *Eu.* Nescio nomen. *E.* Estne vertex? *Eu.* Non est. *E.* Quid ergo? utrùm sinciput, an occiput? *Eu.* Haec pars anterior. *E.* Est ergo sinciput. *Eu.* Quid igitur faciam? *E.* Quiesce bene: mox sanus eris. Sic enim à matre accepi. (1) nullum esse praesentius remedium capitis doloribus, quàm quietem. *Eu.* Atqui varii sunt morbi capitis. *E.* Et varia fortasse remedia: sed quid est facilius quàm id tentare, quod dixi tibi? *Eu.* (2) Experiri quidem, nihil, ut spero, nocebit. Sed ubi quiescam? *E.* Domi vestrae in lecto. *Eu.* Mater non sinet. *E.* Immo si dixeris te aegrotare. *Eu.* Atqui me putabit simulare. *E.* Fieri potest: sed (3) quid dubitas periculum facere? *Eu.* Bonum consilium. *E.* Utere, si vis. *Eu.* Faciam profectò. *E.* (4) Enimvero, si sapias. *Eu.* Sed unam restat. *E.* Quid est? *Eu.* Impetranda est à praecceptore venia. *E.* Adi et pete. *Eu.* Quid si nollet dare? *E.* Immo facillimè. *Eu.* Qui scis illud? *E.* Quia satis est credulus nobis; (5) nisi

qui aliquoties illum fefellerunt. *Eu.* Nunquam (6) sciens illum fefelli. *E.* Ita igitur (7) fidenter. *Eu.* Nunc eo. *E.* Sed heus, prius meditare quid sis dicturus, ne fortè loquendo hæreas. *Eu.* Bene mones; non accedam imparatus.

(1) Nullum esse præsentius remedium.] *That there is not a more effectual remedy. That there is no presenter (surer) remedy.* (2) Experiri quidem nihil nocebit.] *'Twill do no harm to try at least.* (3) Quid dubitas periculum facere?] *Why do you scruple (make a difficulty) to try it?* (4) Enimvero, si sapias.] *Certainly, if you are wise.* (5) Nisi qui] *iis sc. Unless to such as.* (6) Sciens.] *To my knowledge. Designedly.* (7) Fidenter.] *Confidently. With assurance.*

COLLOQUIUM LXII.

Argumentum. *De frigoris acerbitate et hypocausti incommodo.*

FABIANUS, FORTUNATUS.

QUò nunc is? *For.* In hypocaustum. *F.* (1) Quid eò? *For.* Hoccine rogandum est? non frigus sentis? *F.* (2) Quotusquisque nunc non sentiat quum adeò sit acerbum: sed ego malim me in culina calefacere. *For.* Atqui praeceptor vetuit. *F.* Non ignoro; sed rogabo veniam. *For.* Cur non vis in hypocausto calefieri? *F.* Vapores clibani (3) tentant mihi caput, (4) quod alioqui infirmum fatis habeo: unde fit, (5) ut facilè ex capite laborem. *For.* Ego quoque sic aliquando fui, sed paulatim assuefeci me ad ferenda hypocausti (6) incommoda. *F.* Et ego,

ut spero, me assuefaciam: verum praestat id fieri horis pomeridianis, ubi tantus ille aestus deferberit. *For.* Sed nunc tempus non est hic philosophandi diutius; jam mihi dentes frigore crepitant.

(1) Quid eo?] *What to do?* (2) Quotusquisque nunc non sentiat?] *Who is there but must feel it now?* (3) Tentant mihi caput.] *Offend (disturb) (weaken) my head.* (4) Quod alioqui infirmum satis habeo.] *Which is otherwise crazy enough.* (5) Ut facile ex capite laborem.] *That I am soon troubled with the headach.* (7) Incommoda.] *The inconveniencies.*

COLLOQUIUM LXIII.

Argumentum. *Curiosus res novas audire semper captat.*

GALENUS, GEORGIUS.

UNde venis? *Geor.* E foro. *G.* Quid illic audivisti novi? *Geor.* Nihil. *G.* Nihilne? *Geor.* Nihil prorsus. *G.* Mirum est te nihil audisse de bello, aut de caeteris rebus Gallicis. *Geor.* De iis quae nihil ad me pertinent, non soleo percontari. *G.* Esto: (1) sed tamen aliquid vel in transitu audiri solet. *Geor.* Ne mentiar, intellexi non-nihil in transitu. *G.* Narra mihi, quaeso. *Geor.* (2) Non est narrandi spatium. *G.* Cur non? *Geor.* Est mihi aliò properandum. *G.* Quonam? *Istud* audiamus. *Geor.* Nihil ad te. *G.* Quando igitur revises nos, ut ex te istud audiamus? *Geor.* A prandio, (3) si licebit per otium. *G.* (4) Amabo te, fac liceat. *Geor.* (5) Dabo operam; sed me detines (6) diutius. Vale

(1) Esto.] *Be it so.* (2) Non est narrandi spatium.] *I am not at leisure to tell it you.* (3) Si licebit per oti-

um.] *If I am at leisure to do it.* (4) *Amabo te, fac liceat.*] *Pray now order it so that you may be at leisure.* (5) *Dabo operam.*] *I'll endeavour it, I'll do my best.* (6) *Diutius.*] *Iusto sc. Too long.*

COLLOQUIUM LXIV.

Argumentum. *Octavius et Oedipus de reditu à vindemia, deque uvvis allatis, colloquuntur.*

OCTAVIUS, OEDIPUS.

GRatulor tibi reditum, Oedipe. Quando redisti rure? *Oe.* Heri post meridiem. *Oct.* Quid mater? *Oe.* Quemadmodum illa me secum duxerat, ita reduxit. *Oct.* Nonne venit in equo? *Oe.* (1) Et quidem tolutario. *Oct.* Tu verò? *Oe.* Quid rogas? eram illi à pedibus. *Oct.* Non fuit tibi molestus labor itineris? *Oe.* Nulla mihi fuit via difficilis: adeò erat jucunda in urbem reditio. (2) Quid quaeris? noluissem eques venire. *Oct.* Quantum distat hinc villa vestra? *Oe.* Quatuor milliaribus, iisque non admodum longis. *Oct.* Sed jam satis de reditu: nunc aliud agamus. Fuistine memor promissi tui? num redisti vacuus? *Oe.* Attuli (3) uvarum quantum potui. *Oct.* Quantum igitur? *Oe.* Quasillum. *Oct.* Hui, quasillum! tibi igitur uni? *Oe.* Immo nobis duobus. *Oct.* Quid duobus tantillum? *Oe.* (4) Non poteram ferre amplius pro viribus corpusculi mei. Quod si robustus essem, asini onus (5) alportasssem; mater enim facile permittebat. *Oct.* Quàm vellem adfuisse! *Oe.* Ego et mater te plurimum

desideravimus. Sed est animo bono: ea reliquit famulum ruri qui amplissimâ corbe onustus venit: tum illa tibi dabit affatim. *Oed.* Aha, nunc optata loqueris, mi Oedipe. *Oed.* (6) Eamus domum ad nos: videbis quasillum nostrum adhuc, ut spero, integrum. *Oed.* O lepidum caput! nam et cupiebam ire salutatum matrem tuam mihi charissimam. *Oed.* Profectò illi gratissimum feceris. *Oed.* Eamus igitur.

(1) Et quidem tolutario.] *And upon an ambler too.* (2) Quid quaeris?] *In short.* (3) Uvarum quantum potui.] *As many grapes as I could.* Tantum uvarum quantum potui asferre. (4) Non poteram ferre amplius pro viribus corpusculi mei.] *The strength of my little body was able to carry no more. I could carry no more than my weak body would permit. But the first sense seems the truer.* Pro signifies *Because of. By reason of.* (5) Asportâssem.] *I had carried off (away) for Absportâssem.* (6) Eamus domum ad nos.] *Let us go home to our house.*

COLLOQUIUM LXV.

Argumentum. *Paedagogus ad exercendum suorum discipulorum memoriam, à quodam eorum exercitationis matutinae rationem exigit. Narrat puer ordine et distincte singula (idque memoriter, et audientibus condiscipulis.) Exemplum ad pueros in simplici narratione exercendos, ut puro sermoni paulatim affuecant.*

PAEDAGOGUS, ALBERTUS.

Hodie manè quotâ horâ expergesfactus es?
A Ante lucem: quotâ horâ, nescio. *P.*
 Quis te expergesfecit? *A.* Venit (1) excitator

reli-
ustus
Aha,
mus
huc,
nam
cha-
ceris.

(2)
otui.]
antum
s pro
e body
an my
truer.
stem.]
Eamus

scipulo-
atutinae
singula
mplum
ut puro

us es ?
io. P.
cicator

hebdomadarius cum laterna sua : pulsavit (2) acriter ostium cubiculi : quidam aperuit : exitator accendit nostram lucernam : elatâ voce inclamavit : experrecti sint omnes. *P.* (3) Narra mihi ordine quid egeris ex illo tempore usque ad finitum jentaculum. Vos pueri auribus atque animis diligenter attendite ; ut discatis hunc vestrum condiscipulum imitari. *A.* Experrectus surrexi è lecto : indui tunicam cum thorace : sedi in scabello : accepi femoralia et tibialia : utraque indui : calceos calceavi : femoralia ligulis astrinxi thoraci : tibialia periscelide ligavi supra crura : cingulo me praecinxi : caput diligenter pexui : aptavi capiti pileolum : togam indui : deinde egressus cubiculum, descendi infrâ, urinam in area reddidi (4) ad parietem : accepi frigidam è situla, manus et faciem lavi : os et dentes collui : deterfî mantili manus et faciem. Interea signum ad precationem datur minore tintinnabulo : in aulam privatam convenitur : precamur unâ : accipimus ordine jentaculum à famulo culinario : jentamus in triclinio sedentes et quieti, sine murmure, sine strepitu : quos audiivi ineptè garrientes, aut verba loquentes otiosa, aut etiam lascivientes vidi, amicè admonui ; qui non paruerunt admonitioni, (5) detuli ad observatorem, ut eos notaret. *P.* Nemone vobis praeerat dum jentaretis ? *A.* Immo hypodidascalus. *P.* Quid agebat interea ? *A.* Ille per mediam aulam ambulabat, tenens librum in manibus, et identidem monens observatorem, ut notaret ineptè garrientes. *P.* Nullumne igitur verbum tunc licet emittere ? *A.* Immo

licet: verùm (6) ii demum notari solent, qui diu et multis verbis ineptè et sine ullo fructu confabulantur. Caeterùm licet omnibus jucundos inter se tractare sermones de bonis et honestis rebus, dum tamen id modestè fiat, citra clamorem et contentionem. *P.* Haëtenus satisfacisti mihi: caetera narrabis à prandio, nisi aliquod negotium intervenerit. Eamus nunc in aulam ad prandium, (7) ne magistro in mora simus. *A.* Audivi modo signum dari. *P.* Opportunè datum.

(1) Excitator hebdomadarius.] *He whose turn it was to call us up this week.* (2) Acriter.] *Smartly. Soundly.* (5) Narra mihi ordine.] *Relate to me in order i. e. particularly.* (4) Ad parietem.] *Against the wall.* (5) Detuli ad observatorem.] *I complained of to the monitor.* (6) Ii demum.] *Those only.* (7) Ne magistro in mora simus.] *That we may not make our master stay (tarry for us.)*

COLLOQUIUM LXVI.

Argumentum. *Paedagogus puerum in divinis rebus per otium instituit. Divinorum beneficiorum commemoratio. Christi mors est salus omnium credentium. Laudatur pueri studium ac diligentia. Locus ex Joannis Evangelio.*

PAEDAGOGUS, AUGUSTINUS puer.

A Des, Augustine? *A.* Adsum, praeceptor. *P.* Quid agunt duo condiscipuli tui? *A.* Adhuc docentur ab hypodidascalo. *P.* Tu verò, jamne pronunciasti contextum praelectionis in crastinum mane? *A.* Pronunciavi. *P.* Satisne rectè? *A.* Satis, gratia Deo. *P.*

Quis te audivit? *A.* Ludimagister. *P.* Bene habet; sed est quod monere te velim. *A.* Ego istud audire percipio. *P.* Saepenumero cogitandum tibi est quantum debeas bonorum omnium largitori Deo, qui et ingenium et memoriam tam felicem tibi dederit. *A.* Quid illi non debeam, qui mihi dedit omnia? *P.* Dic aliquot ejus beneficia (1) praecipua, quemadmodum docui te aliquando. *A.* Dedit mihi coelestis ille Pater corpus, animam, vitam, mentem bonam, parentes bonos, locupletes, nobiles, bene erga me affectos: et qui non modò suppeditant mihi copiosè omnia ad hanc vitam necessaria, sed etiam (quod est longè maximum) me bonis literis, bonisque moribus, tam diligenter instituendum curant, ut nihil sit praeterea requirendum. *P.* Verè omnia ista dixisti: sed unum praetermisisti, quod est singulare Dei beneficium. Scin' tu quid sit? *A.* Sine me paulisper cogitare. *P.* Otiosè cogita. *A.* Nunc ego reminiscor; sed (2) pro magnitudine rei, nescio quibus verbis id possim exprimere. *P.* Dic tamen quo poteris modo. *A.* Cogito etiam atque etiam. *P.* Dic tandem. *A.* Innumerabilia sunt Dei optimi maximi erga me beneficia, in corpore, in animo, in externis rebus, sed (3) nullum majus nec dici, nec cogitari potest, quàm, quòd Filium suum unicum gratis mihi dederit, qui me miserrimum peccatorem, et sub Satanae tyrannide captivum, ac morti aeternae destinatum redemit, idque morte suâ omnium crudelissimâ, et maximè ignominiosâ. *P.* Satis aptè dixisti, et totidem ferè

verbis, quot aliàs te docueram. Sed nunquid Deus tibi uni hoc tantum beneficium praestitit? *A.* Minimè verò. *P.* Quibus praetera? *A.* Omnibus quotquot Evangelio fideliter ac verè crediderint. *P.* Age, profer locum ex Joannis Evangelio in eam sententiam. *A.* Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut condemnaret mundum, sed ut servetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui verò non credit, jam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei. *P.* Haftenus satis, sed cujus sunt verba ista? *A.* Ipsius Christi de seipso loquentis. *P.* Quem alloquitur? *A.* Nicodemum, qui ad eum noctu venerat. *P.* Faxit ipse Christus, unicus Servator noster, ut magis ac magis in ipsius cognitione proficias. *A.* Faciet, spero. *P.* Perge igitur, ut coepisti, alacriter; quod bene vertat Deus in gloriam sui nominis. *A.* Ita precor. *P.* Eamus coenatum.

(1) Praecipua.] *Principal. Peculiar.* (2) Pro rei magnitudine, nescio quibus verbis id possim exprimere.] *The thing is so great that I know not what words to express it in.* (3) Nullam majus nec dici, nec cogitari potest.] *No greater can either be expressed or imagined.*

COLLOQUIUM LXVII.

Argumentum. *Pueri à lusu revocantur.*NOMENCLATOR, CLAUDIUS, et CLEMENS,
pueri.

HEus, pueri, heus, heus. *Clau.* Quid clamas? *N.* Desistendum est à lusu. *Clau.* Eho, inepte, (1) nondum quarta exacta est. *N.* Immo ferè semihora post quartam. *Clau.* Cur non dedisti signum? *N.* Quia tintinnabuli funis fractus est. *Clau.* Clama iterum, sed attolle vocem. *N.* Heus pueri, recipite vos omnes. Festinate, festinate, inquam: urget praeceptor. *Clau.* Desine clamare, accurrunt omnes.

(1) Nondum quarta exacta est.] 'Tis not quite four o'clock yet.

COLLOQUIUM LXVIII.

Argumentum. *Faceta observatoris confabulatio cum puero verè candido, et simplicis ingenii.*

OBSERVATOR, ENNIUS.

TU nunquam studes. Quando eris doctus? *E.* Id fiet progressu temporis, Deo juvante. *O.* Rectè dicis, sed interim laborandum tibi est. *E.* Atqui ego non sum arator. *O.* (1) Etiam rides? quasi laborare idem sit quod arare. *E.* Scio non idem esse. *O.* Cur ergo sic respondisti; nonne istud ridere est? *E.* Et ridere non est malum, quum sit naturale omnibus hominibus. *O.* Pergin' tu nugas dicere? *E.* Quod dixi verum est: et verum dicere, non est nugari: cur me immeritò reprehendis. *O.* Jure te arguo. *E.*

Quo jure? *O.* Quia non ignoras ridere pro irridere usitatum esse, et tamen sic accepisti, quasi de risu sim locutus. *E.* Si defendo causam meam, quid mali facio? *O.* Pergis igitur esse pertinax? profectò seriò notaberis. *E.* Ne, quaeso, mihi irascaris, mi Martine. *O.* Non irascor, sed officium meum facio. *E.* Sed audi, quaeso. *O.* Quid audiam? tuas nugas? *E.* Audi, inquam, nihil mentiar. *O.* Dic breviter: est mihi alibi negotium. *E.* In primis cùm tu me admonuisti, non eram otiosus. *O.* Quid ergo? si nihil faciebas, nonne otiosus eras? *E.* (2) Non eram, pace tuâ dixerim. *O.* Qui potest istud fieri. *E.* Dicam tibi: etsi (3) tute meliùs hoc intelligis quàm ego. Nihil faciebam, ut appareret: sed tamen cogitabam aliquid boni. *O.* (4) Declara istud mihi. *E.* Quum tu facis versus, saepe meditaris diu, quasi sis otiosus: quamvis nunquam sis minùs otiosus. *O.* (5) Pro ista aetate nimis acutes es. Etiam si tibi, ut ais, otiosus non eras; tamen qui te viderent, possent aliter judicare. *E.* At solus eram. *O.* Verum: sed (6) poterant aliqui intervenire. Denique, non fateris culpam. *E.* Si qua fuit culpa in eo fuit, quòd primo aspectu videbar tibi esse in otio, quum re vera non essem. *O.* (7) In eo nihil requiro: sed de irrisione quid respondes? *E.* Certè nihil dixi irridendi animo. *O.* Quo igitur? *E.* Jocabar, crede mihi. *O.* Quorsum? *E.* Ut paucis verbis fabulando aliquid ex te addicerem. *O.* (8) Non is sum à quo multa doceri queas. *E.* Immo tecum multum boni saepe

didici. *O.* Quid tandem vis concludere? *E.* Ut mihi ignoscas: quando, ut vides, malo animo nihil peccavi, quod equidem sciam. *O.* Age, ignosco: quia videris mihi (9) candidus, et apertus, neque adhuc vidi te mendacem esse. *E.* Ago tibi gratias, Martine suavissime.

(1) Etiam rides?] *And do you jeer too?* (2) Non eram, pace tuâ dixerim.] *With your good leave be it spoken, I was not.* (3) Tute.] *You yourself.* (4) Declara istud mihi.] *Explain that, (make that out) to me.* (5) Pro ista aetate.] *For these years. Considering your age.* (6) Poterant intervenire.] *Might have come in upon you in the mean time.* (7) In eo nihil requiro.] *I ask no more about that.* (8) Non is sum à quo multa doceri queas.] *I am not one that can teach you much.* (9) Candidus.] *Sincere.*

COLLOQUIUM LXIX.

Argumentum. Duo aut tres ex domesticis discipulis praeceptorem mane salutatum veniunt, ut sciat an omnes surrexerint. Admonitio praeceptoris. Exemplum diligentiae observatu dignum.

FRANCISCUS unus discipulorum, PRAECEPTOR.

S Alve, Praeceptor. *P.* Salvus sis per Iesum Christum. An surrexerunt omnes? *F.* Omnes, praeter parvulos. *P.* Num quis aegrotat? *F.* Nemo, gratia Deo. *P.* Quid agitur. *F.* Alii se induunt; alii jam student gnaviter. *P.* Adestne vobis Hypodidasculus? *F.* Jamdudum *P.* Ite igitur precatum, vosque diligenter commendate Domino Deo per Iesum Christum deprecatorem nostrum, deinde pergite in studiis vestris,

usque ad horam jentaculi. *F.* Ita solemus, praeceptor. *P.* Credo equidem: sed quia ferè somnulosi estis ac negligentes, idcirco ego admoneo vos saepius. *F.* Gratiam habemus, praeceptor humanissime. (1) Nunquid vis praeterea? *P.* Dic famulo, ut mihi togam adferat.

(1) Nunquid vis praeterea? *Have you any further commands?*

COLLOQUIUM LXX.

Argumentum. Interrogatus quidam de concione sacra, nihil scit respondere: objurgatur à praeceptore. Parum abest quin vapulet: sed precibus exorat veniam.

PRAECEPTOR, GEORGIUS.

Adfuistine hodie concioni sacrae? *G.* Adfui. *P.* Qui sunt testes? *G.* Multi ex condiscipulis, qui me viderunt, testari possunt. *P.* Sed (1) producendi erunt aliquot. *G.* Producam, quum jubebis. *P.* (2) Quis habuit concionem? *G.* Dominus N. *P.* Quotâ horâ incepit? *G.* Septimâ. *P.* (3) Unde sumpsit thema? *G.* Ex epistola Pauli ad Romanos. *P.* Quota capite? *G.* Octavo. *P.* Adhuc bene respondisti: nunc videamus quid sequatur. Ecquid memoriae mandâsti? *G.* Nihil quod referre possim. *P.* Nihilne? cogita paulisper: et vide ne turberis: quin esto animo bono. *G.* Certè praeceptor, nihil possum remanisci. *P.* Ne verbum quidem? *G.* Nihil prorsus. *P.* Hem, verbero! quid igitur profecisti? *G.* Ne-

scio, nisi quia fortasse interim à malis abstinui. *P.* Istud quidem est aliquid: si modò fieri potuit, ut malo omnino abstineris. *G.* Abstinni quoad potui. *P.* (4) Fac ita esse: non tamen satisfecisti Deo: quum scriptum sit, *Declina à malo, et fac bonum.* Sed dic mihi, quaeso quâ gratiâ illuc iveras potissimùm? *G.* Ut aliquid addiscerem. *P.* Cur id non fecisti? *G.* Non potui. *P.* Non potuisti, nebulo! immo noluisti, aut certè non curasti. *G.* Cogor fateri. *P.* Quae res te cogit? *G.* Conscientia mea, quae me accusat apud Deum. *P.* Rectè dicis; utinam ex animo. *G.* Equidem ex animo dico. *P.* Fieri potest: sed age, (5) quid fuit causae, quamobrem nihil memoriae mandaveris? *G.* Negligentia mea: non enim diligenter audiebam. *P.* Quid igitur faciebas? *G.* Identidem dormiebam. *P.* Ita soles: sed quid agebas reliquo tempore? *G.* Cogitabam mille ineptias, ut solent pueri. *P.* An tu adeò puer es, (6) ut non debeas attentus esse ad verbum Dei audiendum? *G.* Si attentus essem, possem aliquid proficere. *P.* Quid igitur meruisti? *G.* Verbera. *P.* Meruisti profectò, (7) idque largissimè. *G.* Ingenuè confiteor. *P.* (8) Verbo tenus, opinor. *G.* Immo certè ex animo. *P.* Fortasse: sed interim para te ad plagas accipendas. *G.* Ah, praeceptor, ignosce, obsecro: peccavi, fateor, sed nulla ex malitia. *P.* Atqui tam supina ista negligentia proximè ad malitiam accedit. *G.* Non equidem inficior: sed tuam implo-ro clementiam per Christum Iesum. *P.* Quid igitur facies, si tibi ignovero? *G.* Faciam posthac

officium meum, ut spero. *P.* Addendum erat, Deo juvante: sed id parum curas. *G.* Immo, praeceptor, adjuvante Deo, praeſtabo poſthac officium. *P.* Age, (9) condono culpam tuis lacrymis: tibiſque (10) eâ lege ignoſco, ut promiſſi memineris. *G.* Gratias ago, praeceptor humaniſſime. *P.* Eris apud me in maxima gratia, ſi promiſſa ſervaveris. *G.* Faxit Deus optimus maximus, ut poſſim. *P.* Faxit, precor.

(1) Producenti erunt aliquot.] *Tibi ſc.* You muſt produce ſome. (2) Quis habuit concionem?] *Who preached?* (3) Unde ſumpſit thema?] *Whence took he his text?* (4) Fac ita eſſe.] *Put the caſe it were ſo.* (5) Quid fuit cauſae, quamobrem nihil memoriae mandaveris?] *What was the reaſon you remembered (retained) nothing?* (6) Ut non debeas attentus eſſe ad verbum Dei audiendum?] *That it is not your duty to be attentive to the word of God. That it ſhould not be expected of you to, &c.* (7) Idque largiſſimè.] *And that moſt richly.* (8) Verbo tenus.] *From the teeth outward.* (9) Condono culpam tuis lacrymis.] *I pardon the fault upon the account of your tears. Your tears have ſaved you.* (10) Eâ lege ut promiſſi memineris.] *Upon this condition that you remember your promiſe.*

COLLOQUIUM LXXI.

Argumentum. Duo fratres ituri domum, monentur à praeceptore de teſtimonio adferendo, aut teſte adducendo.

JODOCUS, PRAECEPTOR.

L icetne mihi exire unà cum fratre? *P.* Quid cauſae eſt? *J.* Ut mater emat nobis cal-

ceos; deinde, ut tonsorem adeamus. *P.* Quid cò? *J.* Resectum capillos. *P.* Quid nunc opus est? *J.* Ut cras (si Dominus permiserit) invisamus patrum. *P.* Ite, et maturè redite ad studium. Sed heus, pueri, adferte mihi à matre (1) testimonium in crastinum diem, aut testem adducite. *J.* Deo juvante, id curabo diligenter. (2) Nunquid aliud vis, Praeceptor? *P.* (3) Ut meis verbis matrem officiosè salutetis.

(1) Testimonium.] *A note. A certificate.* (2) Nunquid aliud vis?] *Have you any farther commands?* (3) Ut meis verbis matrem officiosè salutetis.] *That you remember me kindly to your mother.*

COLLOQUIUM LXXII.

Argumentum. Puer suam patri in scribendo daturus operam, à praeceptore petit veniam, et jubetur postero die afferre testimonium.

LAMBERTUS, PRAECEPTOR.

Licetne abesse horâ secundâ? *P.* Quid habes negotii? *L.* Pater eget operâ meâ. *P.* Quâe in re? *L.* Ut sibi aliquid scribam. *P.* Sed interim non reddes quæ praescripta sunt vobis? *L.* Jam edidici. *P.* Factum bene. *L.* Placetne tibi audire me? *P.* Cras audiam, quum licebit per otium. *L.* Permittisne igitur ut absim, praeceptor? *P.* Age, permitto; sed (1) ita, ne crastino die scriptum à patre testimonium adferre negligas. *L.* Ego semper tibi adfero, aut à patre scriptum aut à nostro famulo, patris nomine. *P.*

Rectè facit pater. Sunt enim multi qui me pascunt mendaciis. Nunc abi, et (2) patri dic salutem verbis meis. *L.* Faciam, praeceptor.

(1) Ita, ne negligas.] *Upon this condition that you neglect not, &c.* (2) Patri dic salutem verbis meis.] *Give my service to your father.*

COLLOQUIUM LXXIII.

Argumentum. *Orontius sartorem aditurus.*

ORONTIUS, PRAECEPTOR.

L Icetne exire? *P.* Quò? *O.* Ad sartorem. *P.* Quid eò? *O.* Ut mihi tunicam faciendam metiatur. *P.* Quae tibi est materia? *O.* Niger pannus. *P.* Ubi est? *O.* In arca mea. *P.* Sartor autem quis tibi est? *O.* Petrus Sylvius. *P.* Estne peritus artifex? *O.* Sic audiui: et est notus patri meo, qui iussit ut illum adirem. *P.* Ubi habitat? *O.* In vico Xenodochii. *P.* (1) Non nimis longè est: cave discurras. *O.* Cavebo. *P.* Facile à me veniam impetrant qui nunquam fallunt. *O.* Avertat Deus ut unquam fallam.

(1) Non nimis longè est.] *'Tis not very far off.*

COLLOQUIUM LXXIV.

Argumentum. *Paulus ad sartorem iturus, et eadem operâ ad tonsorem.*

PAULUS, MAGISTER.

L Icetne prodire praeceptor? *M.* Quò? *P.* Primùm ad sartorem, deinde ad tonsorem.

M. Cur ad sartorem? *P.* Ut curem tibialia reficienda. *M.* Suntne lacerata? *P.* Adeò lacerata ut vix induere possim. *M.* Cur ad tonsorem? *P.* Ut ille ostendam ulcus, quod mihi (1) his diebus subortum est in femore. *M.* Detege, ut videam. *P.* Vide, quando ita placet. *M.* Est furunculus. *P.* Ita conjiciebam. *M.* Quum aperueris tonsori, rōga illum ut emplastrum ulceri aptum adhibeat. *P.* Faciam quod suades. *M.* Sed nunquis est, qui tecum prodire velit? *P.* Immo Joannes Fluvianus. *M.* Quod habet negotium? *P.* Tonsorem quoque vult adire. *M.* Ite igitur unà, et redite similiter. *P.* Nunquid vis praeterea? *M.* Ut maturetis redditum, ne merendā vestrā mulctemini.

(1) His diebus.] *Lately. A few days since.*

COLLOQUIUM LXXV.

Argumentum. *De suburbana deambulatione. Praetorius et Quintinus veniam impetrant eundi ambulatum, ut, caeteris ludentibus, liberius et jucundius colloquantur. Dei laudandi argumentum cultoribus ejus nunquam deest.*

PRAETORIUS, PRAECEPTOR, QUINTINUS.

Praeceptor, licetne pauca? *P.* Loquere. *Pr.* Nos duo proponebamus, si tibi ita videtur, ire, dum caeteri ludunt, foras ambulatum. *P.* Quò vultis ire? *Pr.* In proxima suburbana. *P.* Quid autem agetis ambulantes? *Q.* Tractabimus colloquium aliquod. *P.* Sed de bonis et

honestis rebus. *Q.* Haec temporis serenitas, et tam pulchra terrae facies (1) praebebunt nobis honestum aliquod argumentum. *P.* Nunquam deest Dei laudandi materia, (2) duntaxat veris ejus cultoribus. *Pr.* Nunquam profectò: sed ut ad propositum revertamur, permittis nobis, praceptor, extra urbem prodire? *P.* (3) Nisi mihi perspecta esset vestra perpetua fidelitas, et verus amor literarum, (4) nunquam permetterem: praesertim quum pravi adolescentes me saepe in hoc genere fefellerint. Vos igitur prodite: deinde (5) maturè ad coenam revertimini.

(1) Praebebunt nobis honestum aliquod argumentum.] *Will suggest to us (furnish us with) some commendable subject.* (2) Duntaxat veris ejus cultoribus.] *To the true worshippers of him at least.* (3) Nisi mihi perspecta esset.] *Unless I were thoroughly satisfied of.* (4) Nunquam permetterem.] *I'd never give you leave.* Nunquam for non or neutiquam. (5) Maturè.] *In good time.*

COLLOQUIUM LXXVI.

Argumentum. *Iturus domum ob levem causam, non impetrat, adeòque abjurgatur.* Exemplum observatu dignum: ne pueris cursitare temerè permittatur,

RODOLPHUS, PRAECEPTOR.

Licetne prodire? *P.* Quò? *R.* Domum. *P.* Hem, tam saepe itare domum? *R.* Mater jusserat, ut ego et frater se adiremus hodie. *P.* Cujus rei gratiâ? *R.* Ut ancilla vestimenta nobis excuteret. *P.* Quid istud? suntne vobis pediculi? *R.* Et multi quidem. *P.*

Cur uxorem meam non admonuistis? *R.* Non ausi sumus. *P.* (1) Quasi verò illa sit usque adeò difficilis. Ancillam habet eâ potissimum gratiâ, ut vestram omnium curet munditiem; nec vos ignoratis illud, sed gaudetis matris inviscendae occasionem vobis dari. Vos igitur manete; cras ego curabo ut vobis excutiantur vestes. *R.* Sed mater nos objurgabit. *P.* Egomet eam placabo, quiescite.

(1) Quasi verò illa sit usque adeò difficilis.] *As tho' I warrant, she were so very rugged, rough, sour, cross, peevish, ill-temper'd, hard to please.*

COLLOQUIUM LXXVII.

Argumentum. Quidem puer patris nomine praeceptorem in hortos invitat. Praeceptor obiter aliquid docet ad mores pertinens.

ADOLPHUS, PRAECEPTOR.

Salvus sis, praeceptor. *P.* Auspicatò advenis: quid nuncias? *A.* Orat te pater meus, ut (1) animi causâ eamus unâ in hortos suos suburbanos. *P.* Ad eam rem nos invitat serenitas: et nunc sumus feriatî. Sed quid illic aspectu jucundum videbimus? *A.* Varias et pulchras arbores cum suis fructibus, item herbarum et florum miram varietatem. *P.* Nihil est illis rebus hoc tempore jucundius. *A.* (2) Ea est Dei ergo nos beneficentia. *P.* Quam quidem assiduus laudibus prosequi debemus. *A.* Sed vereor (3) ne patri in mora simus. *P.* Tantisper expecta dum togam muto,

ut sim ad ambulandum expeditior. Jam paratus sum; nunc eamus. Sed estne domi pater? *A.* Prae foribus nos expectat. *P.* Bene res habet: (4) vide ut eum decenter salutes. *A.* De hoc, te docente, saepe admoniti fuimus.

(1) Animi causâ.] *For cur recreation.* (2) Ea.] *Such.* (3) Ne patri in mora simus.] *Lest we should make my father tarry for us.* (4) Vide ut eum decenter salutes.] *See you make him an handsome leg.*

COLLOQUIUM LXXVIII.

Argumentum. Divinis rebus omnia postponenda sunt: sed ferè contra fit. Homo semper homo est, nisi divino spiritu renovatus. Exemplum hominis qui eadem facit quae in aliis reprehendit. Turpe est doctori, &c.

BAPTISTA, CLEMENS.

CUR non interfuisti hodiernae concioni? *C.* Occupatus eram in scribendis literis. *B.* Non poteras differre negotium? *C.* Urgebat tabellarii festinatio. *B.* Atqui praeceptor docet nos omnia postponenda esse Dei negotiis. *C.* Docet quidem, neque id mihi dubium est: sed nunquam sumus adeò perfecti, quin saepe Deum terrenis istis postponamus. *B.* Istud malum. *C.* (1) Pessimum verò: sed semper homines sumus, nisi Deus nos Spiritu suo immutaverit. Sed, dic, quae-so, (2) fuitne frequens auditorium? *B.* Non admodum: pro more solito. *C.* Unde fit istud? *B.* Ignoras populum nunc esse occupatum in vindemiis? *C.* Non ignoro: sed non possunt homines

divinis rebus unicam horam impendere? *B.* De hoc non est meum reddere tibi rationem: hoc tantum dico: *Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.* *C.* Papae! Quantum colaphum impigisti mihi! Vale, verbum non amplius addam. *B.* Esto igitur alias prudentior.

(1) Pessimum vero.] *Very bad indeed.* Verò is emphatical. (2) Fuitne frequens auditorium?] Auditoribus sc. *Was there a full auditory?*

COLLOQUIUM LXXIX.

Argumentum. *Puer à patre commendatus praeceptori. Verus amor patris in filium. Correctio necessaria puero. Poena etiam injusta ferenda est, et quare: Christus pro nobis passus immeritò. Optatum pium et sanctum. Adhortatio ad diligentiam. Exemplum pueri studiosi et obedientis.*

BONIFACIUS, CLAUDIUS.

A Udivi patrem tuum venisse hodie in gymnasium. *C.* Verum audiisti. *B.* Quam venerat gratiâ. *C.* (1) Ut pro meis alimentis praeceptori numeraret pecuniam: simul ut me illi commendaret. *B.* Nunquamne te commendârat? *C.* Immo saepissime. *B.* (2) Quid sibi vult istâ commendatione tam frequenti? *C.* Amore vero me prosequitur. *B.* Quid tum? *C.* Ideo cupit me diligenter erudiri. *B.* Quid si commendet, ut saepius vapules? *C.* Ea est fortasse causa, sed quid inde? non (3) propterea me diligit minùs. *B.* Unde istud colligis? *C.* Quia puero tam necessa-

ria est correctio, quàm alimentum. *B.* Verum quidem dicis: sed pauci ita judicant. Nemo enim est, (4) quin panem quàm virgam malit. *C.* Illud est naturale omnibus: quis neget? sed tamen patienter ferenda est poena, praesertim iusta. *B.* (5) Haec habetur in libello morali sententia. *Quod meritò pateris, patienter ferre memento.* Sed quid si poena sit injusta? *C.* Ea quoque patienda est nihilominus. *B.* Cujus causâ? *C.* Propter Iesum Christum, qui mortem injustissimam, eamque acerbissimam, tulit pro peccatis nostris. *B.* Utinam id nobis in mentem veniret, quoties aliquid patimur. *C.* Praeceptor id nos saepe admonet, quoties occurrit occasio, sed (6) surdis narratur fabula, ut est in proverbio. *B.* Ergo demus operam, ut simus posthac diligentiores. *C.* Ita faxit Deus.

(1) Ut pro, &c.] *To pay my master for my board.* (2) Quid sibi vult?] *What does he mean?* (3) Propterea.] *Therefore. For that reason.* (4) Quin panem quàm virgam malit.] *Ferre sc. But had rather have a bit than a knock.* (5) Haec habetur in libello morali sententia.] *There's this sentence in our book of moral sayings.* (6) Surdis narratur fabula.] *He tells his tale to them that don't hear him.*

COLLOQUIUM LXXX.

Argumentum. *Quidam ultrò vult venire habitatum in gymnasio, gaudet amicus ejus, cumque ad maturandum hortatur. Patris lenitas in filium. Consilium ex Deo profectum. Plerique pueri habitationem in schola tanquam carcerem refugiunt. Improbi adolescentes à studio*

probos absterrent. Aliquot genera exercitationis scholasticae, praecipue in Latine loquendo. Hominum maledictis augetur opus Dei, tantum abest ut retardetur. Praeceptor in schola severior quàm inter domesticos: et quare Magistri gravitate schola in officio continetur. Disciplinae scholasticae bona. Quibus rebus inducantur adolescentes in amorem literarum. Praeceptor bonus à studiosis diligitur. Disciplina severior quibus adhibenda. Mens bona et sincerum iudicium à Deo. Exemplum rarissimum adolescentis qui ultrò quaerit in schola habitare.

DOMINICUS, ERASMUS.

Nescis quid mihi his diebus in mentem venerit. *E.* Quid istud, quaeso? *D.* Cogito in gymnasium me recipere. *E.* Quid? in gymnasium? habitandi causâ? *D.* (1) Non ut inquilinus habitem, sed ut vobis convivam in mensa praeceptoris. *E.* Utinam illud ex animo ac verè diceres! *D.* Ex nostra mutua (2) consuetudine atque amicitia (3) deberes satis intelligere, me nihil apud te neque simulare, neque dissimulare solitum. *E.* Plane istud jampridem intelligo: sed, audito ex te isto verbo, me rapuit affectus in eam exclamationem; ita prorsus oblitus eram mei. *D.* (4) Non aliter dictum tuum accipio; sed ad rem. Pater quidem non cogit me: sed ex vultu et verbis ejus satis video id illi placere maxime. *E.* (5) Nempe hoc illud est: novit pater tuus, vir prudentissimus, (6) liberalia ingenia cogi nolle, duci facilè. Sed tamen non dubito id fieri Divini instinctu numinis. Tu verò quid iudicas? *D.* In eadem sum sententia: praesertim quum ego quoque in eam partem sponte propendeam.

E. Magnum argumentum istud esse ex Deo (7) consilium. *D.* (8) Id ego crediderim. Nam qui ad eam rem coguntur à parentibus, fere quaerunt subterfugia, quibus detrectent imperium. *E.* Ego (ut fatear ingenuè) aliquando id in me sum expertus, (9) antè scilicet quàm ingressus essem. Quid enim censes? audiebam ex istis Satanae mancipiis tot maledicta, tum de praeceptore, tum de disciplina, ut mihi viderer carcerem aut pistrinum ingredi veriùs quàm gymnasium. (10) Quod si tu quoque in aliquam ejusmodi pestem incidisses, non dubium est, quin ille manibus pedibusque obnixè conatus esset te absterrere ab illo tam sancto proposito. *D.* Nemini adhuc palam feceram. *E.* Quod mihi dicis non est palam facere? *D.* Satis scio, sed mihi istud excidet ex Terentio. Nunc pergamus ad reliqua. *E.* Quid restat nisi ut Deum preceris, (11) et pergas gnaviter in sententia? Audies de quotidiano victu in nostra mensa; de praeceptoris et hypodidascalici familiaritate in audienda praelectionum repetitione; de facilitate praeceptoris in ipso convictu; de illo à coena placido studiorum certamine: de libertate colloquendi per otium de honestis rebus; de libera (12) inter nos reprehensione. *D.* De his (inquam) omnibus satis multa narrâsti mihi alias: quae quidem valde placent omnia: mihi tamen nihil videtur utilius, quam illa perpetua Latine loquendi exercitatio. Quis enim major est studiorum (13) fructus? quid honestius? quid jucundum magis? praesertim ubi alius alium sine odio aut invidia libere reprehendit? *E.* Quid,

quòd victi in earum rerum certamine, pudore tantum puniuntur, victores etiam praemio donantur. *D.* Omnes denique vestrae exercitationes, vel auditu ipso, me delectant mirificè. *E.* Quanto magis illud diceres, si videres ista: si dum geruntur interesses? *D.* Ego (Deo volente) interero. *E.* Utinam propediem. *D.* (14) Ita spero quidem: unus tamen mihi restat scrupulus, quo me faciliè (si voles) liberabis. *E.* Faciam (15) bonâ fide, si potero: sed interim vide ne nodum in scirpo quaeras, ut antea vidimus in Terentio. Age, qui tandem scrupulus iste est? *D.* Suspecta est mihi vestra disciplina scholastica: non quod velim ob id incepto desistere: sed ut alacrius veniam et jucundiùs, ubi de eo audiêro. *E.* (16) Nisi tu is esses qui (ut ego novi) me nec vanum nec mendacem existimas, equidem malletm de hoc omnino tacere, quàm ea tibi referre quae sentio. *D.* Quid ita tandem? *E.* Quia difficile est ea verisimilia facere, quanquam alioqui verissima, quum de his vulgus hominum pessima quaeque dicat et judicet. *D.* Quorsum istud quaeso? *E.* Nam improborum mendaciis (17) adeò malè audit nostra disciplina inter istos idiotas, ut mirum sit unum aliquem habitare in schola nostra velle: tametsi (quod est opus Dei) quo pejus audimus: eo plures ad nos conveniunt. *D.* Non opus est tam longâ insinuatione: dic mihi planè omnia: ne timeas: non me absterrebis. *Omnia* (18) *praecepi, atque animo mecum antè peregi.* *E.* Adverte igitur acinum: dicam brevissimè quicquid alicujus esse momenti videbitur. Inprimis illud velim tibi per-

suadeas, praeceptorem esse nobis multò humaniorem quàm in schola appareat. Tam enim familiariter versatur inter nos, quàm prudens pater solet inter liberos. Cur igitur (inquies) est palam tam severus? Respondeo: quia sine tali severitate (ut ex ipso audiui, quum aliquando familiari cuidam narraret) tanta turba scholastica, tamque variis moribus praedita, nec coërceri, nec in officio contineri posset: suo enim quisque more, suo quisque arbitrato vellet vivere. *D.* Quin etiam miror ego mecum saepissimè tantum esse in tota schola reverentiam, tantum silentium, tantam denique modestiam. *E.* Multò magis mirarere, si unquam vidisses scholas (19) paganicas. *D.* Vidi aliquando, atque consideravi diligenter. Plus est silentii in gymnasio nostro sexcentenario, quàm quadraginta puerorum, immo triginta, in istis scholis trivialibus. Sed perge, quaeso: vereor ne sis (20) orator Asianus. Jam enim incipit oratio tua quasi (21) longiùs aberrare. *E.* Atque etiam interpellas ipse. *D.* Nihil extra propositum dixi: sed nunc prosequere. *E.* Vis (22) in summa dicam tibi? disciplina haec domestica, licet paucis improbis odiosa videatur, bonis tamen et studiosis propter utilitatem valde placet. Nam si (23) domi res esset dissoluta, quid nobis tutum foret contra lascivorum et petulantium insultus? quae nobis quies? quae studiorum tranquillitas? Itaque disciplina ipsa veris studiorum amatoribus est perfugium et quasi propugnaculum, non secus ac nautis portus in tempestate. Denique quisquis est inter nos pacificus,

et ad rectè semper agendum paratus, is est à disciplina tutissimus. (24) Nec verò id agit praeceptor, ut nos plagis et verberibus trahat ad literarum studia, sed nos potiùs inducere nititur, his maximè rebus, honestâ et (25) liberali tractatione, benevolentia, humanitate, et (26) facilitate morum, beneficiis, denique virtutis et studiorum amore. Ex quo fit, ut major pars nostrum sic affecta sit, ut illi ex animo parere studeat: eum caveat offendere, eum tanquam parentem diligat, observet, revereatur. *D.* Alioqui discipulorum officio non fungeremini. *E.* At sunt quidam verberones, qui nec Deum timent, nec parentes, nec verbera: qui et literarum studia oderunt cane pejus et angue, ut verbis utar Horatii: talibus (inquam) severa interdum adhibetur disciplina: quia videlicet necessitas cogit. *D.* (27) Sat habeo. Nunc enim video (28) quorsum spectet vestrae disciplinae severitas. *E.* Nimirum ut mores bonos tueatur, malos autem ut corrigat aut expellat. *D.* (29) Ego disciplinam istam sanè deosculor, tantum abest ut reformidem. Te autem, mi Erasme, (30) amo equidem de ista loquendi libertate, quâ mihi stimulos acriores addidisti. *E.* Ego vero immortales gratias ago Patri coelesti, qui tibi mentem bonam dederit, et sincerum iudicium. *D.* Vale igitur, et me, si Dominus permiserit, exspecta in proximam hebdomadam. Iterum vale, et inceptum nostrum tuis precibus Christo commenda etiam atque etiam. *E.* Precor tibi noctem quietam, et somnum placidum.

(1) Non ut inquilinus habitem, sed ut vobis convivam.] *Not to reside as a lodger, but to diet with you* (2) Con-
suetudine.] *Acquaintance. Familiarity.* (3) Deberes
fatis intelligere.] *You might have reason to be satisfied.*
(4) Non aliter dictum tuum accipio: sed ad rem.] *De-
veniamus sc. I take your meaning to be no otherwise; but
to the purpose.* (5) Nempe hoc illud est.] *Look ye, this
is the thing.* (6) Liberalia ingenia.] *Ingenuous (genteel)
dispositions. Generous tempers.* (7) Consilium.] *Purpose.
Resolution* (8) Id ego crediderim.] *I can't but think so.*
(9) Ante scilicet quam ingressus essem.] *Before, I mean,
I entered the college.* (10) Quod si tu quoque in ali-
quam ejusmodi pestem incidisses.] *Now had you likewise
happened (lighted upon) some such vile fellow.* (11) Et
pergas gnaviter in sententia.] *And to go on steadily (stur-
dily) in your resolution.* (12) Inter nos] *One amongst
another.* (13) Fructus.] *Advantage. Benefit.* (14) Ita
spero quidem.] *I hope so at least.* (15) Bona fide.]
Faithfully. Honestly. Sincerely. (16) Nisi tu is esses,] *If
you were not a person.* (17) Adcò malè audit.] *Is so ill
reported of. Suffers so much.* (18) Praecepti.] *I have con-
ceived in my mind before-hand.* (19) Scholas paganicas.]
Country schools. (20) Orator Asianus.] *An Asian (a tedi-
ous, impertinent) haranguer.* (21) Longiùs aberrare.]
To ramble too far. (22) In summa.] *In a word.* (23) Si
domi res esset dissoluta.] *If our government were loose at
home. If there were no order kept at home.* (24) Nec verò
id agit praeceptor, ut nos trahat.] *Nor is this the design
of our master to hale us.* (25) Liberali tractatione.] *By
genteel treatment.* (26) Facilitate morum] *By gentleness
of behaviour.* (27) Sat habeo.] *I am satisfied.* (28) Quo-
rum spectet.] *Whither (to what) tends.* (29) Ego sanè
deoscolor.] *I am perfectly in love with.* (30) Amo te de
ista loquendi libertate.] *I am obliged to you for that free-
dom of talk.*

COLLOQUIUM LXXXI.

Argumentum. Tres pueri paedagogum suum quasi de improvviso adeunt: suam quisque pronunciat sententiam, ut ipsos ducat deambulatum: ille concedit libenter. Sic studiosos pueros tractare decet, ut sint ad suum munus obeundum alacriores.

DESIDERIUS, ERASMUS, FRANCISCUS, FONTANUS Paedagogus.

D. **Q**uod caret alternâ requie, durable non est. Haec reparat vires, fessaque membra novat. Ovid. E. Nec me offenderit lusus in pueris: est et hoc alacritatis signum. Quintil. Fr. Nulla res est quae perierre possit continuum laborem. Idem F. Video (1) quorsum spectant ista, nimirum ut vos ambulatum ducam: sed eandem cantilenam semper ferè recantatis, ut solent vestrae aviculae. D. Quid ergò vis dicamus, praeceptor? F. Dicite posthac suam quisque sententiam ex Novo Testamento. E. Euge, nihil erit nobis facilius, habemus enim in promptu (2) multam earum copiam. Vis ergo praeceptor, ut jam nunc incipiamus? F. Sanè velim, quando (ut ais) tanta est vobis copia. Fr. Quis incipiet? E. Tu, Desidere, vis honoris tui causâ hujus rei specimen edere? D. Id ego libenter faciam: sed Dei honoris causâ. F. Laudo istud verbum. Divinus enim honor et gloria omnibus in rebus est praeferenda. Eja, incipe, si quid habes. D. Nisi abundaverit (3) justitia vestra plus quàm Scriba-

rum et Phariseorum, non potestis ingredi in regnum coelorum; Matth. quinto capite. E Deposito mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo: Ad Ephesios capite quarto Fr. Filii, obedite parentibus in omnibus, hoc enim placet Domino: Ad Coloss. tertio. F. Euge, bonum specimen: videte ut progressus respondeat, hoc est, ut pergatis in posterum diligenter. D. Qui nobis principium dedit, dabit idem successus prosperos. F. Ita sperandum est. Parate vos, ut prodire maturemus. D. Mox aderimus paratissimi. E. Sumite suum quisque pallium, ut prodeatis (4) honestiùs. Sed heus pueri. E. Quid vis, praeceptor? F. Videte ut Psalmos etiam adferatis: alicubi in umbra cantabimus. E. Ita fiet ambulatio nostra jucundior.

(1) Quorsum spectant ista.] *What these things drive at.*
 (2) Multam copiam.] *For magnam. Good store.* (3) *Justitia vestra.] Your righteousness.* (4) *Honestiùs.] More handsomely. Decently.*

COLLOQUIUM LXXXII.

Argumentum. De negligentia quidam admonetur. Admonitio ad somniculosos. Praeceptorum moralium usus. Quotidie proficiendum. Vitia naturalia. Armis spiritualibus pugnandum cum vitiis.

FONTANUS, GERARDUS

NON satis mirari possum, te non esse diligentiore. G. Qua in re videor tibi negligens? F. Quod manè ferè nunquam ades in tempore, atque inde fit, ut penè quo-

tidie noteris in catalogo. Cur tu es adeò somnuculosus? *G.* (1) Mea sic fert natura. *F.* Corrige naturam istam, hoc est, naturae vitium. Quid tibi profuit Catonis nostri dictum? *G.* Quodnam, quaeso? *F.* Plus vigila semper, nec somno deditus es. *G.* (2) Ne plura: ego probè memini. *F.* Nihil prodest meminisse, nisi ad usum tuum accommodes. *G.* Utinam et hoc et alia praecepta salubria tam faciliè ad bene vivendi usum transferremus, quàm ea faciliè ediscimus. *F.* Ut verum fatear, praecipere quàm praestare multò est facilius. Sed tamen eniti debemus, ut vel monitis, vel precibus proficiamus aliquid, et indies evadamus meliores. *G.* Qui id non facit, ejus salus desperanda est. Sed nihil difficiliùs emendatur, quam naturale vitium. *F.* Omnia ferè vitia nobis sunt naturalia: et, nisi Dei bonitas servaret nos, essemus omnes sceleratissimi. *G.* Quid igitur faciendum? *F.* Fortiter cum vitiis nostris pugnandum est. *G.* Quo duce? *F.* Ipso Deo. *G.* Quibus armis? *F.* Divinis et spiritualibus. *G.* Ubi tandem inveniuntur. *F.* In epistola Sancti Pauli ad Ephesios. *G.* Quoto capite? *F.* Sexto. *G.* Quid si locum per me non intellexero? *F.* Non omninò intelliges, satis scio, sed praeceptor erit consulendus. *G.* Quid si mecum adfueris? *F.* Adeste volo: certum est: verùm captanda erit opportunitas. *G.* (3) De hoc igitur aliàs consilium capiemus. *F.* Quando istud erit? *G.* Proximo die Mercurii, si tibi ita videtur. *F.* Quotâ horâ? *G.* Post meridiem primâ. *F.* Placet sententia. *G.* Nunc igitur discedamus.

(1) Mea sic fert natura.] *My nature is so. I am naturally so inclined.* (2) Ne plura.] *Verba facias, sc.] Say no more. Have done.* (3) De hoc consilium capiemus.] *We'll deliberate about (consider of) this.*

COLLOQUIUM LXXXIII.

Argumentum. *De studiorum tempore amisso. Ejus recuperandi spes, et quibus modis id fieri possit. Viva magistri vox. Hortatio ad animum bonum.*

GEORGIUS, HERMINIUS.

(1) **T**ANTUM igitur hodie à villa revertisti? *H.* Hodie tantum, idque paulò ante prandium. *G.* Atqui dixeras te futurum illic modò biduum. *H.* Ita sperabam fore, et sic pater promittebat. *G.* Quid igitur obstitit, quo minùs rediêris citiùs? *H.* Mater me detinuit, tametsi etiam cum lacrymis eam obsecrarem, (2) ut me missum faceret. *G.* Sed cur te tamdiu remorata est? *H.* Ut se comitarer in reditu. *G.* Quid verò agebas interea? *H.* Colligebam fructus cum rusticis nostris. *G.* Quos fructus? *H.* Quasi non sint tibi noti fructus autumnales et serotini, pyra, mala, juglandes, castaneae. *G.* O jucunda exercitatio! *H.* Non est jucunda solùm, sed etiam frugifera. *G.* Sed hoc malum, quod interim quinque aut sex praelectionum fructus tibi periit. *H.* Non omninò periit, spero: (3) curabo pro viribus ut aliqua ex parte recuperem. *G.* Quid facies? *H.* Describam quàm potero diligentissimè. *G.* Quid tum postea? *H.* Ediscam ipsam auctoris

orationem. *G.* Sed (4) sententiam non satis intel-
liges. *H.* Ipsa me juvabit praeceptoris interpre-
tatio, (5) ut sensum magna ex parte assequar.
G. Nec tamen id satis erit. *H.* Tu, si placet,
aderis mihi (6) per otium, ut conferamus unà.
G. Libenter equidem faciam, sed ne istud quidem
sufficiet. *H.* (7) Non habeo quid possim ampli-
us. *G.* Quanto praestitisset vivam audire ma-
gistri vocem? *H.* Multò sane praestiterat: sed
(8) quando id mihi non contigit, nec meâ culpâ
factum est; (9) nihil habeo, quod me accusem
in hac parte. *G.* Rectè dicis. Fac igitur ha-
beas animum bonum. Nam (10) quòd ego te
cum pluribus verbis de hac re disputavi, non id
feci, ut vellem te adducere in desperationem:
sed totum illud (11) profectum est ex meo in te
amore singulari. *H.* Haud mihi dubium istud est:
(12) quo fit, ut majorem tibi habeam gratiam.
G. Sed ecce nos vocat ad coenam tintinnabulum.
H. Nuncius opportunus.

(1) Tantùm igitur hodie à villa revertisti? *Are you
returned but to-day then from your house in the country?* (2)
Ut me missum faceret. *To let me go. That she would dis-
charge me.* (3) Curabo pro viribus. *I'll endeavour all I can.*
(4) Sententiam. *His sense. Meaning.* (5) Ut sensum as-
sequar. *To reach (comprehend) his sense.* (6) Per otium. *At your leisure.* (7) Non habeo quid possim amplius. *I
don't know what I can do more.* (8) Quando id mihi non
contigit. *Since that was not my good fortune.* (9) Nihil
habeo quod (propter sc.) me accusem in hac parte. *I have
no reason to blame myself in this particular.* (10) Quòd ego
tecum pluribus verbis de hac re disputavi, non id feci, ut
vellem, &c. *In that I talk'd with you at large about this
matter, I did it not that I had a mind, &c.* (11) Profectum

est.] *Proceeded.* (12) Quo fit, ut majorem tibi habeam gratiam.] *Wherefore I am the more obliged to you.*

COLLOQUIUM LXXXIV.

Argumentum. Praeceptoris accusatio in vernaculè loquentes. Ejusdem ad Latine loquendum exhortatio. Interpretatio edicti de vetito vernaculo sermone. Malè acturi quae-runt latebras. Iniquorum perversitas. Nitimur in vetitum. Doctrina Christi et timor Dei avocant à malo. Exhortatio ad rectè vivendi studium.

GERARDUS, HONORIUS.

Adfuisti matutinae precationi? *H.* Adfui: tu verò ubi eras? *G.* Iveram ad patrem in cauponam. *H.* Quid eò? *G.* Heri vesperi jusserrat, (1) ut se convenirem bene mane. *H.* Qui ausus es tam mane prodire, idque inconsulto praeeptore? *G.* (2) Jam heri veniam impetrâram, antequam iretur cubitum. Sed dic mihi, quid ille à precatione palàm admonuit. *H.* Audivi, inquit, (3) esse inter vos, qui saepenumero vernaculè fabulentur: et nemo interea vestrûm mihi quicquam indicat: quod est argumentum consensionis omnium in eodem peccato. Haec fuit accusationis summa. Deinde (4) in eam sententiam multa dixit, quae meminisse non potui. *G.* Sed quae tandem fuit conclusio? *H.* Quamobrem, inquit, admoneo vos, ut alius alium ad Latine loquendum cohortemini diligenter, et eorum nomina, qui parere noluerint, ad me quàm primum

deferatis, ut huic malo remedium adhibeam. *G.* Nullum igitur verbum licebit efferre vernaculum? *H.* Quantum ex verbis ejus colligere potui, non ita rem intelligit. Non enim, ut scis, (5) usque adeò est severus exactor, ut statim puniat si cui verbum aliquod inter colloquendum exciderit. *G.* Aliquoties, ut memini, palam dixit, edictum suum (6) ad eos demum pertinere, qui (7) quum Latine sciant, tamen semper latibula quaerunt, ut vernaculè fabulentur, idque de rebus ineptissimis. *H.* (8) Ea est quorundam pertinacia, ut malint saepissimè vapulare repugnando praeceptis honestissimis, quàm laudari atque etiam diligi, obsequendo. *G.* (9) Meministi audire ex ipso praeceptore, *Nitimur in vetitum?* *H.* (10) Memini: atque adeò est verissimum: tamen qui doctrinam Christi libenter amplectuntur, (11) non studio peccant, neque malitiâ. *G.* Istud praestat verus ille timor Domini. *H.* Tales igitur, (12) quoad licet per naturae infirmitatem, sedulò cavere nituntur, ne quid (13) scientes faciant, dicant, aut cogitent, quo Deus (14) vel minimum offendatur. *G.* Ergo studeamus et nos id ipsum cavere: studeamus rectè vivere, et Dei nostri parere voluntati: non modò ne vapulemus, sed magis ut illi optimo Patri nostro placeamus. *H.* Ita fiet, ut verè simus, non tenebrarum, sed lucis filii. *G.* Sed de his aliàs (15) pluribus: nunc ad disputationes recipiamus nos. *H.* Ecce vocat signum.

(1) Ut se convenirem bene mane.] *To come to him early in the morning.* (2) Jam veniam impetrâram.] *I had just got leave.* (3) Esse inter vos.] *Aliquos sc. That there are some amongst you.* (4) In eam sententiam.] *To the same purpose. Effect.* (5) Usque adeo severus.] *So very strict.* (6) Adeosdemum.] *To those only.* (7) Quum Latine sciant.] *Tho' they know how to speak Latin.* (8) Ea.] *Such.* (9) Meministi audire?] *Do you remember to have heard?* (10) Memini: atque adeo verissimum est.] *I remember it; and it is very true too.* (11) Non studio peccant, neque malitiâ.] *Offend not on purpose (with intention) nor of malice.* (12) Quoad licet per naturae infirmitatem.] *As far as natural infirmity permits.* (13) Scientes.] *Knowingly. Wittingly.* (14) Vel minimum.] *Never so little.* (15) Pluribus.] *Verbis fabulabimur sc. More at large.*

COLLOQUIUM LXXXV.

Argumentum. *Discessurus quidam ante vacationem scholasticam, reprehenditur à condiscipulo. Consilia humana à Deo reguntur. Sua cuique tractanda scientia. Modeste sapiendum.*

HERMINIUS, JACOBUS.

TU igitur cras, ut audio, discessurus es. *J.* Cras, si Dominus permiserit. *P.* Eho, cur tam cito? *J.* Urget me pater. *H.* Immò tu urges patrem. *J.* Itane tibi videtur? quomodo patrem urgere possum? *H.* Assiduâ missione literarum. *J.* Tantùm semel scripsi instare (1) vacationem scholasticam. *H.* Quando misisti literas? *J.* Hebdomade superiori. *H.* Quo die? *J.* Veneris. *H.* Quid facies domi? *J.* Instat vindemia: interim colligendi sunt fructus arborum. *H.*

Poteras (2) expectare dimissionis diem. *J.* Nescio quando sit futurus. *H.* Spero fore ad finem proximae hebdomadis. *J.* Sed istud non est in nostro situm arbitrio. *H.* Nec in praeceptoris quidem. *J.* Cujus igitur? *H.* Solius Dei, qui hominum consilia suo nutu gubernat. *J.* Atqui Satanas videtur interdum gubernare. *H.* Quantum Deus ipse permittit. Sed ista sapientioribus relinquamus. *J.* Tutius est: monet enim proverbium; *Ne sutor ultra crepidam.* *H.* Saepe istud ex praeceptore audivimus. *J.* Idem quoque nos (3) non semel docuit illam Pauli sententiam: *Noli altum sapere: sed time.* *H.* Illud etiam frequenter habet in ore: *Altiora te ne quaesieris.* *J.* Sed audin' tu ad coenam signum dari? *H.* Adhuc pulsat aures meas tintinnabulum. *J.* Eamus in aulam, ne desimus precationi. Cras ante discessum te salutabo.

(1) Vacationem scholasticam.] *The breaking up.* (2) Poteras expectare dimissionis diem.] *You might stay till the breaking up day.* (3) Non semel.] *More than once.*

COLLOQUIUM LXXXVI.

Argumentum. *In vacatione scholastica studiosi adolescentes libenter quidem relaxant animos, non tamen omnino cessant, nec otio per ignaviam abutuntur. Fides etiam inimico fervanda. Agendi affectus addit celeritatem. Solus Deus suorum ductor. Exemplum studiosis observatu dignissimum.*

HONORIUS, JUSTUS.

Fuistine hodie in gymnasio? *J.* (1) Ubi ergo fuisses? tu verò quid agebas? *H.* Eram

domi occupatus. *J.* Id evenit (2) praeter morem tuum: (3) soles enim abesse rarius. *H.* Quàm possum rarissimè. Quid autem actum est? *J.* Nihil prorsus. *H.* Ergone remissionem habemus? *J.* Certò. *H.* Quamobrem? *J.* Propter mercatum hodiernum. *H.* Quis dedit? *J.* Ludimagister, permissu tamen rectoris. *H.* Quid concessit? *J.* Vacationem ab omni munere scholastico. *H.* An in totum diem. *J.* A mane ad occasum usque solis, tametsi diligenter et multis quidem verbis admonuit, ut in otio de negotio cogitarem, ne cras in ludum veniremus imparati. *H.* Quid igitur nos? Hoccine abutemur otio? *J.* Id verò aetatem nostram decet minimè. *H.* Tu ergo quid (4) paras facere? *J.* Me recipere in musaeolum: nisi fortè tibi magis placet ut sesquihoram aliquò prodeamus ambulatum. *H.* Egone recusarem? immo nihil est quod nunc magis velim: nam et nos interea tractabimus aliquem sermonem literarium, et simul corpus exercebimus. *J.* Eamus igitur extra muros. *H.* Quonam? *J.* Usque ad ripam lacus. *H.* (5) Valde istud mihi arridet: sed tu (si placet) me expectabis. *J.* Quamdiu? *H.* Tantisper dum crepidas eo mutatum calceis. *J.* Ubi vis expectari? *H.* Ad portam Franciscanam. *J.* At vide ne me fallas. *H.* An ego amicum fallerem, quum sciam etiam inimico servandam esse fidem? *J.* Abi, festina: ego, dum te opperior, aliquid interim legam. *H.* Salve. Juste. *J.* Quis iste saluator? *H.* Ecce, redii. *J.* Eho tam citò? mihi videris volasse. *H.* Nimirum effectus ipse

pedibus alas addidit. *J.* Eamus nunc, ducente Deo. *H.* Solus Deus est qui suos ducit ac reducit. *J.* Maturemus: (6) satis longè hinc lacus abest. *H.* Tanto meliùs prandebimus. Perge.

(1) Ubi ergo fuisset?] *Why, where should I have been?* (2) Praeter morem tuum.] *Contrary to your custom.* (3) Soles abesse rariùs.] *You don't use to be absent often.* (4) Paras facere.] *Intend to do.* (5) Valde istud mihi arridet.] *I like that very well.* (6) Satis longè hinc.] *A pretty way off from hence.*

COLLOQUIUM LXXXVII.

Argumentum. *De exercitationibus post vacationem scholasticam revocatis. De classium probatione ante promotiones. De spe praemii. De eadem in adversis rebus. De fructibus autumnalibus. De maximo vini proventu. De abusu vini in summa copia. De admonitionum contemptu. De iis qui se dociles praebent ad verbum Dei audiendum.*

JACOBUS, LAMBERTUS.

S Alve, Lamberte optatissime. *L.* Salve et tu, vindemiator jucundissime. *J.* Quomodo se habet schola? *L.* Optimè. *J.* Jamne redierunt multi? *L.* Vix quarta pars nunc abest. *J.* Quid agitur? *L.* Docetur, legitur, scribitur, repetitur. *J.* Ista sunt generalia et quotidiana: sed quid sit in nostra classe? *L.* Idem quod sit in caeteris, et quod fiebat ante vacationem. *J.* Ergone jam seriò habentur praelectiones? *L.* (1) Jam abhinc octo dies. Nam quid aliud fieret? *J.* Solebamus per aliquot dies exerceri in iis repetendis, quae antea didiceramus. *L.* Tr.

bus diebus totis nihil aliud actum est. *J.* Quid (2) probatio jamne incepta est? *L.* Hui, incepta? propemodum finita est: cras sexta classis interrogabitur. *J.* Me miserum! exclusus sum à praemio. *L.* Etiamne praemium sperabas? *J.* Quidni sperarem? unicuique sperare licet, praefertim studioso. *L.* Malim ego nihil sperare. *J.* Quid ita? *L.* Nam si nihil contigerit, nulla mihi erit frustratio, neque molestia: sin consequor aliquid. (3) id in lucro deputabo. *J.* Nunquamne legisti, *Vivere spe vidi, qui moriturus erat?* *L.* Immò verò legi et memoriâ teneo: sed hoc nihil ad propositum. *J.* Cur non? *L.* Quia illic loquitur Ovidius de spe illa, quae in rebus adversis retinenda est; quem sensum expressit Cato noster hoc disticho:

“Rebus in adversis animum submittere noli:

“Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.”

J. Tu igitur nihil speras? *L.* Spero vitam aeternam. *J.* Dicebas modò sperandam esse in adversis rebus: (4) quae tibi sunt adversa? *L.* Ea quae me oppugnant quotidie. *J.* Quae tandem sunt illa? *L.* Propria caro, Satan, et improbi homines, qui me injuriis afficiunt. *J.* Ex quo tempore factus es Theologaster? *L.* Nec sum Theologus, nec Theologaster: sed quod dico, id ego didici ex sacris concionibus. *J.* Laudo equidem: sed age, dic mihi seriò: estne acta classis nostrae probatio? *L.* Jam tibi seriò dictum

puta. *J.* Dolet mihi non interfuisse. *L.* Citiùs venisses: quid agebas? *J.* Mater me coëgit vindemiae exitum expectare. *L.* Credo: sed tu tuâ voluntate coactus es. *J.* Ut fatear ingenuè, libenter expectavi: sed quid agas? homines sumus, ut aiunt. *L.* Immò pueri. *J.* Sed vix credas, quàm sit jucundum rusticari: praesertim ubi tanta est omnium fructuum affluentia. *L.* Estne vobis magnus vini proventus? *J.* Tantus profectò, ut majorem vidisse non meminerim. *L.* Quid aiunt rustici in hac tanta ubertate? *J.* Nichil aliud quàm potationes et crapulas crepant: quin etiam vino jam perinde abutuntur quasi aqua fontana sit. *L.* Ea est dissolutae plebis dementia, ut Dei beneficiis nunquam rectè uti sciat. *J.* (5) Scilicet illud est, quod dicitur: Nunquam sapiunt stulti nisi in angustiis. *L.* Ergo plectuntur meritò. *J.* (6) Quid quòd admonitiones etiam irrident? *L.* Sunt qui nullam omnino ferre possunt: quin bene et comiter etiam monentibus irascuntur. *J.* Audi aliquid gravius: fuerint qui mihi verbera minarentur, quum eos humanissimè admonerem. *L.* Istud mihi novum non est. Nam et quidam mihi aliquando pugnum intentavit: (7) quòd nisi veritus esset patris mei auctoritatem profectò vapulâssem acerrimè. *J.* Sed omittamus eos, quia caeci sunt, nec tamen se tales esse intelligunt: jactant (8) se probè callere quid sit Evangelium, quum re vera Evangelio adversentur. *L.* Si verbi divini ministros et pastores tuos non audiunt, qui putas fieri posse ut nos audiant? *J.* Sequamur ergo quod praecepit Christus. *Nolite*

dare sanctum canibus. L. At sunt quidam simplices et benevoli, qui auditione verbi Divini mirum in modum delectantur: ii sunt quos docere est jucundissimum. J. Quàm gaudeo, quoties in tales incido! ut ego illos complector libenter! L. Nec immeritò: nam ubi eos docueris, tum demum frueris laboris tui fructu, non sine voluptate maxima. J. Sed nos quid cogitamus? non vides (9) ut nox ferè nos opprèsserit? L. Discedamus igitur: et cras (si Dominus permiserit) pluribus agemus unà de studiis alacriter repetendis.

(1) Jam abhinc octo dies.] Habebantur praelectiones sc. *Even eight days ago.* (2) Probatio jamne incepta est? *Is the examination begun yet?* (3) Id in lucro deputabo.] *I shall put it amongst my winnings. That I shall reckon to the account of clear gain.* (4) Quae tibi sunt adversa? *What things do you understand by crosses?* (5) Scilicet illud est quod dicitur.] *Verily (doubtless) that saying is true. So true is that saying.* (6) Quid quod? *Besides.* (7) Quod nisi veritus esset.] *And but that he feared. And had he not stood in awe of.* (8) Se probè callere.] *That they perfectly well understand.* (9) Ut nox ferè nos opprèsserit.] *How the night has almost overtaken us.*

COLLOQUIUM LXXXVIII.

Argumentum. De moribus adolescentis ingenui, tam absente patre, quam presente. De quinto Decalogi praecepto. Locus Pauli de honore liberorum erga parentes. Exemplum simulatae repugnantiae ad eliciendum colloquium.

LAMBERTUS, MARTINUS.

Pater tuus, (1) ut accepi, rediit ex Gallia?
M. Rediit sanè. *L.* Quando? *M.* Die Lunae, vesperi. *L.* Adventus ejus non tibi molestus fuit? *M.* Quid molestus? immo verò jucundissimus; sed cur istud rogas? *L.* Quia forsitan, illo absente, liberiùs vivendi tibi est potestas. *M.* Nescio quam mihi libertatem narras. *L.* Potandi, ludendi, cursitandi. *M.* An igitur putas me nihil aliud agere, dum pater abest? *L.* Sic ferè solent omnes. *M.* Dissoluti quidem. Nam quod ad me attinet, absente patre, sic vivo, ut eo praesente. Non poto, sed bibo quantum satis est; ludo quum tempus postulat; non discuro, sed cum bona matris venia in publicum prodeo, quum aliquid habeo negotii. *L.* Etiamne matri tantopere subditus es? *M.* Aequè ac patri. Quid enim putas? nonne de utroque aequale est praeceptum Domini? *L.* *Honora*, inquit, *patrem tuum et matrem tuam*. *M.* Quid Ethnicus ille auctor distichorum moralium?

*Dilige non aegrâ charos pietate parentes :
 Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.*

Quid Paulus noster? *Filii obedite*, inquit, *parentibus in Domino*. Nonne parentis nomine pater et mater continentur? *L.* Istud à Latinis observatur auctoribus. *M.* Quin etiam, si quòd esset reverentiae discrimen, videremur optimo jure plus debere matribus: (2) ut quae dolores

tantos ac labores propter nos pertulerunt. *L.* Novi ego ista: et quae dixisti placent mihi omnia. *M.* Cur ergo mihi repugnabas? *L.* (3) Ut eâ quasi repugnantia nobis accerferem sermonis materiam. Nam (ut tute nosti) praeceptor saepe nos exhortatur, ut nostrum otium in ejusmodi sermonibus impendamus. *M.* Bonum sane otium, quod in honesto negotio consumitur. *L.* Huc pertinet illud (4) *Africani* apophthegma, qui dicebat, *Se nunquam minus otiosum esse, quàm cum otiosus esset*, ut ex Cicerone didicimus. *M.* Sed jam tempus monet ut huic sermoni finem imponamus. *L.* Rectè mones: fortasse enim tuâ causâ coena tardatur domi. *M.* Plura, si Dominus permiserit, in proximo congressu. *L.* Precor tibi noctem prosperam. *M.* Et ego tibi *placidam per membra quietem*.

(1) Ut accepi.] Auditione sc. *As I have heard.* (2) Ut quae dolores tantos pertulerunt.] *Since they have went through such pains.* (3) Ut nobis accerferem sermonis materiam.] *That I might furnish matter of discourse for us.* (4) *Africani.*] *Of Scipio Africanus.*

COLLOQUIUM LXXXIX.

Argumentum. *Ab observatore monetur quidam adolescens, ut in admonendo fratre natu minore sit diligentior. Pergendum constanter in admonendis omnibus, praecipue qui nobis conjuncti sunt. Bonae indolis signum quoddam in puero. Exemplum fraternae admonitionis.*

MARCUS OBSERVATOR, NICASIUS.

FRater tuus semper in concione aut garrit, aut ineptit, aut aliquem incitat: ex quo

fit, ut saepe notandus sit, deinde vapulet. *N.* Quid vis, faciam? *M.* Cur non saepe mones? *N.* Nunquam desisto monere. *M.* Perge, precor. *N.* Nihil est quod me preceris. Nunquam cessabo, donec, volente Deo, aliquâ ex parte se correxerit. *M.* Sic usurpabis Catonis praeceptum; *Quando mones aliquem*: nosti caetera *N.* Sed oro te, mi Marce, (1) ut quoties eum notaveris, id mihi renuncies. *M.* Nunquam finis esset: adeo frequens est nomen ejus in meis commentariolis. *N.* Saltem (2) fac me semel certio-rem, quum primùm commiserit, quo sit accusandus: tum ego dicam patri, cujus verba magis timet quàm verbera. *M.* Illud non est parvum bonae indolis argumentum. *N.* Ita spero quidem. Facies igitur quod rogo? *M.* Immo verò, atque libens.

(1) Ut id mihi renuncies.] *That you would tell me of it.*

(2) Fac me certio-rem quum primùm commiserit, quo sit accusandus.] *Make me acquainted with the first fault he commits that deserves complaining of.*

COLLOQUIUM XC.

Argumentum. *Nicolaus Oberto arcanum commissum extor- quere frustra conatur. Amicus alter idem. Exemplum taciturnitatis in celandis amicorum consiliis. Item in curiosos arcanorum scrutatores.*

NICOLAUS, OBERTUS.

(1) **Q**uid consilii tractabas modò cum prae- ceptore? *O.* Si scire cupis, illum percontare. *N.* Cur me celas? *O.* Ut ne palam facias. *N.* Non ideo, crede mihi, te rogo, ut id

proferam. Quid enim proficerem? *O.* (2) Quamobrem igitur tam cupidè rogas? *N.* Nimirum, ut mecum tacitus gaudeam, si quid boni audiêris. *O.* Itane paratus advenis, ut à me extorqueas, quod mihi uni, idque à praeceptore, creditum est? *N.* Quod mihi dixeris, furdo et muto dictum puta. *O.* (3) Egone tergum meum in fidem tuam committam? *N.* Id profectò potes, et quidem sine periculo. *O.* Nunquam dices (4) tam commodè, ut istud mihi persuadeas. *N.* Dabo fidem me taciturnum. *O.* Etiam si ter quater sanctissimè juraveris, non prodam. Proinde tu desine percontari. *N.* Hem, ubi est illa nostra amicitia? *O.* Nescis dictum illud sapientis? *Quod taciturnum esse vis, nemini dixeris.* *N.* Audiavi aliquoties: sed quod amico dictum sit, nemini dictum videtur. Est enim amicus quasi alter idem. *O.* Eadem tibi dicet, qui scire ex te volet, et item alius qui ex illo: atque ita ad aures omnium perveniet. Itaque si me tibi posthac vis amicum esse, me missum facito. *N.* (5) Non sum imperator, ut te missum faciam. *O.* Pergin' molestus esse? *N.* Abire malim quàm tibi molestiam exhibere.

(1) Quid consilii tractabas?] *What secret was you talking of? what secret matter was you discoursing?* (2) Quamobrem igitur tam cupidè rogas?] *Why are you so importunate then?* (3) Egone tergum meum in fidem tuam committam?] *Shall I trust you with my back side? Shall I venture a whipping upon your ability of keeping a secret;* (4) Tam commodè?] *So cunningly.* (5) Non sum imperator, ut te missum faciam.] *I am no general, to give you a discharge.*

COLLOQUIUM XCI.

Argumentum. *Non est mentiendum, ne in rebus quidem levioribus. Apud Deum nullum est leve peccatum. Peccata nostra Deus in Christo condonat. Christus deprecator noster et advocatus. Nemo non peccat saepissimè, etiam in bonis operibus. Quid agendum sit ut peccata remittantur. Paulus veniam consecutus: et quare. Divini verbi studium inter exercitationes scholasticas annumerandum. Quorsum in literis humanis instituendi sint pueri.*

NICOLAUS, OLIVARIUS.

(1) **E** Cquid hodie precatus es doni? *O.* Cur quaeris istud? *N.* Quia non interfuisti matutinae praecationi. *O.* Qui scis? *N.* Observavi. *O.* Atqui tu non es observator. *N.* Non sum. *O.* Quamobrem igitur observabas? *N.* Quia mihi es charissimus. *O.* Quid tum? *N.* Dolebit mihi si vapulabis. *O.* Quid? an ego notatus fui? *N.* (2) Etiam dubitas? *O.* Quum recitaretur catalogus, nemo me excusavit? *N.* Nemo, quòd sciam. *O.* Si me tantopere amas, ut dicis, cur tute non excusasti me? *N.* (3) Quid causae dixissem? *O.* Commentus esses aliquid. *N.* Ego mentitus essem? *O.* Quid inde? *N.* Sed ex verbo Dei mentiri vetitum est. *O.* Fateor, sed erat leve mendacium. *N.* Nihil leve judicandum est, quo Deus offenditur. *O.* Negare istud non possum: sed levia ista facile remittit nobis propter Iesum Christum, qui est deprecator noster et advocatus. Nam (4) quotusquisque non peccat quotidie saepissimè? *N.* Profectò nullus: quin-

etiam vix precamur, aut aliquid boni operamur, in quo non insit aliqua peccati species. *O.* (5) Quid ergo futurum esset nobis, nisi Deus facile ignosceret? unde et quotidie precantes dicimus, Remitte nobis debita nostra. *N.* Nihil dubitare debemus, quin remittat, si errata nostra seriò et verè agnoscamus, si ex animo petamus veniam, si fidem habeamus nobis ignosci. *O.* Quid igitur restat? *N.* (6) Illud restat, ut neque delectemur peccatis, neque in his persistamus: neque malitiosè, scienter, et de industria peccatum committamus. Nimis enim multa sunt (7) quae per carnis infirmitatem peccamus, aut etiam per ignorantiam. *O.* Nihil dubito de peccatis illis quae ex carnis imbecillitate perpetramus, qualis fuit Petri abnegatio: sed qui fit ut peccemus per ignorantiam? *N.* De hoc, Pauli exemplum habes, qui scribens ad Timotheum, in priore epistola palam profitebatur se, quamvis Ecclesiam Dei persecutus fuerit, tamen veniam esse consecutum: quia ignorans id fecerit. *O.* Isto exemplo mihi abunde satisfacisti: nam et ego (8) id legere memini: sed scin' tu quoto epistolae capite id scriptum sit? *N.* Equidem non soleo vexare memoriam in retinendis capitum numeris: mihi hoc tempore satis esse videtur aliquot sententias quasi raptim annotare, quas memoriae mandare liceat, si quid interdum otii suffurari possim ex quotidiana studiorum praesentium occupatione. *O.* Utinam ego quoque id facere possem. *N.* Quid impedit? *O.* Vix ego queo (9) satis praeceptori facere in exercitationibus scholasticis: tantum abest ut aliis studiis ali-

quid temporis impertiri concedatur. *N.* Satis profectò quotidie sumus occupati : sed haec tamen ferenda sunt, quamdiu nobis opus esse, ipsi Deo et parentibus nostris visum fuerit. *O.* Ego propterea libenter sero ac tolero omnes ejusmodi labores. *N.* Quâ spe toleras ? *O.* Quia futurum spero, ut primi sint gradus quibus ad majora (10) aliquando perveniam. *N.* Sed de his aliàs pluribus: nunc agamus quod instat. *O.* Quid istud est ? *N.* Audin' tu ad coenam signum dari ? *O.* Bonum signum nuncias : jam sentiebam esuriem. *N.* Nimirum quia merendam praetermisisti. *O.* (11) Utinam eâ tam facilè semper abstinere possem, quàm hodie carui libenter. *N.* Ego verò non libenter careo, nisi occupatus necessario negotio.

(1) Ecquid hodie precatus es domi.] *Have you said any prayers at home to-day ?* (2) Etiam dubitas ?] *Can you make any doubt of that ? As if that were a strange thing. Thus, Etiam rogas ? &c. How can you ask such a question ? &c.* (3) Quid causae dixissem ?] *What excuse should I have made ?* (4) Quotusquisque non peccat ?] *Where's the person that does not sin ?* (5) Quid ergo futurum esset nobis.] *De sc. What would become of us then ?* (6) Illud restat.] *This remains.* (7) Quae peccamus.] *That we offend in.* (8) Id legere memini.] *I remember to have read it.* (9) Satis praeceptori facere.] *A Tmesis. For Satisfacere praeceptori.* (10) Aliquando.] *At last.* (11) Utinam eâ tam facilè semper abstinere possem, quam hodie carui libenter.] *I wish I could always forbear it as easily, as I have been without it to-day.*

COLLOQUIUM XCII.

Argumentum. *Obertus Patricio commodatum reddit cum gratiarum actione. Beneficia ultro citroque oblata. Exemplum aulicae civilitati propemodum simile.*

OBERTUS, PATRICIUS.

Ecce reddo tibi commodatum, et gratias ago maximas. *P.* Non est quod agas: sed tu satiusne usus eras? *O.* Satis diu usum concessisti, (1) quae tua est humanitas. *P.* Quoties opus erit quaeso, ne parcas rebus meis. *O.* Non parcam, quando ita jubes. *P.* Pergratum mihi feceris. *O.* Gratiam habeo maximam: tu verò nostris (2) vicissim utere, si quid opus fuerit. *P.* Non est quòd moneas: satis meâ sponte sum impudens. *O.* Immo verecundus niniis. *P.* Esto: aliquando tamen senties. *O.* Ita velim. Bene vale. *P.* Te servet Dominus Deus.

(1) Quae tua est humanitas.] *Such is your courtesy.* (2) Vicissim.] *In your turn.*

COLLOQUIUM XCIII.

Argumentum. *Non est malum malo, sed malum bono compensandum.*

ESAIAS, DATHENUS.

(1) **L**icetne malum malo rependere? *D.* Cur istud quaeris? *E.* Ut iis respondere possim, qui hac in re mihi contradicunt. *D.*

Breviter interrogâsti : respondeo brevissimè : non licet. *E.* Cur non ? *D.* Quia vetuit Christus, et post eum Apostoli. *E.* Quid igitur faciendum est ? *D.* (2) Malum bono compensandum. *E.* Annon satis est bonum bono rependere ? *D.* Non satis Christiano maximè. *E.* Quare ? *D.* Nam Christianum oportet Christum praeceptorem imitari. *E.* Quid fecit Christus in eo genere ? *D.* Sanavit eum, qui ipsi colaphum impeggerat : precatus est pro iis qui ipsum in crucem sustulerant : alia item multa fecit ejusmodi. *E.* Nihilne igitur facit qui gratiam pro gratia rependit ? *D.* Tantum facit quantum faciunt Ethnici. *E.* Quid illi faciunt ? *D.* Amicos diligunt, et referunt gratiam à quibus acceperunt. *E.* Nihilne amplius ? *D.* Nihil : namq. vîd amplius expectes ab iis qui verum Deum non noverunt ? *E.* Quid faciunt inimicis ? *D.* Quibuscunque modis possunt eos persequuntur. *E.* Estne Christiano peccatum ? *D.* Si non licet, ut jam tibi probavi, conclude id peccatum esse. *E.* Atqui, ut vulgò dicitur, *vim vi repellere licet* : Quam sententiam (3) novus quidam Poëta etiam latiùs interpretatus est his verbis :

Pellere vim vi jura sinunt, et vulnere vulnus.

Quid ad hoc respondes ? *D.* Istud quidem permittunt Ethnicorum leges : sed lex divina longè aliter loquitur. *E.* Quid divina lex ? *D.* Idem quod Dei verbum. *E.* Quicquid ergo fit contra Dei verbum estne peccatum ? *D.* Procul dubio peccatum est. *E.* Potestne ista pro-

bare ex divinis literis? *D.* Quidni possim? nihil facilius. *E.* Adfer mihi, quaeso, sententias. *D.* Non credis id (4) quod est omnibus in confesso? *E.* Immo verò indubitanter credo. *D.* Quid igitur opus est testimoniis? *E.* Ut contradicentibus certò respondere possim. *D.* Rectè intelligis: sed quia non posses extempore memoriae mandare, expecta dum tibi describam in chartula: in qua etiam sit locorum annotatio, ut possis quibus voles etiam digito demonstrare. *E.* Optimum ex tempore consilium: quanto istud mihi commodius fuerit? sic enim per otium ediscam: ut ad manum habeam quoties erit opus. Sed quando mihi dabis? *D.* Cras, si libet huc ad me revertere. *E.* Quotâ horâ? *D.* A meridie primâ. *E.* Sat habeo: interea vale. *D.* Te servet Dominus Deus.

(1) Licetne malum malo rependere? *[It is lawful to render evil for evil?]* (2) Malum bono compensandum. *[We must return good for evil.]* (3) Novus quidam Poëta. *[A (certain) modern poet.]* (4) Quod est omnibus in confesso. *[Which all the world allow.]*

COLLOQUIUM XCIV.

Argumentum. *Simulatione quâdam hîc quaesitum est colloquendi argumentum Lex scholastica ne pueri res suas alienare audeant. Christi exemplo adversa ferenda propter ipsum. Sine Divini Spiritûs auxilio nihil fieri potest boni: precibus autem illud est impetrandum.*

HIPPOLYTUS, JASON.

VIS emere hoc cingulum? *J.* Cur emerem?
 unum mihi satis est: tu verò cur vis ven-
 dere? *H.* Quia sunt mihi duo. *J.* Nec tamen
 licet ut vendas, nisi vis in poenam incurrere. *H.*
 Quid vetat me vendere res meas? *J.* Nihil ad-
 huc tuum habes. *H.* Eho! nihil? unde probas
 istud? *J.* Quia nondum es (1) tui juris: sed sub
 patria potestate. Denique vis audire breviter tibi
 istud non licere. *H.* Maximè velim. *J.* De hoc
 lex est scholastica, cujus haec est sententia: *Pu-*
eri injussu parentum, nec vendant aliquid, nec
emant, nec permutent, nec alienent quovis alio
modo: Qui contra fecerit verberibus mulctetur.
H. Istud ego non ignorabam: sed volebam peri-
 culum facere, an constans esses in observandis le-
 gibus. *J.* Tu igitur es simulator. *H.* In hac
 simulatione nihil video esse mali: num tu inter-
 pretaris malè? *J.* Minimè vero: nihil enim no-
 cuisti mihi. *H.* Quid si noçuisset? *J.* Tulissem
 aequo animo, ut Christianum decet. *H.* Utinam
 adversa omnia sic feramus propter Christum, qui
 (2) nihil non tulit salutis nostrae causâ. *J.* Fe-
 remus certè, si exemplum ejus semper nobis pro-
 ponamus (3) ob oculos. *H.* Difficile (4) id qui-
 dem est. *J.* Immo impossibile, nisi illius Spiritu
 semper adjuvemur: quod quidem assiduus preci-
 bus est impetrandum. *H.* O quàm suavi sermone
 tantillum otii consumpsimus!

(1) Tui juris.] *At your own disposal. Your own master.*
 (2) Nihil non.] *Every thing.* (3) Ob.] *Before.* (4) Id

quidem.] *That (with an Emphasis ; which expresses the force of the particle) That I'm sure.*

COLLOQUIUM XCV.

Argumentum. De quodam convivio. Qui convivae : quae ferculorum varietas et copia, quis ordo fuerit, &c. Notatur obiter conviviorum luxus. Gratiarum actio. Objurgatur ipse convivator de luxu.

REMIGIUS, SAMUEL.

Quid est quòd hodie tam citò (1) à patruo rediêris, praesertim quum fuerit convivium ? *S.* Quid illic fecissem diutius ? *R.* Coenam expectâsses, ut ederes de prandii reliquiis. *S.* Satis ederam in prandio. Praeterea jussit patruus, ut domum reducerem praeceptorem. (2) quem ego ad convivium deduxeram. *R.* Quid frater tuus patruelis, cur in ludum vobiscum non rediit ? *S.* A matre retentus est in unum aut alterum diem. *R.* Quamobrem ? *S.* Ut illi refarciantur vestimenta. *R.* Illa est mulierum cura. Sed age quoniam nunc otiosi sumus, narra mihi, quaeso, aliquid de convivio. *S.* Quid de illo scire cupis ? *R.* Primùm qui convivae fuerint: deinde quàm lautum et opiparum convivium. *S.* Convivae fuerunt hi (3) praecipui, (4) quatuor Syndici, (5) Subpraefectus urbis, et alii duo primae notae è (6) Senatorum numero. *R.* Nostine ? *S.* De facie quidem: sed eorum non (7) teneo nomina. *R.* Nulline praeterea ? *S.* Duo item ex patruì mei familiaribus.

R. (8) Quotus accumbebat praeceptor? *S.* Quotus esset. non observavi: sed erat in media ferè mensa, è contraria parte mei patruī *R.* Tu verò? *S.* Hui, inepte, quī istud rogas! Egone homunculus cum tantis viris epularer? Satis hoc mihi honorificum fuit, (9) quod ministrarem. *R.* Nullaene erant mulieres? *S.* Nullae praeter uxorem patruī: quae quidem sedebat (10) in mensa extrema. *R.* Quid illa tam remota? *S.* Sic voluit ipsa, ut identidem commodiùs surgeret propter ordinem ministerii. *R.* Quid filius? *S.* Juxta matrem assidebat. *R.* (11) Habeo de convivis: nunc expecto de convivio *S.* Onus mihi valde magnum imponis ac difficile maximè propter memoriam: sed quando, ut dixisti, (12) plusculum otii nacti sumus hoc pomeridiano tempore, dabo equidem operam ut aliqua ex parte expleam desiderium tuum. *R.* Pergratum mihi feceris. *S.* (13) Eà tamen lege, ut par pari referas, si quando dabitur occasio. *R.* De hoc nihil est quod dubites. Incipe. *S.* Audi nunc jam. *R.* Quia, ut ais, longa est narratio, dic mihi primùm, quotâ horâ (14) accubitus est? *S.* Ferè decimâ. *R.* Quotâ surrectum? *S.* Paulò ante meridiem. *R.* Sedebantne omnes (15) commode? *S.* Commodissimè. *R.* Nunc ad rem aggredere. *S.* Accipe igitur mensae praeludia. *R.* (16) Appone quum voles. *S.* In primis, apposita sunt tenella crustula mellita (17) operis pictorii cum aromatite. *R.* Optimum sanè exordium, et ad conciliandos animos aptissimum. *S.* (18) Omittite, quaeso, istas interpellationes, ne mihi perturbe-

tur memoria. *R.* Posthac non interpellabo, (19) nisi si quid opus erit requirere. *S.* Sequutae sunt pernae salitae, hilla infumata, lucanicae, linguae bubulae, sale quoque et fumo induratae. Atque haec ad excitandam appetentiam, et sitim acueudam. *R.* Quasi verò non satis acueretur Solis aestu et fervore. *S.* Sic docti facere solent convivatores. *R.* Isthac audio libenter, praesertim quum exprimas omnia propriis et significantibus verbis. Perge porro. *S.* Eodem ordine interposita sunt acetaria è lactucis capitatis, avium intestina frixa, minutalia ex vitulina, cum ovorum vitellis integris. Et haec haecenus de praeludiis; qui primus missus fuit. *R.* Nihil interim bibitum est? *S.* Indigna homine quaestio. Quis enim vino hìc parceret? vix tres, et quidem strenuissimi fundendis potibus sufficebamus: sed de potibus agam posterius, sine me cibos expedire. *R.* Age, sino. *S.* In secundo missu haec ferè fuerunt; artocreae, pulli gallinacei elixi cum lactucis, bubula, vervecina, vitulina, suilla recens et salsa, jus carniū ovorum vitellis, croco et omphacio suavissimè conditum: aliquot item juscula ex oleribus. *R.* Hic plus opinor fabulatum, quàm esum fuisse, quia scilicet assa expectabantur. *S.* Vix mensam attigerant, quum illa tollere jussi sumus. Venio igitur ad tertium missum, in quo assa haec fuerunt exposita: pulli gallinacei, pulli columbini, anserculi fartiles, et fuculi, item cuniculi, armi vervecini, postremò ferina duorum generum, opere pistorio incrustata. *R.* Quid praeterea? *S.* Quid? hem! (pene prae-

termisi) duae perdices interjectae cum lepusculo, fabae virides frixae, et pisa cocta cum siliquis. *R.* Nihilne piscium? *S.* In tempore admones. Erat trutta ingens, quae divisa fuerat in partes quatuor, praeter caudam: praegrandis item lucius, ad eundem modum quadripartitus. (20) Taceo minutos pisces et mediocres, partim elixos, partim affos aut frixos, item caneros fluviales, magno omnia numero: sed haec magis ad ostentationem, quàm ad necessitatem. De iis enim ferè nihil gustatum est. *R.* Unum mihi videris praetermisisse. *S.* Quid illud est? *R.* Nul-line erant intinctus? *S.* Immo singulis propemodum ferculis addita erant scitissimi saporis embammata, quae coquus ipse miro artificio concinnaverat. Nec verò defuerunt capparides ex oleo et aceto, mala citrea, olivae conditivae cum sua muria, acetum rosaceum, et succus oxalidis. *R.* O quot et quanta gulae irritamenta! *S.* Adde etiam, corporis et animi impedimenta. *R.* Sed quis, quaeso, fuit ultimus actus fabulae? *S.* Tandem quum jam nec carnes, nec pisces ullus ederet, jubet patruus apponi bellaria: in quibus haec fuerunt praecipua: caseus recens pinguis-simus, itemque vetus multiplex. Scriblitae, placentulae, oryza in lacte cocta et bene saccharata, persica praecocia, ficus, cerasa, uvae passae, cariotae, tragemata serotina, salgama multorum generum, et alia quae nunc mihi non occurrunt. Tanta denique fuit omnium esculentorem affluentia, ut mensa ipsa vix sustineret. (21) Quid quaeris? quater aut quinquies mutati sunt orbes et qua-

drulae. Cibos crassos et duriores magna ex parte integros in culinam referebamus: adeò pauci attingebant propter delicatiorum copiam. *R.* Quid confert tanta cibariorum abundantia et diversitas? *S.* Ad gravandum stomachum, et morbos complures generandos. Sed quid agas? sic ferè hoc tempore vivitur. *R.* Qui talibus viris convivia faciunt, certare videntur de copia, de apparatu, de splendore et lautitiis. *S.* Et tamen exstant inter hujus civitatis leges quaedam ut audiui, sumptuariae. *R.* Silent leges inter convivia, ut obiter è Cicerone detorqueamus aliquid. *S.* An putas omnes convivas (22) illâ sumptuum immanitate delectari? *R.* Non puto, nisi forte sint lurcones, aut asoti, aut Apiciani (ut ita dicam) ventricolae. Caeterum quid est in causa? *S.* Rogas? convivatorum non modò stultitia sed etiam infania. *R.* *Maxima pars hominum morbo jactatur eodem*, ut ait Horatius. *S.* Sed nos hanc censuram omittamus, juxta proverbium, *Ne futor, &c.* *R.* Redeamus igitur ad propositum. Quale vinum appositum est? *S.* Si de colore quaeris, album, nigrum, fulvum, sanguineam, deque singulis coloribus vina multiplicia: si de bonitate, omnia ferè generosissima: sed in primis commendabant illud vini genus ex Burgundia, quod vulgò vocatur *Arbosium*. *R.* Unde hoc petebatur. *S.* E patruì cella vinaria. *R.* Habetne multum ejusmodi? *S.* Duos cados vini helvelli: duos item albi limpidissimi. *R.* Quis fuit prandii exitus? *S.* Ubi videt patruus convivas omnes penè defessos edendo, bibendo, colloquendo

tunc vicum jubet fundi singulis : omnes ad extremum potum invitat. Hinc ordine tolluntur omnia : infernuntur mensis latiora mantilia ex lino tenuissimo, datur aqua odorifera manibus leviter abluendis : ego et patruelis de more Deo gratias agimus : ipse verò patruus clara voce agit universo coetui : tandem primus Syndicus, convivarum nomine, satis accurato sermone publicas agit convivatori : simul objurgat eum quòd tam magnifico et sumptuoso apparatu convivatus fuerit. Immo (inquit patruus) mihi, quaeso, ignoscite quod vos pro dignitate non satis ampliter tractaverim. His dictis surgunt è mensa universi : magna pars, vale dicto, statim discedit : caeteri manent, stantes et colloquentes in aula. *R.* Quid vos interea, qui ministraveratis ad mensam ? *S.* In culinam ad prandium nos recepimus : (23) corpus illic otiosè et ex animi sententia curavimus. *R.* Ubi erat interim praeceptor ? *S.* Patruus illum seorsum vocaverat ad colloquium. *R.* Credo ut te et filium suum de meliore nota commendaret. *S.* Istud est verisimile. *R.* Nescis quae fuerit causa tanti convivii ? *S.* Quid mea scire refert ? *R.* Tanto minus igitur mea. *S.* Rectè colligis, et sic expectabam. *R.* Atqui non sum dialecticus. *S.* Tibi est naturalis dialectica. *R.* Eandem habent et rustici. *S.* Sed age, dic mihi seriò : non ego te tractavi magnificè ? *R.* Tali convivio nunquam interfueram. *S.* Gaudeo stomacho tuo satis esse factum. *R.* Est Deo gratia, qui dedit nobis otium tam jucundum. *S.* Surgamus tandem : nam audio pueros à lusu discedere.

(1) A patruo.] *From your uncle's.* (2) Quam ego deduxeram.] *Whom I had waited upon.* (3) Praecipui.] *Principal.* (4) Quatuor syndici.] *The four city commissioners, consuls, attorneys. Persons deputed by a state to transact foreign affairs.* (5) Subpraefectus.] *The deputy governor.* (6) Senatorum.] *Of the aldermen.* (7) Teneo.] *Memoria sc.* (8) Quotus accumbebat?] *In what place (order) sat?* (9) Quod ministrarem.] *That I waited (at table.)* (10) In mensa extrema.] *At the lower end of the table.* (11) Habeo de convivis.] *So much for the guests. I am satisfied as to the company.* (12) Plusculum otii.] *A pretty deal of leisure.* (13) Eâ tamen lege.] *But upon this condition.* (14) Accubitus est.] *A convivis.* (15) Commodè] *Conveniently.* (16) Appone.] *Mensae sc. Set 'em on.* (17) Operis pistorii.] *Made by the baker.* (18) Omitte quaesio istas interpellationes.] *Forbear I pray those interruptions. (Interlocutions)* (19) Nisi si quid opus erit requirere] *Unless perchance there be occasion to ask you something* (20) Taceo] *I forbear to mention.* (21) Quid quaeris? *In short* (22) Illi immanitate.] *With that prodigious excess.* (23) Corpus curavimus.] *We made much of ourselves.*

COLLOQUIUM XCVI.

Argumentum. Aliquot nomina carnis generum. Reprehenditur imperite locutus. Vivarium ferarum. Hortatio ad agnoscenda beneficia Dei. Eleemosyna secreta. Locus ex Evangelio.

STEPHANUS TREBATIUS.

(1) **N**unc demum redis à foro? *T.* Quid demum? tanta est ad lanienam turba, ut vix accedere potuerim. *S.* Quas attulisti nobis carnes in diem crastinum? *T.* Bubulam et vervecinam. *S.* Estne in foro carniū magna copia? *T.* Tanta profectò, ut miror adeò caras esse. *S.* Nihil mirum. Ut multae sunt carnes, ita multi qui carnes edunt quotidie. Sed quae potissimum vidisti carnis genera? *T.* Vidi bubulam, vitulinam, ovillam, vervecinam, suillam, hoedinam, agninam. *S.* Nihilne ampliùs? *T.* Quid velles praeterea? *S.* Nihil igitur erat ferinae? *T.* Non queo referre simul omnia: immo etiam ferinam vidi. *S.* Qualem? *T.* Cervinam et aprugnam. O quam pinguis est aprugna! *S.* O quàm ineptus es! *T.* Quid ita? *S.* Quia falleris in rerum nominibus. Nam quod in sue domestico dicitur arvina, id in sue fero (id est apro) callum vocatur, et est in eo genere durissimum. *T.* Istud quidem audire non memini. *S.* Nunc audisti: manda, si vis memoriae. *T.* Tu verò, doctor, unde istud didicisti? *S.* Domi nostrae ferina carnes est frequentissima. *T.* Unde vobis tanta est copia? *S.* Pater habet ruri ferarum multarum

vivarium, ex quo interdum solidi apri in urbem adferuntur. *T.* Quale est vivarium istud? *S.* Locust est ferè quadrangulari formâ, amplissimus, muris altissimis septus undique, confitus multis et proceris arboribus: inter quas sunt dumeta maximè densa. *T.* Quales sunt illic arbores? utrùm urbanae an silvestres? *S.* Silvestres fere omnes: sed in his sunt potissimum quercus et fagi: quarum glande pascuntur cervi, apri, damae. *T.* O quantus meritò gratias Deo debetis, qui vobis largitus est tantum rerum omnium abundantiam! *S.* Non sumus immemores beneficiorum ejus. Pater enim plurima bona in pauperes erogat: quod tamen tibi uni dictum esse velim. *T.* Cur ita? *S.* Quia talia non vult praedicari. *T.* Tanto magis laudandus, quod Christi praeceptum verè sequitur: cujus verba apud Matthaeum scripta sunt; *Quum facis, inquit, elemosynam, et quae sequuntur.* *S.* Quoto capite? *T.* Sexto, nisi me fallit memoria. *S.* Sed haec haec: satis enim sumus collocuti: et jam ad disputandum convenitur. *T.* Eamus igitur. *S.* Sequere me: aut (si mavis) praecedere. *T.* Ego neutrum faciam, sed unà ibimus.

(1) Nunc demum.] *But now at last.*

COLLOQUIUM XCVII.

Argumentum. Olerum quorundam nomina enumerantur. Moretum Virgilianum. Laetitia ob rem culinariam. A puero fructus et olera carnibus praeferuntur. Studiofis satis est modicum alimentum. Parentes aegrè ferunt nisi filios in schola bene curatos videant. Matrum indulgentia. Parentum amor in liberos non facile immutatur.

TREBATIUS, VIVES.

UBi fuisti hodie post prandium? *V.* In horto praeceptoris. *T.* Quid illuc iveras? *V.* Ille me miserat petitem olera. *T.* Quae tandem olera collegisti? *V.* Vix enumerare possum omnia. *T.* (1) Saltem quae occurrunt memoriae. *V.* Sed cur istud quaeris? *T.* Ut interim recordemur aliqua rerum nomina quae parvuli didicimus. *V.* Pulchra est exercitatio; praesertim quum aliquid nobis suppetat otii. Audi igitur: collegi allia, serpyllum, porros, cepas, nasturtium cuminum, foeniculum, thymum, amaracum, hyssopum, apium, salviam, satireiam. *T.* Herbae sunt olentes, quas adhuc numerasti. *V.* (2) Sic institueram memoriae gratiâ. *T.* Perge porrò. *V.* Paucae quidem restant, ut betta, cichorium, lactuca, oxalis, eruca, brassica, portulaca; plures non occurrunt. *T.* Qui potuisti tot meminisse? *V.* Praeceptor mihi dederat scriptum catalogum. *T.* Et noveras omnes? *V.* Nôram: alioqui eum interrogâssem. *T.* At ego non novi omnes, quamvis nomina didicerim. *V.* Ego tibi plures etiam demonstrabo, quum licebit nobis in hortum

ire. *T.* Multumne attulisti? *V.* Plenum calathum. *T.* Sed de singulis quantum. *V.* Nimis es curiosus: quid vis? de singulis attuli quantum opus fuit. *T.* Tametsi curiosus tibi videor, tamen hoc mihi velim respondeas. Scin' tu, in quem usum praeceptor tot olerum genera curavit apparanda? *V.* Partim ut jus bene condiretur, partim ut minutal ex oleribus fieret. *T.* Quàm bene consulebat nobis! *V.* Optimè: sed tamen ea non erat causa praecipua. *T.* Quaenam igitur? *V.* Legistine unquam Moretum Virgilii? *T.* Carmen quidem legi: sed moretum nunquam edi nec vidi quod sciam. *V.* At videbis, spero, nam praeceptor uxorem docuit conficere, et illa confecit ex illius praescripto. *T.* An apponetur nobis aliquid in coenam boni. *V.* Saltem jus carni-um pingue, bene conditum, carnes optimae, et minutal ex oleribus. *T.* Unde scis ista? *V.* Omnia vidi in culina, quum iussus essem adjuvare, praecipuè in meis oleribus repurgandis. *T.* Quid moretum? non saltem gustabimus? *V.* Immo dabitur nobis: nam confectum est quod satis sit omnibus. *T.* Ista mihi sapiunt magis, praesertim aestate, quàm carnes ipsae, aut pisciculi. *V.* Optarem profectò servari carnes in hyemem, ut totâ aestate olera et fructus esitaremus. *T.* Atqui (ut accepi) ista minùs alunt. *V.* Id ego audi-vo quoque aliquoties: sed quid opus est tanto studi-osis alimento? *T.* Non tanto, fateor: si tamen parentes nos viderent pallidos et macilentos, sta-tim ejus rei culpam assignarent praeceptorì: nonne sic est? *V.* Non est dubium: sed quid agas?

ferè parentes (praecipuè matres) nobis indulgent nimium. *T.* Vera quidem dicis; sed tu interim matris indulgentiâ libenter frueris. *V.* Quasi verò tu minus. *T.* Ne mentiar, quod tibi adscribo; in me quoque frequenter experior. *V.* Non possumus parentum erga nos affectum nisi nostris vitiis immutare; tantùm caveamus eorum abuti benevolentia: sed in primis laudemus illum Patrem nostrum benignissimum, qui nobis tales progenitores dedit. *T.* Ista libens audio: sed nos hora vocat. *V.* Age, finem imponamus.

(1) Saltem.] Enumera sc. (2) Sic institueram.] *I took that method.*

COLLOQUIUM XCVIII.

Argumentum. De iis quae in oculis incidunt. Amicus amico nullâ spe mercedis adductus opitulatur. Oculus membrum inter exteriora nobis charissimum. Zachariae locus de pupillo oculi. Experientia. Focus obliquè notatus. Jocandum interdum modò cum fructu. Studia nostra ad gloriam Dei referendo.

VARRO, ÆGIDIUS.

Obsacro te, Ægidi, (1) da mihi operam paulisper. Æ. Quid istud est? *V.* Nescio quid incidit mihi in oculum, (2) quod me habet valde malè. Æ. In utrum oculum incidit? *V.* In dextrum. Æ. Vis inspiciam? *V.* Inspice; amabo te. Æ. Aperi quantum po-

tes, ac tene immobilem. *V.* Non queo a nictu continere. *Æ.* Mane, egomet tenebo sinistrâ manu. *V.* Ecquid vides? *Æ.* Video aliquid minutum. *V.* Exime, quaeso, si potes. *Æ.* Quin jam exemi. *V.* O factum bene! quid est? *Æ.* Cerne tu ipse. *V.* Est mica pulveris. *Æ.* Et quidem usque adeò pusilla ut vix cerni possit. *V.* Vide quantum doloris adferat oculis res tam exigua. *Æ.* Haud mirum quidem. Nullum enim e membris exterioribus oculo tenerius esse dicitur; inde fit, ut experiamur nihil nobis esse charius. *V.* Hoc Deus approbat, quum de sua in nos charitate loquens apud Zachariam 2 cap. sic ait: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* *Æ.* O immensam Dei bonitatem, qui nos tantopere charos habet! *V.* Non mihi rubet oculus? *Æ.* Aliquantulum, nempe quia fricuiisti. *V.* Credin' tu adhuc mihi dolere? *Æ.* Quidni credam, qui toties talem molestiam sum expertus? *V.* *Experientia est rerum magistra.* *Æ.* Ita vulgò dicitur. *V.* Quid pretii dabo isti medico pro labore? *Æ.* Quantum pacti sumus. *V.* Brevis est conclusio: ergo nihil: sed tamen habeo tibi gratiam: atque utinam detur (3) referendae locus. *Æ.* Quin potius avertat Deus. *V.* Bene correxisti? dixeram imprudenter, at sine dolo. *Æ.* Sic accepi, sed interim joculari licet, praesertim ut in Latina lingua nos exerceamus. *V.* Faxit Dominus Deus ut omnia studia nostra ad gloriam ipsius referantur. *Æ.* Faxit precor.

(1) Da mihi operam paulisper.] *Lend me your help a little.* (2) Quod me habet valde malè.] *Which makes me*

very uneasy. (3) Referendae locus.] An opportunity to requite it. (The obligation.)

COLLOQUIUM XCIX.

Argumentum. *Reprehenditur negligentia in cultu corporis. Excusatur à penuria rei nummariae. Verecundia in petendo. Mediocritas et modus. Verecundia ubi sit utendum. Hominum societas. Abusus in rebus. Hortatio ad petendi fiduciam. Exemplum admonitionis liberae inter familiares.*

VIVES, ALEXANDER.

DEmiror tuam negligentiam. *A* Qua in re tandem? *V.* Quòd te non curas diligentius. *A* Ego verò me curo fortasse nimis. Satis edo, bibo, dormio, quae est Dei erga me benignitas: praeterea pecto capillum, lavo manus, faciem, dentes, oculos, et haec mane praecipuè; quin etiam quum tempus postulat, corpus exerceo, relaxo animum, et ludo cum caeteris: quid vis amplius? *V* (1) Mittamus ista: non ea sunt quae in te reprehendo. *A.* Quid igitur? *V.* Circumspice vestimenta tua à calce ad verticem: nihil integrum invenies; omnia sunt lacera et obsoleta. Ista profectò nequaquam vestrum genus decent: si saltem curares vestitum tuum sarcindendum, aut quoquo modo instaurandum. *A.* Loqueris tu quidem quae libet: quòd si parentes haberes tam procul remotos, fortasse non esses elegantior. Si mihi pecunia suppeteret,

M

non paterer me usque adeò pannosum esse. *V.* (2) Nec ideo tamen cares negligentia. Cur enim non petis aliunde mutuo? *A.* (2) Unde peterem? *V.* Si non aliunde; (4) certè a praeceptore posses. *A.* Quid si dare nollet? *V.* Nemini denegat ex discipulis domesticis, (5) si quidem videt opus esse. *A.* Id ego non ignoro: sed sum verecundior, quàm ut audeam ex eo petere. *V.* Ah, rusticus est iste pudor. *A.* Malo tamen verecundus esse quàm impudens. *V.* *Verecundia*, ut dixit quidam, *est bonum in adolescente signum: sed ubique adhibenda est mediocritas.* *A.* At eo sum ingenio, ut semper verear offendere quempiam. *V.* Ingenium laudo: sed *est modus in rebus.* Nam ille offendendi metus habere locum debet in rebus turpibus, aut certè indecoris: hìc verò nihil tale video. Est enim usitatum, in hominum societate, ut alii aliorum operâ indigeant. Quis igitur mihi vitio dabit, si quid ab amicis aut commodato petam, aut mutuo? *A.* Nemo reprehendet, nisi fortè rebus ejusmodi abuti velis. *V.* Tu verò, (quantum ego te novi) abuti nolles. *A.* Apage istum abusum. *V.* Quid ergo jam obstat quo minùs petas, praesertim ab homine facillimo, tuique (ut apparet) amantissimo? *A.* Age, petam: sed per epistolum, (6) quod, ut reddas, tibi dabo. *V.* Reddam profecto libentissimè, teque illi commendabo diligenter. *A.* Equidem non parvam tibi habeo gratiam, quod me tanti feceris, ut ad hanc fiduciam hortarere. *V.* Nunc restat ut scribas, quod dicis epistolum:

reliqua mihi committas. *A.* Bene vertat Deus quod coepimus. *V.* Ne dubites: res prospere succedet.

(1) Mittamus ista.] *Let us wave those things.* (2) Nec ideo tamen cares negligentia.] *And yet for all that you are not free from negligence.* (3) Unde?] *Of whom?* (4) Certè.] *At least.* (5) Si quidem.] *If so be. At least if.* (6) Quod, ut reddas, tibi dabo.] *Which I will give you to deliver.*

COLLOQUIUM C.

Argumentum. Confabulatio de profectionis in Italiam causa. Locorum fama et rerum novarum cupiditas nos inducunt ad peregrinandum. Laus Italiae: vini Italici praestantia. Dei laudandi materia ex ejus beneficiis. Amavit nos Deus usque ad delicias. Humanae cogitationes nos à divinis rebus avocant. Humana inconstantia. Roma olim caput mundi dicta est.

ALEXANDER, BENIGNUS.

SAlve, ambulator optatissime. *B.* Et tu salvus sis, cessator occupatissime. *A.* Satisne recte vales, mi Benigne? *B.* Immo rectissimè, quae est Dei optimi maximi benignitas. *A.* Equidem ex animo gaudeo: tibiue vehementer gratulor reditum istum incolumem. Ubi fuisti hoc toto anno? *B.* In Italia. *A.* (1) Quam ob causam animum induxeras illuc proficisci? *B.* Ob famam regionis, de qua tam multa ubique praedicantur. Nec ignoras, quàm simus rerum novarum cupidi. *A.* (2) Sic est naturâ comparatum: sed quid illic invenisti? *B.* Certè multo plura, quàm ex fa-

ma audiveram. *A.* Sed multa, credo, vidisti, quae minimè velles. *B.* (3) Nempe scelera: sed, quod ad regionem attinet, terra est longe fertilissima, omni optimorum fructuum genere (4) valdè abundans, praecipuè vino praestantissimo. *A.* (5) Scilicet ea potissimum res tibi arridebat. *B.* Ut verum fatear, mire (6) afficiebat palatum. Nam quale dicas hoc nostrum vinum esse? vilum vere dicas, si cum illo compares. *A.* Inde ergo tibi se offerebat pulchrum Dei laudandi argumentum. *B.* Pulcherrimum: sic enim saepe cogitabam. Quam bonus es, Domine Deus, qui nos amavisti (7) usque ad delicias! non enim solùm ea creâsti nobis ad victum, quae terra sponte suâ producit: sed etiam tot generarum delicatissimarum: quae, (8) si moderatè sumamus et cum gratiarum actione, et corpus suavissimè nutriunt, et ipsum animum mirificè exhilarant. O quibus verbis, quibus operibus, satis dignè glorificemus nomen tuum, Domine! Denique sic afficiebar animo, ut nihil magis cuperem, quàm Divinas laudes semper in ore habere; sed proh dolor! (9) aliis atque aliis subinde conceptis cogitationibus ignis ille paulatim exstinguebatur. *A.* (10) Istud apud me non est novum: nam saepe tale quid mihi solet accidere. *B.* (11) Ea est naturae nostrae inconstantia. *A.* Horis ferè omnibus istud experimur: sed quid tandem egisti (12) in tua Italia? *B.* (13) Invisi animi gratiâ aliquot urbes (14) celebriores: alicubi etiam studui aliquamdiu. *A.* Quas urbes invisisti potissimum? *B.* Multas

quidem vidi in transitu, sed (15) paucas contemplatus sum otiosus, nimirum Genuam, Florentiam, Venetias, denique Romam illam quae olim *Mundi caput* dicebatur, nunc autem est omnium abominationum fons et origo. *A.* Vidistine magnam illam bestiam? *B.* Vidi obiter, quum per vicos, (16) opinor spectaculi gratiâ, portaretur. *A.* At (ut ad rem) in quibus tandem oppidis commoratus es studiorum gratiâ? *B.* Româ rediens transivi Bononiam, Patavium, Mediolanum. In eorum oppidorum singulis menses circiter tres versatus sum in vario literarum genere. Volui enim e singulis paucula quasi degustare. *A.* Quid autem vidisti novi in tot celeberrimis oppidis? *B.* Rogas? serè omnia mihi nova videbantur: sed (17) longum foret omnia tibi narrare, praesertim nunc, quum mihi est aliquò properandum. *A.* Quò tandem? *B.* (18) Ad patrum, qui me ad coenam invitavit. *A.* Nolo igitur te remorari diutius: sed quando licebit nobis magis otiosè confabulari? *B.* Cras à prandio, si volueris. *A.* (19) Ego verò id percipio. *B.* Ad horam igitur primam expecta me in cubiculo. *A.* Fiet: hora est ad merendam opportuna.

(1) Quam ob causam animum induxeras illuc proficisci? *What persuaded you (gave you a fancy) to go thither? By what reason was you persuaded, &c* (2) Sic est naturâ comparatum.] *This is our nature. Our nature, are of that make. So 'tis ordained by nature.* (3) Nempe scelera.] *Wickednesses you mean, I suppose.* (4) Abundans.] *Rich. A participial adjective.* (5) Scilicet

ea potissimum res tibi aridebat.] *That no doubt pleased your fancy most.* (6) Afficiebat.] *Voluptate sc.* (7) Usque ad delicias.] *Even so as to furnish us with things singularly delightful.* (8) Si moderatè sumamus.] *If we use them moderately.* (9) Aliis atque aliis cogitationibus.] *By divers and sundry thoughts.* (10) Istud apud me non est novum.] *That's no new thing to me.* (11) Ea.] *Such.* (12) In tua Italia.] *In your beloved Italy.* (13) Invisi animi gratiâ aliquot urbes celebriores.] *I went to see, for my diversion, several of the most noted cities. I visited to entertain my mind. &c.* (14) Celebriores.] *Caeteris sc.* (15) Paucas contemplatus sum otiosus.] *I took a leisurely view (survey) of but few.* (16) Opinor spectaculi gratiâ.] *For a sight, I suppose.* Ut sc. (17) Longum foret.] *'Twould be tedious.* (18) Ad patrum.] *To my uncle's.* (19) Ego verò id percipio.] *I am very desirous of it to be sure. Said upon, Si volueris.*

MATURINI CORDERII

A D

PUEROS PARAENESIS.

QUoniam omnis proficiendi ratio atque adeò omne bonum à Domino Deo proficiscitur, ab hoc sit vestrae eruditionis principium, ad hunc vestri omnes conatus referantur. Hoc est, Certò credite, nullo studio, nullo labore, nullis quamlibet eruditis praeceptoribus, vos consequi posse, ut faciatis aliquem profectum, vobis ad animae salutem (sine qua vana sunt omnia) profuturum.

Proinde, si in moribus, si in ipsis literis ave-
tis ex animi sententia proficere, Deum unicè
amate; Deum piè colite, in Deo spem vestram
reponite: ad Deum, veluti ad scopum stu-
dia vestra omnia dirigite: huic uni acceptum re-
ferre, si quid vobis inerit boni: denique vos illi
piâ precatione, et saepe et ex animo, commen-
date.

Libenter et legite et audite verbum Domini:
nec solùm per occasionem audite; sed etiam de
industria quaerite. Hujus enim vel unica senten-
tia plus confert ad vitiosas animi affectiones e-
mendandas, et malos mores corrigendos, quam

omnes omnium ethnicorum praeceptiones atque monumenta.

Prima igitur sit vobis cura rerum divinarum; morum deinde honestorum: postremò doctrinae politionis ac eruditionis bonae.

Ab omni turpitudine et corpus et animum abstinete, ut mundi sitis in conspectu Dei, siquidem pretio empti estis carissimo; nempe sacratissimo Domini nostri JESU CHRISTI sanguine, quo nihil fuit in rerum natura pretiosius: immo cujus unicae guttulae ne totus quidem mundus comparandus sit. Nolite ergo tantum vestrae redemptionis pretium vilissimè proculcare.

Diligite vos invicem, exemplo CHRISTI, qui vos et gratis, et ultro ita dilexit, ut semetipsum pro vobis et vestris noxis ad mortem acerbissimam dederit.

Alter alterius onera portate; sic adimplebitis legem CHRISTI, ait divus Paulus. Portabitis autem alter alterius onera, si mutuis officiis vos adjuvabitis: si vicissim offensas remittetis, nullâ ultione quaesitâ, si pravos et corruptos mores dissuadere, si optima quaeque suadere, et quicquid boni didiceritis, benigne cum omnibus communicare gaudebitis.

Exercete vos honestissimis disputationibus, citra ullum odium aut malevolentiam. Nec tantum id faciendum erit tempore ad eam rem in gymnasiis praefinito, sed quoties oblata fuerit aliunde occasio: acuit enim ingenium frequens disputatio, memoriamque confirmat.

Nec parum profuerit de studiis saepissimè conferre, praelectiones simul repetere, et de dubiis modò peritiores condiscipulos, modò ipsum doctorem, consulere.

Certate inter vos, non de ineptiis, non de scurrilitate, non de mendaciis, non de coloribus (quod est daemonum inventum, ad turbandam scholarum concordiam, et inimicitias perpetuò fovendas;) sed de Latino sermone, de verborum proprietate et elegantia, et conscribendis epistolis, de moribus et officiis in omni vita servandis. Solebat Cicero (ut Macrobius refert) cum Roscio nobilissimo histrione contendere, utrum ille saepius eandem sententiam variis gestibus efficeret, an ipse per eloquentiae copiam, sermone diverso pronunciaret. Talis esse debet scholasticorum aemulatio, talis contentio. Nihil enim pulchrius, nullum honestius certamen inter adolescentes ingenuos esse potest, quàm virtutis amore contendere; quis probitate et morum honestate praestabit; quis eleganter scribendo, quis Latine loquendo eminebit; quis copiâ tum verborum, tum rerum antecedit.

Quàm pulchrum est dici, Hic est hujus scholae probissimus adolescens: hic studiosissimus; hic doctissimus classis; hic innocentissimus; hic Divini cultus observantissimus. Semper aliquid aut legit, aut scribit, aut ediscit, aut commentatur: semper à praeceptore quicquam percontatur. Nunquam jurat, mentitur nunquam, vernacule nunquam loquitur, nemini unquam

maledicit, de virtute, aut literis, aut rebus divinis nusquam non verba facit. Cum pravis sodalibus versatur nunquam: sed aut cum studiosis semper, aut cum libris suis fabulatur. Nunquam neque vapulavit, neque delatus est, nec in maleficio deprehensus. Quid plura? Continens in mensa, attentus in auditorio, in cubiculo quietus, modestus in lusu, venerabundus in templo. Quis unquam de illo questus est? Quem pulsavit? Quem frustratus est? Quem irrisit? Quem irritavit? Cui retulit injuriam? Cui officium denegavit? Ecquis ingratum sensit eum? Ecquis tenacem? Nunquis pertinacem aut improbum? Cui unquam iratus est? Cui imprecatus? Cui comminatus? Cum quo visus est rixari? Cui fidem, cui promissa non servavit? Ille est mansuetus, et comis, et affabilis, et verecundus: nusquam morosus, nemini molestus, ubique gratissimus. Omnium mores facile patitur; adversatur nemini: nunquam se aliis anteponit. Odit neminem; amari verò studet ab omnibus, deque omnibus bene mereri. Charus est praeceptori, condiscipulis jucundus, omnibus acceptus. Quis illum superbum novit? Quis invidum? Quis contumacem? An quisquam est praeceptori obedientior, aut majorum reverentior, aut cum bonis omnibus magis conveniens? Etenim minores non despicit, majoribus non invidet, ab aequalibus non dissentit. Denique nihil hoc adolescente gratiosius, nihil humanius, nihil amabilius, nihil exactius: adeò ut omnis honestatis specimen et exemplum verè

et meritò dici possit. Sed quò tandem rapior, studiosi adolescentes, velut instituti mei penè immemor? Haec ferè sunt et liberalis et probi adolescentis officia: quibus dotibus, aut certè aliquà earum parte, si quis invenitur praeditus, non extollat sese, non efferatur, non gloriatur, quasi haec aut à seipso habeat, aut ab hominibus acceperit: sed cum omni gratiarum actione ejusmodi omnia ad Dei conditoris ac beneficentissimi largitoris gloriam referre meminerit.

Sed ut ad propositum redeamus, sit illa inter vos, optimi adolescentes, honesta de rebus honestis concertatio. Quòd si tale certamen vobis proponetis, certè brevissimo tempore profectum vestrum non modò sentietis animo, sed ipsis quoque oculis perspicuè cernetis.

Cavete, pueri, cavete, inquam, ab istis nebulonibus pravis, improbis, dissolutis, qui videntur inter se certamen instituisse de omni nequitia et moribus perditissimis. In iis enim ut quisque est corruptissimus, ita laudatissimus habetur. Hae sunt gymnasiolorum pestes, haec venena; haec progenies viperarum. Hi sunt qui optimi cujusque mores corrumpunt: aut, si id nequeant, irrident, odio infectantur, saepe etiam verberant. Si Latine et honestè loqui pro viribus niteris, statim audies haec aut similia verba, IPSE FACIT ELEGANTIAS; ET, QUASI DICAT, EGO SUM DOCTUS Si gnaviter incumbes in bonas literas, continuo ab istis diceris, Patria, Chimaera, Hypocrita. O surdos gymnasiarchas, si haec non audiunt! O supinos, si audientes dissimulant!

Cur enim pestes illas pestilentissimas non curant? aut, si curari nequeant cur non maturè abigunt, ne grex totus miserè pereat?

Tu verò adolescentule, alumne virtutis, noli obsecro irrisores hujuscemodi formidare: quin discas potiùs eos omninò contemnere. Tu ô stultissime, dum istis nebulonibus mavis obsequi, quàm tuis servire commodis, tandem in tua ignorantia et barbarie consenescis. Audire times eorum voces ineptissimas, pudet te coram illis eleganter et Latinè loqui: at quanto magis olim tibi erubescendum erit, cùm inter doctos ignarus, elinguis, mutus versabere; cùm inter eloquentissimos planè obmutescas; aut si conaberis hiscere, tertio quoque verbo laberis foedissime? Quid igitur, inquis faciam? Uno verbo dicam tibi, atque ita finem faciam tui adhortandi. In primis ab istorum congressu teipsum, quantum potes, subtrahe: deinde, si quando cogeris eorum audire ineptias, surdis auribus accipito, nihil eis respondens, ne forte crabrones, quod aiunt, irrites. Facile contemnet omnia hujuscemodi puerilia deliramenta, qui sui profectûs, et rei et honoris semper studiosus erit atque memor. De caeteris vos praeceptores admonebunt: immò Deus ipse abunde suppeditabit omnia, si vosmetipsos ejus arbitrio permittetis. Valete, pueri adolescentisque honestorum studiorum amantissimi. Gratia Dei et Domini nostri JESU CHRISTI cum omnibus vobis. *Amen.*

2
,
i
n
s
,
-
s
-
n
s,
i-
e,
i-
t-
is
o-
n-
n-
s.
e-
n-
os
n-
bi-
ue
Dei
m-